

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Zuzana Nováková

**Integrace cizinců v druhé generaci
(soužití českých a vietnamských rodin v Chebu)**

Diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: **Zuzana Nováková**

Vedoucí práce: **Ing. Bohumila Čabanová, Ph. D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Anotace

Diplomová práce „Integrace cizinců v druhé generaci (soužití českých a vietnamských rodin v Chebu) pojednává o současné situaci v oblasti integrace cizinců v ČR, která se nejvíce projevuje právě v tom, jak žije druhá generace cizinců. Práce je konkrétně zaměřena na vietnamské přistěhovalce, kteří do Čech přijeli nejprve za prací ještě za dob komunismu a po revoluci v roce 1989 se vrátili a začali zde nejen pracovat, ale zakládat rodiny a mít děti. Vietnamci dnes tvoří jednu z nejpočetnějších skupin migrantů v ČR, což významně ovlivňuje situaci zejména v západočeském kraji, kde se postupem času tato skupina z ekonomických důvodů koncentrovala.

Cílem práce je na základě teoretických znalostí, použití metod analýzy politik (kauzální model, SWOT analýza) a sociologického výzkumu (semi-strukturované rozhovory, dotazníky a pozorování) popsat situaci ve které se druhá generace nachází, s jakými problémy se potýká, a jaký je postoj společnosti vůči ní a naopak.

Na základě tohoto popisu se práce zabývá vyhodnocením integračního působení veřejných politik a navrhuje opatření ke zlepšení situace v oblasti, které by bylo dobré věnovat jednak větší pozornost v dalším výzkumu a která pro budoucnost vývoje druhé generace Vietnamců vytváří jak určité příležitosti např. v jejich přizpůsobování se české kultuře a motivaci k vysokoškolskému vzdělání, tak i hrozby vyplývající jednak např. z uzavřenosti komunity jako celku a současného někdy i xenofobního postoje většinové společnosti.

Annotation

Diploma thesis “Integration of foreigners in the second generation (coexistence of Vietnamese and Czech families in Cheb) deals with the current situation in the issue of the integration of foreigners in the Czech Republic, which is mostly displayed in the way of living of the second generation. The thesis is specifically focused on Vietnamese immigrants, who first had come to Czech because of work during the communism and returned back and started not only working, but also started family and having children after the revolution in 1989. Nowadays Vietnamese form one of the biggest groups of migrants in CR, what significantly influences the situation especially in the west-bohemian region, where the group had been concentrated because of economic reasons. While using theoretical knowledge of the situation, methods of policy analysis (causal model, SWOT analysis) and sociological research (semi-structured interviews, questionnaires and observation) the goal of the thesis was to describe the situation of the second generation, what problems are dealt within the situation, what is the attitude of the society towards them and vice versa.

According to this description the thesis deals with the evaluation of the integration approach of public policy and suggests precautions that would improve the situation in the matter of the issue that should be given more attention in other research and that creates – in the future - certain opportunities for example in adjusting of the second Vietnamese generation to the Czech culture and their motivation in tertiary education, as well as threats coming from a certain closeness of the community and current attitude of the major society which could be sometimes xenophobic.

Klíčová slova

Migrace, integrace, Vietnamci, výchova, informace, dospělí, generace, vietnamská kultura

Keywords

Migration, integration, Vietnamese, education, information, adults, generation, Vietnamese culture

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17 Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne

Zuzana Nováková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce Ing. Bohumile Čabanové, Ph. D.

OBSAH

1	Úvod	16
2	Vymezení problému	18
3	Cíle	21
4	Výzkumné otázky	22
5	Metody a zdroje dat	23
5.1	Studium dokumentů a literatury	23
5.2	Rozhovory s vietnamskými rodinami a dětmi, českými přáteli a učiteli.....	23
5.3	Dotazníkové šetření mezi studenty na gymnáziu v Chebu a v Praze	23
5.4	Pozorování	24
5.5	Kauzální model.....	24
5.6	SWOT analýza.....	24
6	Důležité pojmy a teoretické koncepty	25
6.1	Pojmy	25
6.1.1	Národ	25
6.1.2	Nacionalismus	27
6.1.3	Sociální identita	27
6.1.4	Etnicita	28
6.1.5	Etnocentrismus	28
6.1.6	Xenofobie	29
6.1.7	Migrace.....	29
6.1.8	Typologie migrantů	33
6.1.9	Typologie rodin imigrantů	35
6.1.10	Migrační politiky.....	36
6.1.11	Imigrační politiky	36
6.1.12	Integrační politiky	36
6.2	Související teoretické koncepty	36
6.2.1	Princip sociální spravedlnosti (rovnosti).....	37
6.2.2	Princip rovných příležitostí	38
6.2.3	Vzdělání a lidský kapitál	38
6.2.4	Modely integrace.....	40
6.2.5	Modely jazykové integrace	42
6.2.6	Modely vzdělávání dětí	43

6.3	Integrační politika v ČR	45
6.3.1	Právní předpisy ČR	45
6.3.2	Právně závazné dokumenty Evropské Unie	47
6.3.3	Koncepční a politické dokumenty ČR	48
6.3.4	Koncepční a politické dokumenty EU	51
6.3.5	Mezinárodní dokumenty	51
7	Aktéři migrační politiky a jejich role	51
7.1	Ministerstvo vnitra	51
7.2	Ministerstvo práce a sociálních věcí	53
7.3	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	54
7.3.1	Obce, kraje a NNO:	56
8	Základní statistické údaje	58
8.1	Česká Republika	58
8.2	Karlovarský kraj	59
8.3	Cheb	60
9	Vietnamci v ČR	63
9.1	Historie příchodu Vietnamců	63
9.1.1	Věk bilaterálních smluv (1950 – 1985)	63
9.1.2	Věk volnosti (1985 – 1991)	65
9.1.3	Věk cizineckého zákona (1991 – současnost)	66
9.2	Kultura, tradice a hodnoty původní vs. nové země	67
9.2.1	Rodina a mezilidské vztahy	67
9.2.2	Vztah k dětem	69
9.2.3	Krise rodiny a střet generací – rodinné vztahy, identita	71
9.2.4	Vztah k vietnamské komunitě a k české majoritě	72
9.2.5	Otázka návratu	77
9.2.6	Tradice a náboženství	78
9.2.7	Kulturní dění	81
9.2.8	Vzdělání a práce	83
9.2.9	Jazyk	85
10	Gymnázium Cheb	90
10.1	Oborový týden	92
10.2	Dotazník	93

11	SWOT analýza	97
11.1	Scénář č. 1 (silné stránky působí současně s příležitostmi).....	99
11.2	Scénář č. 2 (slabé stránky působí současně s hrozbami).....	99
12	Návrh opatření ke zlepšení integrační politiky	101
13	Závěr.....	102
14	Resumé	104
15	Prameny.....	105
15.1	Literatura.....	105
15.2	Internetové zdroje:	107
16	Přílohy	110
16.1	Příloha č. 1 - Dotazník	110
16.2	Příloha č. 2 – Almanach(bez obrázků).....	113

18 Úvod

Po roce 1989 se imigrace stala součástí i našeho života v České republice. Migrace má mnoho podob a mezi důvody, proč k ní dochází je i hledání pracovních příležitostí. Lidé, kteří do ČR přišli z tohoto důvodu, zde nejenom pracují, ale i žijí, zakládají rodiny a mají děti stejně tak, jako o této zkušenosti slyšíme ze zemí na západ od našich hranic. Tento jev se týká také vietnamské komunity, ve které vyrůstá již druhá generace migrantů. Týká se také Karlovarského kraje a města Chebu, ze kterého pocházím.

Toto západočeské město začalo po revoluci v roce 1989 výrazně měnit svojí podobu a to nejenom díky změně režimu, ale vlivem fenoménu, který v této době ovlivnil celou Českou republiku a který byl do té doby českým obyvatelům neznámý. Tímto fenoménem je migrace, v konkrétním případě Chebu příchod Vietnamců. V Chebu jsem se narodila a vyrůstala a měla jsem tedy možnost osobně sledovat, jak tento fenomén rostl a ovlivňoval život města a jeho obyvatel – ať už původních, tak těch nových.

Vietnamští obchodníci začali do města přicházet na počátku devadesátých let, kdy se v ČR objevila možnost volně podnikat. Jejich počet díky zvětšující se poptávce po jejich zboží postupně přibýval a jako obyvatelé jsme si začali zvykat na to, že člověk může sehnat levné i když ne příliš kvalitní zboží, ať už se jednalo o oblečení, či elektroniku. Většina lidí se o komunitu nezajímala a kromě využívání jejích služeb a vymýšlení vtipů o neznalosti češtiny, pouze sledovala, jak rostoucí vietnamské tržiště s názvem Dragoun zabírá větší část bývalých kasáren a začíná kromě prodeje provozovat restaurace s asijskou kuchyní. Město z přítomnosti obří tržnice profitovalo a to nejenom díky penězům, které získávalo za pronájem areálu Dragoun, ale také rostoucímu turistickému ruchu, který byl částečně způsoben i zájmem německých turistů o levné vietnamské zboží.

S postupem času se za vietnamskými obchodníky přistěhovala jejich nejbližší rodina, popřípadě jí zde sami začali zakládat. Pro obyvatele Chebu toto znamenalo jisté sblížení se s komunitou, která kvůli velkému pracovnímu vytížení začala pro své děti shánět české chůvy, které by se o ně nejen materiálně postaraly, a zároveň by je naučily českému jazyku. Této příležitosti využily zejména české ženy na mateřské dovolené či důchodkyně a tak mezi chebskými obyvateli začala postupně vyrůstat generace vietnamských dětí, která nejenže ovládala český jazyk a byla zvyklá na českou kulturu, ale zároveň od svých rodičů přebírala jejich kulturní zvyky a způsob života.

Čeští obyvatelé Chebu nicméně předpokládali, že Vietnamci nezůstanou ve městě dlouho. Důvodem byla domněnka, že v souvislosti se vstupem do Evropské Unie se zruší legitimita stánkového prodeje, což byl stěžejní druh obživy vietnamských migrantů v Chebu. Toto se nestalo a Vietnamci nejenže se těmto legislativním podmínkám přizpůsobili, ale začali prosperovat natolik, že postupně začali i z „kamenných“ obchodů „vytlačovat“ české obchodníky a vietnamské obchody a restaurace se začaly objevovat i v centru města. Dragoun bazar byl sice v roce 2006 zrušen, ale jeho velká část se přesunula blíže k německým hranicím a v centru města se kromě obchodů s oblečením, elektronikou či potravinami začaly objevovat restaurace, rychlá občerstvení a např. i kosmetické salony. Zároveň generace vietnamských dětí dorostla do věku, kdy začala navštěvovat školy a i přes některé problémy s jazykem se projevovala nejen jako bezproblémová, ale také velmi nadaná a ambiciózní. Vietnamské děti se začaly koncentrovat především na gymnáziích - soukromém Svobodném chebském gymnáziu a na státním Gymnáziu Cheb. Když se pak mezi přijatými uchazeči na osmiletý cyklus objevila více jak polovina dětí s vietnamským příjmením, začali čeští rodiče nesouhlasně namítat cosi o nespravedlnosti a nerovných příležitostech pro méně nadané české děti, které v konkurenci s vietnamskými nemají šanci se na gymnázium dostat.

Toto byl důvod, proč jsem se začala zajímat o téma integrace druhé generace vietnamských migrantů a některé odborné přednášky, které jsem absolvovala v rámci dalších předmětů, pouze potvrdily mojí domněnku o tom, že druhá generace je i pro odborníky velkou neznámou a čeká na prozkoumání. V té době mi byla zároveň nabídnuta možnost vykonat povinnou praxi ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, kde jsem dostala za úkol provést rozhovory s mimopražskými rodinami vietnamských migrantů a jejich informace mi pomohly problematiku hlouběji prozkoumat.

19 Vymezení problému

„Veřejně-politické problémy jsou nerealizované hodnoty, potřeby či příležitosti pro zlepšení, které lze řešit prostřednictvím státních nebo veřejných institucí.“ (Veselý, 2005: 12)

Při vymezování problému „*policy analysis většinou nezačíná s přesně definovanými problémy, ale spíše s neurčitými pocity, „že je něco v nepořádku“, „něco by se mělo udělat“ a „že zde existuje určité napětí“.*“ (Veselý, 2005: 18) V našem konkrétním případě je touto problémovou situací vysoký počet vietnamských imigrantů v Chebu, vnímaná uzavřenost této komunity, se kterou by se „něco mělo udělat“ a existence napětí z neznalosti budoucího vývoje města a vlivu komunity na něj. Napětí je cítit v ekonomické oblasti života města i v oblasti vzdělávání dětí. Jak jsem již zmínila v úvodu, dokud Vietnamci pouze nabízeli zboží, česká strana je nechávala bez povšimnutí, nicméně s tím, jak začali prosperovat, Češi začali mít obavy z konkurence, která se v regionu objevila. Tyto obavy začaly promítat i do oblasti vzdělání a soutěže o právo na prestižnější školu. Vietnamské děti totiž začaly být ve velkém počtu přijímány na Chebské gymnázium, přičemž o jiné střední odborné školy nejevily zájem. Rodiče nepřijatých českých studentů proti tomu začali vznášet své námitky a stěžovali si na konkurenci ze strany vietnamských uchazečů.

Od této problémové situace se nyní posuňme k hledání metaproblému. „*Hledání problému znamená analyzovat všechny možné perspektivy vidění problému a jejich různé reprezentace.*“ (Veselý, 2005: 18) Jednou z perspektiv vidění situace je pohled české společnosti na imigranty obecně, její přístup k nim a změny v migrační politice po roce 1989 s ohledem na změny v postavení České republiky v mezinárodním měřítku. ČR se ze země, ze které lidé migrovali do ciziny, změnila nejdříve na zemi tranzitní (přestupní stanice pro migranty směřujícími dále na západ) a posléze na zemi cílovou. Jedním z metaproblémů může být snaha české společnosti se vyrovnat s tímto novým fenoménem, jež měl vliv na utváření a koncipování nynější podoby migrační politiky a zároveň dal popud k vytvoření a zaměření se též na politiku integrační.

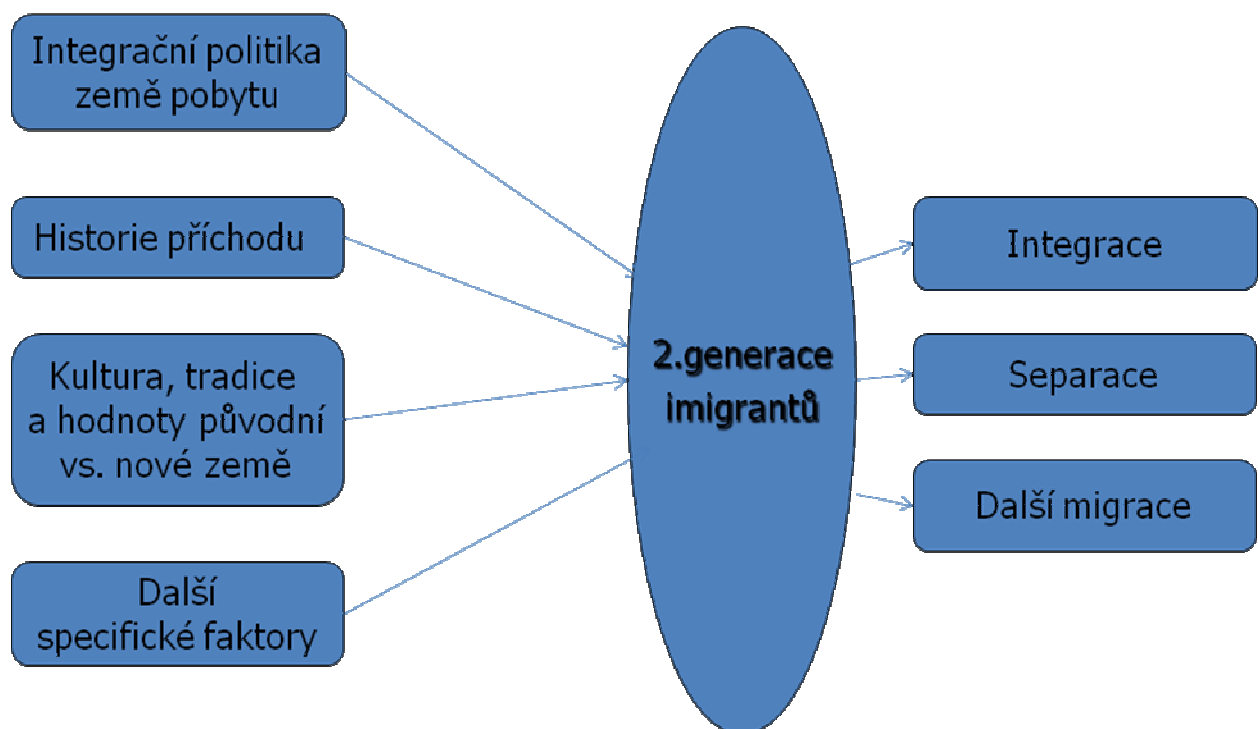
Další perspektivou je pohled na míru integrace určité skupiny migrantů, která je navíc specifická svou kulturou, počtem a koncentrací v určitých oblastech ČR. Integrace může být nahlížena z pohledu majoritní společnosti, která od migrantů požaduje určitou míru přizpůsobení, přičemž zde opět může existovat rozpor mezi formálně deklarovanou a všeobecně i když neformálně vyžadovanou mírou integrace. (V praxi se např. jednalo o to, že stát podle zákona nevyžadoval znalost českého jazyka např. při získání statutu trvalého

pobytu a postoj (i úřednické) veřejnosti, která „počítala“ s tím, že se žadatelé jazyk budou umět)

S pohledu cizinců můžeme pohlížet na problém z opačné perspektivy. Problematiku vlastní integrace mohou migranti posuzovat z pohledu nabídek a příležitostí k začlenění se do společnosti, které jim stát v této oblasti dává, zda se při sžívání s místní kulturou mohou obrátit na státní orgány, zda pro ně existuje nabídka dalšího vzdělání a seznámení se s kulturou a zákony apod.

Nyní je nutné přistoupit ke konkrétnější definici substančního problému, jímž je integrace migrantů, a protože v naší konkrétní situaci žijí vietnamští migranti v ČR už ve 2. generaci, budeme zkoumat právě její integraci do české společnosti.

Ke specifikaci a formalizaci tohoto problému nám poslouží následující kauzální model.

Mezi faktory, které ovlivňují 2. generaci imigrantů patří tyto čtyři. Vysvětleme si nejprve, co znamenají, z jakého důvodu o nich budeme hovořit a jaké oblasti do nich konkrétně zahrneme. V zájmu jednoduchosti jsme uvedli jen ty nejdůležitější

1. Integrační politika země pobytu

Integrační politika země vychází ze zákonů a konceptů stanovených jednak zemí samotnou a jednak např. mezinárodními smlouvami a dohodami, ke kterým se země zavázala. Pro orientaci v naší problematice do ní zahrneme veškeré legislativní

dokumenty platné pro Českou republiku v oblasti migrace, definujeme aktéry migrační politiky a vymežíme jejich roli a vliv na integraci obecně. Integrovanou politiku ovlivňují další dílčí faktory, jako např. hospodářská úroveň země, politické klima, členství v nadnárodních organizacích apod., které je třeba brát v potaz, ale vzhledem k rozsahu naší analýzy do ní zahrneme pouze členství v nadnárodních organizacích, které se odráží v koncepci legislativních dokumentů ČR. S ostatními faktory počítáme jako s těmi, které ovlivnily rámec legislativních dokumentů, ale nebudeme zkoumat jakým způsobem.

2. Historie příchodu

Tento faktor je důležitý z hlediska pochopení toho, o jaký druh migrace se v případě Vietnamců jedná, jakým způsobem a na základě čeho probíhala. Tento faktor zároveň ovlivňuje celkový postoj české společnosti vůči této skupině.

3. Kultura, tradice a hodnoty původní vs. nové země

Imigrant se příchodem do země samozřejmě nemůže zbavit vlivu kultury, tradic a hodnot země, ze které pochází a ať už se je snaží úmyslně uchovávat či nikoliv, jeho chování a postoj vůči nové zemi je tím ovlivněn. Opět záleží na délce pobytu v původní a v nové zemi, v podobnosti či odlišnosti kultur obou zemí a např. možnosti tyto specifické rysy zachovávat. Česká a vietnamská kultura mají mnoho odlišného, přičemž hlavní roli hrají převážně rodinné vztahy, dále je to postoj ke vzdělání, k práci, k tradicím a náboženství, ke kulturnímu dění a vlastní zapojení se do společnosti. Klíčovou roli v celé této oblasti hraje jazyk.

4. Další specifické faktory

Mezi tyto faktory můžeme např. zahrnout počet imigrantů a jejich osídlení v zemi, z hlediska zkoumání postoje většinové společnosti k této skupině se např. jedná o vliv médií.

Všechny tyto faktory ovlivňují to, zda a jak se imigranti obecně integrují, separují, nebo ze země dále odcházejí, ať už zpět do země původu, či dále do cizích zemí. Vzhledem k tomu, že skupina Vietnamců pobývá v ČR delší dobu, můžeme tento fenomén zkoumat konkrétně na její druhé generaci.

20 Cíle

Na základě vymezení problému si tato diplomová práce stanovuje následující 3 cíle:

1. Na základě analýzy dostupných zdrojů posoudit možnosti integrace druhé generaci migrantů v ČR

Tomuto cíli je věnován teoretický úvod a konkrétnější část týkající se integrace cizinců v ČR, to znamená zhodnocení právních předpisů a popis role aktérů v této politice a jak je vnímají samotní migranti.

2. Na základě analýzy procesu integrace vietnamské komunity v Chebu zhodnotit působení integrační politiky ČR (zaměření na 2. generaci imigrantů)

Analýze je věnovaná největší část práce, která samozřejmě začíná historickým popisem příchodu Vietnamců do ČR a konkrétně do Chebu, následuje popis kultury, konkrétní statistické údaje a konkrétní situace v Chebu a na Chebském gymnáziu, do čehož zasahují poznatky z výzkumu provedeného v rámci praxe pro MPSV.

3. Na základě SWOT analýzy navrhnout opatření ke zlepšení současného stavu.

21 Výzkumné otázky

S ohledem na 3 cíle uvedené na začátku práce si budeme klást následující výzkumné otázky.

Ad. Cíl 1:

Vstupem do EU se ČR zavázala plnit určité mezinárodní smlouvy a je nucena zvažovat i jistá doporučení, která se týkají imigrační politiky. Jak stát přistupuje ke koncipování imigrační politiky? Je možné a nutné cokoliv měnit?

Ad. Cíl 2:

Vietnamští přistěhovalci tvoří v ČR poměrně znatelnou součást obyvatelstva, jsou na 3. místě za obyvateli jiných Evropských států a jejich pobyt zejména v pohraničních oblastech výrazně mění tvář měst a také ovzduší ve společnosti. Jak se s tímto fenoménem vyrovnává česká imigrační politika? Jak probíhá konkrétní integrace Vietnamských rodin v Chebu? Existují zde rozdíly v generacích migrantů?

Ad. Cíl 3:

Je nutné a možné měnit integrační politiku státu? Jakým způsobem lze ovlivnit soužití imigrantů a majoritní společnosti, a jakým způsobem k tomu může nebo nemůže přispět druhá generace migrantů.

22 Metody a zdroje dat

22.1 Studium dokumentů a literatury

Zejména pro vybudování teoretického základu diplomové práce jsem čerpala zejména z odborných publikací, výzkumů, diplomových prací, odborného tisku a dokumentů vydaných zainteresovanými aktéry. Zároveň bylo vzhledem k tématu práce nutné použít i neodborné nicméně relevantní prameny, jako byla beletrie a internetové blogy. V obou případech se jednalo o cenný zdroj informací, hlavně co se týče zmapování subjektivních postojů zkoumané skupiny. Některé rozsáhlejší, ale důležité dokumenty jsou uvedeny v přílohách.

22.2 Rozhovory s vietnamskými rodinami a dětmi, českými přáteli a učiteli

Při zpracování tématu jakým je integrace cizinců se není možné vyhnout osobnímu kontaktu se zkoumanou skupinou a jejím okolím a proto jsem od září 2008 do prosince 2008 provedla 5 semistrukturovaných nestandardizovaných rozhovorů s vietnamskými rodinami (ty byly provedeny pro výzkum Rodiny přistěhovalců II, který jsem prováděla v rámci konání praxe ve Výzkumném Ústavu Práce a Sociálních věcí) a pro hlubší proniknutí do tématu mé diplomové práce i několik strukturovaných rozhovorů s vietnamskými studenty a jejich českými spolužáky, přáteli a učiteli.

Nestandardizované rozhovory byly kódovány následujícím způsobem. Pro výzkum bylo dotazováno celkem 15 rodin, které mají fiktivní příjmení a číselné označení rodiny (vietnamské byly v pořadí 6 až 10). Dále se kódovalo označením rodinného příslušníka (Z – žena, M – muž, D – dcera, S – syn, pokud měla rodina více dětí, označily se dalším číslem např. D1, S2) a protože pro výzkum byly prováděny rozhovory s migranty jiných národností, písmeno V označovalo národnost vietnamskou.¹

22.3 Dotazníkové šetření mezi studenty na gymnáziu v Chebu a v Praze

Kromě strukturovaných rozhovorů jsem pro předchozí vysokoškolské práce provedla dotazníkové šetření mezi českými studenty v Chebu, kde jsem se také poprvé s problematikou blíže setkala a kde prakticky i vzniklo téma mé diplomové práce. Dotazníkové šetření mi

¹ Z následujícího kódování 7D1V můžeme vyčíst, že se jedná o rodinu číslo 7, první dceru vietnamské národnosti.

podalo zejména číselné informace a přehled o postojích českých studentů a jejich rodičů k Vietnamské menšině, které nelze získat jinými metodami.

22.4 Pozorování

Další metodou, kterou byla určitým doplněním, i když neplánovaným, bylo zúčastněné pozorování. V Chebu jsem se zúčastnila semináře „Jak se vidíme“ probíhajícího v rámci oborového týdne, kde jsem měla možnost přímo pozorovat interakce mezi 2. generací Vietnamců a jejich Českými vrstevníky. Při výuce na Pražském gymnáziu, kde je také určité, i když menší procento Vietnamských studentů, mám možnost pozorovat interakce studentů nejen v hodinách, ale i při různých mimoškolních aktivitách.

Dále se jako kantor zúčastňuji pedagogických rad, kde zároveň probíhá i reflexe na způsob výuky, popřípadě se zde řeší různé specifické problémy, které se objevují při interakci s Vietnamskými studenty.

Použití této metody mi přineslo sice svým způsobem relevantní, ale silně subjektivní pohled na problematiku.

22.5 Kauzální model

Tyto modely jsou „*zjednodušené reprezentace teorií, které se snaží vysvětlit a předvídat příčiny a důsledky veřejných politik.*“ (Veselý 2005: 33) Na začátku diplomové práce bylo potřeba problém zformulovat a ukázat provázanost jednotlivých oblastí mého výzkumu a jejich vliv na integraci druhé generace Vietnamců. Kauzální model mi pomohl oblasti rozdělit a posléze začít s jejich vysvětlováním.

22.6 SWOT analýza

Pro syntézu informací o problému, která mi posléze pomohla vymezit návrhy na možná řešení problematiky, jsem použila metodu SWOT analýzy, která podle definice „*pohotovým a snadno použitelným nástrojem pro popis celkové situace společnosti*“ (Veselý 2005: 37) a vzhledem k tomu, že zároveň ukazuje základní vazby mezi jednotlivými prvky, pomáhá vygenerovat potenciální strategie, pomohla mi celkově situaci zhodnotit a zjednodušit pro uzavření diplomové práce.

23 Důležité pojmy a teoretické koncepty

23.1 Pojmy

Na začátku je vhodné vysvětlit si některé pojmy, které budou postupně v diplomové práci používány. Kromě jejich definic uvedu i některé související teoretické koncepty, popřípadě i to, jakým způsobem pojem vznikl a z čeho vychází jeho současná definice.

Nejdříve se budeme zabývat pojmy, jako je národ, nacionalismus a s ním související sociální identita, ze které vyplývají další pojmy jako je etnicita, etnocentrismus a xenofobie.

Posléze budeme pokračovat v definování migrace, migračních politik a jejich vazby na politiku sociální a vzdělávací, která se již konkrétně týká naší problematiky.

23.1.1 Národ

Národ je podle A. D. Smithe (1989) „*pojmenované historické a kulturní společenství s jednotným územím, masovým vzdělávacím systémem a společnými zákony.*“ Podle F. Tesaře je „*národ politicky organizované společenství, jehož příslušníkům je společný vysoký stupeň vědomí vzájemné sounáležitosti.*“ (Tesař, 2007: 56)

Vznik současných národů je podle modernistů způsoben změnami vyvolanými kapitalistickou ekonomikou, industrializací, urbanizací, moderním školstvím a státní správou, jež podstatně zvýšily sociální mobilitu a gramotnost obyvatel. Také národní povědomí je podle Tesaře šířeno zejména díky masovému školství (vliv i na děti imigrantů).

Národy se kromě území oddělují také prostřednictvím etnických hranic a zejména jeho soustředěním se na výklad dějin jako na prostředek, kterým si jednotlivci vytváří jednak povědomí o společné vlasti a dále pak i určité duchovní pouto s ostatními (Tesař, 2007: 56-57).

Vzhledem k tomu, že národy vznikly různým způsobem a liší se i ve vlastním sebepojetí, existuje typologie národů popisující 4 modely národní identity. Tato typologie vychází ze dvou protikladů. (Baršová, Barša, 2005: 30) „*Prvním je protiklad mezi národem přistěhovalců-osadníků a národem starousedlíků, čili mezi národem „exogenním“ a „endogenním“.* Druhým je protiklad mezi národem občanským a národem etnickým.“ (Baršová, Barša, 2005: 31) První protiklad odkazuje ke způsobu vzniku národa, druhý nabízí tzv. kritérium příslušnosti k národu. Z toho pojetí vychází 4 modely národů lišících se v přístupu k přistěhovalcům. Jejich specifikaci doplňují typičtí představitelé.

1. Občanský národ přistěhovalců (USA, Kanada, Austrálie):

Tento model národa je tvořen lidmi, kteří patřili jiným národům. Těžiště jeho identity leží v přítomnosti, ne v minulosti, je proto otevřen přistěhovalcům a chápe sám sebe jako *multikulturní, tj. multietnický* či *multirasový národ*. (Glazer 1994; Takaki 1993; Kymlicka 1997 in Baršová, Barša: 2005)

2. Občanský národ starousedlíků (Francie, Velká Británie):

Typickým představitelem je Francie, která založila svou identitu na historické minulosti a na politické budoucnosti – respektive na republikánské formě vlády. Ta měla vyjadřovat hodnoty platné pro celé lidstvo. Francie se díky tomu a díky kolonialismu stala relativně otevřenou a inklusivní vůči přistěhovalcům, integrační model byl nicméně asimilacionistický. Předpokládalo se, že se cizinci vzdají skupinové příslušnosti a plně si osvojí francouzskou národní kulturu.

Ve Velké Británii, naproti tomu, existovala spousta zvláštních regionálních, náboženských či etnických skupin, které si svou odlišnost mohly ponechat pod podmínkou respektování nadřazenosti anglické kultury, pro které jsou jakýmsi doplňkem. (Baršová, Barša, 2005: 33)

3. Etnický národ starousedlíků (Německo):

„Zatímco státní občanství bylo v Británii a Francii (od roku 1889) nabýváno také na základě ius soli (tedy místa narození), v Německu bylo od roku 1913 nabýváno téměř výlučně na základě ius sanguinis (tedy pokrevního původu).“ (Baršová, Barša, 2005:33)

Po 2. světové válce navíc Spolková republika Německo hrála roli politického ochránce a zástupce Němců z východního Německa i odjinud. Přistěhovalci jiného etnického původu ale na rozdíl od Němců toto automatické právo na občanství neměli (podrobněji viz kapitola Modely integrace).

4. Etnický národ přistěhovalců (Izrael):

Tento model se prakticky týká pouze Izraelského národa. *„Podmínkou přistěhování do Izraele za účelem usazení a získání občanství je pokrevní (příbuzenská) či náboženská příslušnost k židovství, nebo nárok na sjednocení rodiny.“* (Baršová, Barša, 2005:34) Izrael považuje svou zemi za výlučnou vlast Židů definovanou krví a náboženstvím.

Z toho nicméně i vyplývá jeho postoj k jiným cizincům. Dokonce to znamená i některá omezení práv pro zde žijící Palestince.

23.1.2 Nacionalismus

Pro tento druhý logicky navazující pojem existuje opět několik definic. Např. Gellner (1983) pojímal „*nacionalismus jako politický princip, podle něhož by se národní a politická jednotka měly shodovat.*“

Na tento pojem dále navazuje tzv. *nacionalistická ideologie*, která sice vychází z minulosti, ale je zaměřena do budoucna a příslušníkům národa zdůvodňuje i nároky na politické sebeurčení.

Jaký je vlastně vztah mezi pojmem národ a etnikum? Je v něm nějaký rozdíl? Na rozdíl od etnického vědomí (bude zmíněno později) je pojem národ v nacionalistickém pojetí chápán i jako politická jednotka. V anglosaském pojetí je naproti tomu jako národ vnímáno i společenství občanů daného státu, to znamená i lidé s etnickými rozdíly. Jinde zase můžeme rozlišit dvě úrovně identity: etnickou a národní. Z tohoto je zřejmé, že termíny etnikum a národ lze často i zaměnit. (Tesař, 2007: 57-60).

23.1.3 Sociální identita

Lidé jsou společenským druhem a ke spokojenému životu potřebují skupinu, to znamená, že cítí přirozenou potřebu mít určitou sociální identitu a vymezovat se jako příslušníci určité skupiny. Z této potřeby dále vyplývá sklon vytvářet solidární skupiny, uvnitř nichž se přerozdělují zdroje i přesto, že se nejedná o osobní zájem jednotlivců. S touto teorií pracuje i tzv. *kognitivně kategorizační teorie* (Fiske, 1998 in Tesař, 2007), která předpokládá, že lidé automaticky a nevědomě zařazují jednotlivce do sociálních skupin, a to zejména na základě zřejmých charakteristik, jako je rasa, pohlaví nebo věk. Člověk nicméně může mít *více identit* a může dojít k jejich *překrývání*. Jejím význam se také mění s dobou.

Existuje identita sociální (to, že cítíme podobnost v rámci určité skupiny) a identita osobní (odráží rozdíly uvnitř skupiny). Nejsou v rozporu, ale mohlo by se říci, že se doplňují. Život jedince kolísá mezi zdůrazňováním jedné nebo druhé. Stejně se tomu děje i ve skupinách. Tento jev, který má zároveň horizontální a vertikální dimenzi, označujeme jako individualismus-kolektivismus (Tesař, 2007: 51-53).

23.1.4 Etnicita

Etnicita je jednou z forem sociální identity a vymezení tohoto pojmu se průběhu let měnilo. Mezi původní *teorie ethnicity* (jako protiklad „tradičnosti“ a „modernosti“) zahrnujeme *teorie asimilacionistické* či *modernistické*, které se objevily v průběhu šedesátých let a byly nicméně z důvodu oživení etnických konfliktů nahrazeny novými východisky, mezi která patří např. *primordialismus* (etnické identity jsou dané jednou provždy, jsou přirozené, zároveň silně emotivně prožívané a nelze se jim vyhnout), *instrumentalismus* (etnicita je výsledkem používání etnických symbolů k politické mobilizaci; etnický konflikt je důsledkem prosazování soukromých zájmů), nebo *konstruktivismus*, který se snaží o syntézu dvou předchozích přístupů. V 80. letech se nicméně objevila nová exploze zájmu o etnicitu tentokrát v souvislosti s diskuzemi o postmodernismu, globalizaci a multikulturalnosti (Tesař, 2007: 54).

Etnicita silně souvisí především se zvyklostmi, jazykem, původem, kolektivními zkušenostmi a skupinovou solidaritou, ale může přecházet na vyšší i nižší úroveň. Z tohoto důvodu jsou v literatuře více popisovány vlastnosti a účinky etnicity, než definování vlastního pojmu.

Konsensus ohledně pojmu etnicity shrnul R. Jenkins (2000). Etnicita je podle něj:

- kolektivní **identifikace založená na kulturních rozdílech**
- týká se kultury, ale pramení v sociálních interakcích, zejména mezi-skupinových
- není stálá ani statická stejně jako kultura a situace, ve kterých se sociální hranice vytváří
- je kolektivní i individuální, navenek vyjádřená v institucích a vzorech sociálních interakcí a vnitřně v osobní sebe-identifikaci
- je jednou ze základních lidských identit
- silněji vnímána na nižší úrovni společenského a ekonomického žebříčku (menšiny, přistěhovalci, ekonomicky nerozvinuté kraje) a v patriarchálních společnostech; etnické a sexuální hranice mají mnoho společného. (Tesař, 2007: 54-56)

23.1.5 Etnocentrismus

„*Etnocentrismus je vědomé nebo nevědomé přesvědčení, že vlastní kultura, komunita či rasa je nadřazená, spojené s tendencí neuvědomovat si předpojatost v tom obsaženou* (McEvoy, 2002 in Baršová, Barša, 2007).“ Vychází z pojetí in-group a out-group. Jedná se o to, jaké je nevědomé zaujaté chování jedince vůči skupině lidí (out-group), která

nepatří do té naší (in-group). Jeho projevem může být svým způsobem i rasismus nebo chování fotbalových fanoušku při mezistátních utkáních.

23.1.6 Xenofobie

Pojem je složenina z řeckého *xenos*, cizinec, a *phobos*, strach. „*Jedná se tedy o negativní postoj vůči jiným, skutečně nebo domněle odlišným lidem, spojený s nedůvěrou, strachem, pocitem ohrožení plynoucím z vědomí jejich existence či přítomnosti, a často agresivním chováním vůči nim.*“ (Tesař, 2007: 65) Xenofobie však nemusí být vázána jen na etnicitu, ale souvisí i s mírou legitimacy politického systému nebo s ekonomickými rozdíly, s narušením prostoru a s relativním hodnocením in-group a out-group (Tesař, 2007: 64-73).

23.1.7 Migrace

„*Migrace je komplexně podmíněný proces studovaný badateli nejen z oblasti sociálních věd: geografy, sociology, ekonomy, historiky a v neposlední řadě demografy. Díky své složitosti a šířce nemá dosud vybudovanou jednotnou teorii, a tudíž ani neexistuje v rámci samostatného vědního oboru, který by mohl být nazýván „migraciologií“.* Migrace je jak příčinou, tak i důsledkem prostorových změn v organizaci společnosti. Je to fenomén, jev, děj, motor, hrozba, řešení, cíl, komplikace i výhoda. Pro studium tohoto procesu můžeme použít optiku jedince i společnosti, vidět v něm ekonomické, sociální, kulturní či politické příčiny a důsledky.“ Takto uvozuje svůj článek Michaela Vojtková v článku věnovanému teoriím vysvětlujícím migraci a uveřejněném na socioweb.cz.²

Různé teorie vysvětlují „*určitý aspekt nebo typ mezinárodní migrace podle toho, v které době vznikala, kterými migračními proudy a příčinami se zabývala a často i v rámci kterého oboru vznikala. Některé teorie analyzují mezinárodní migraci na makro i jiné na mikro úrovni.*“ (Vojtková, 2005)

Uvedeme si nyní jejich stručný přehled a hlouběji si vysvětlíme ty, které týkají a vysvětlují naši problematiku.

1. **Neoklasické teorie** (Neoclassical economic approach) jsou známy také jako „push-pull teorie“, neboť za příčiny migrace považují faktory, které migranty nutí opustit svou zemi původu (push factors) a jiné faktory, které je přitahují do určitých cílových zemí (pull factors). K první skupině faktorů bývá řazen demografický růst, nízká

² <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=113> ze dne 20.12.2009

úroveň životních podmínek, nedostatek ekonomických a pracovních příležitostí, politické represe. Ke druhé skupině faktorů jsou řazeny poptávka po práci, dostupnost pozemků, příznivé ekonomické příležitosti a politické svobody. K migraci dochází až po zvážení jejích nákladů a přínosů.

2. **Makro teorie** (Macro theory) měla původně vysvětlovat pracovní migraci v procesu ekonomického rozvoje., dnes zkoumá příčiny migrace z hlediska makroekonomických ukazatelů, jako jsou rozdíly v příjmech mezi zeměmi, rozdíly v nabídce a poptávce pracovních sil a možnosti zaměstnání. Prakticky to vypadá tak, že lidé ze země s nižšími mzdami se stěhují do země s vyššími mzdami.
3. **Mikro teorie** (Micro theory) se soustředí na jedince a jeho racionální kalkulaci výdajů a užítku v určitém časovém horizontu a následnou volbu s cílem maximalizovat svůj zisk. Mezi výdaje patří například materiální náklady na cestu, náklady na dobu než najde jedinec práci, případné úsilí vynaložené na učení se novému jazyku a kultuře, na vytváření nových vazeb atd. Volbu ovlivňují podmínky na trhu práce v cílové zemi, pravděpodobnost nalezení práce, možné uplatnění jedincových dovedností (tzv. lidský kapitál), výše předpokládaných výdělků, ale i riziko deportace pro nelegální migranty.
4. **Nové ekonomické přístupy** (The new economic approach) připouštějí, že migrace nemůže být vysvětlována pouze příjmovými rozdíly mezi zeměmi. Berou v úvahu také možnosti stálého zaměstnání či příznivé podmínky pro rozvoj podnikání. Podle nových ekonomických teorií se k migraci nerozhodují jednotliví aktéři, rozhodnutí jsou učiněna na úrovni rodin či domácností, jde tedy do jisté míry o druh kolektivního rozhodnutí.
5. K teoriím ekonomického typu lze ještě přiřadit **teorii dvojího pracovního trhu** (Dual labor market theory). Vychází z rozdělení pracovního trhu vyspělé země na primární (vyžaduje kvalifikované pracovníky) a sekundární pracovní sektor (vyžaduje nekvalifikované pracovníky). Mezinárodní migrace je důsledkem neustálé poptávky po pracovních silách ve vyspělých průmyslových zemích. Příčinami tedy nejsou push faktory v zemích původu, ale pull faktory v cílových zemích, především neustálá a pro ekonomickou strukturu vyspělých zemí i nezbytná potřeba pracovních sil z jiných zemí.
6. **Historicko-structuralistický přístup** (Historical – structural approach) vychází z marxistické politické ekonomie a klade důraz na nerovnoměrné rozdělení ekonomické a politické moci ve světě.

7. **Teorie světových systémů** (World systems theory) podobně jako například teorie dvojího trhu opomíjí proces rozhodování na mikro úrovni. Vysvětluje mezinárodní migraci přes obecné makro modely sociálního, ekonomického a politického vývoje. Spojuje její příčiny se strukturou světových trhů a s postupující především ekonomickou globalizací. S vidinou většího zisku hledají kapitalistické firmy z center a vyspělých zemí v chudých zemích na periferii levnější půdu, suroviny, levnou pracovní sílu, nové odbytové trhy.
8. **Teorie sítí** (Network theory) zdůrazňuje v migračním procesu význam mezilidských vazeb. Neformální sítě migrantů vznikají osobními vazbami mezi migranty, bývalými imigranty a těmi, kteří zůstali v zemi původu. Jde o vazby příbuzenské, přátelské nebo vazby v rámci komunity. O těchto vazbách se někdy mluví jako o sociálním kapitálu, neboť poskytují jedincům i skupinám důležité zdroje informací, sociální či finanční pomoci, často i podporu v případě osobních problémů. Zvyšují pravděpodobnost migračního pohybu i jeho růstu, neboť tím snižují náklady a rizika a nepřímo zvyšují i očekávaný zisk z migrace. Nejdůležitějšími jsou samozřejmě vazby rodinné. Síť pomáhají při usazování (settlement) migrantů v dané zemi a při vytváření komunit. Skupiny migrantů pak často vytvářejí svou vlastní ekonomickou i sociální infrastrukturu. Jako příklad lze uvést různé spolky, obchody, zábavní podniky, kostely, služby doktorů, právníků etc. Když počet migrantů a vazeb překročí určitou kritickou mez, jsou náklady na každou další migraci i rizika, která migrant podstupuje, nižší, což podněcuje další migraci, což opět dále rozšiřuje sítě a snižuje náklady i rizika atd.
9. **Institucionální teorie** (Institutional theory) klade důraz na vliv institucionálních subjektů. Jde vlastně také o sítě, které podporují migraci a určitým způsobem ji formují. Někdy se mluví o tzv. migračním průmyslu. V rámci institucionální teorie se dá mluvit o dvou skupinách institucionálních subjektů. První skupinou jsou organizace či jednotlivci napomáhající především nelegální migraci a to za účelem zisku. V důsledku bariér, které si cílové země vytvořily, aby se bránily migračnímu přílivu, vzniká černý trh. Jedinci i společnosti vydělávají na migrantech, kteří se snaží často ilegálně dostat do vybrané země. Jde o převody přes hranice, pašování lidí ze země původu do jiné, (tzv. smuggling a trafficking), najímání migrantů zaměstnavateli, falšování dokumentů, svatby „naoko“. Migranti jsou často vystaveni vykořisťování, okrádání, podvodům nebo vydání napospas zneužívání (hlavně ženy a děti). Druhou skupinu tvoří nevládní a mezinárodní organizace a jedinci poskytující migrantům rady,

sociální služby a hlavně právní poradenství, například jak získat různé dokumenty, jak žádat o azyl či povolení k pobytu. Všechny tyto instituce a organizace, ziskové nebo neziskové podporují a pomáhají udržovat mezinárodní migraci, neboť bez nich by migranti často měli jen málo informací a kontaktů potřebných k úspěšné migraci. Podobně jako u teorie sítí, migrační proud je stále více institucionalizován a stává se čím dál tím nezávislejší na okolnostech, které ho vyvolaly.

10. Podle **teorie kumulativní příčiny** (Cumulative causation) mění každý akt migrace společenský kontext, ve kterém se o migraci rozhoduje, a to často takovým způsobem, že další migrace se pak stává pravděpodobnější. Jde o to, že některé kategorie zaměstnání s vysokým zastoupením imigrantů, získají nálepkou zaměstnání nevhodného pro domácí obyvatele, což vede k další poptávce po imigrantech (social labeling).

11. Jedním z novějších přístupů je **teorie migračních systémů** (Migration system theory). Ta klade důraz na mezinárodní vztahy, národní hospodářství, kolektivní jednání a institucionální faktory. Vychází se z předpokladu, že migrační proudy jsou do jisté míry stabilní a strukturované v prostoru i čase, což dovoluje rozlišení na tzv. mezinárodní migrační systémy. Migrační systém je tvořen dvěma nebo více zeměmi vyměňujícími si navzájem mezi sebou nejen migranty, ale i zboží a kapitál. Tyto výměny jsou mezi zeměmi tvořícími jeden systém intenzivnější než mezi ostatními zeměmi. Analyzují se regionální migrační systémy jako například západní Evropa, severní Amerika, jižní Pacifik, západní Afrika. Jednotlivé regiony jsou propojeny různými vzájemnými vazbami, může se jednat i o geograficky vzdálenější oblasti. Zkoumají se oba konce migračního proudu i všechny možné vazby mezi oběma oblastmi. Vazby mohou být dále roztříděny do kategorií jako například mezistátní vztahy, srovnání oblastí, kulturní vazby, rodinné a sociální sítě. (Vojtková, 2005)

Pokusme se nyní na základě znalosti těchto teorií definovat migraci.

„Migrace neboli stěhování, demografy též nazývána mechanický pohyb obyvatelstva, je forma prostorové mobility mezi dvěma územními jednotkami, znamenající obvykle trvalou změnu pobytu.“ (Pavlík, Kučera, 2002: 607)³

³ Pavlík, Z., Kučera, M. : *Populační vývoj České republiky 1990 – 2002*. Praha: Katedra demografie a geografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 2002.

*„Migrace se dá rozdělit z hlediska územní jednotky na **vnitřní a vnější**. Pokud bereme jako územní jednotku stát, tak hovoříme o vnější migraci jako o zahraniční migraci.“*

*„Základním hlediskem je dělení na migraci **dobrovolnou a vynucenou**, i když mnohdy nelze mezi těmito dvěma náhledy stanovit pevnou dělicí hranici, neboť v řadě případů, zvláště u migrace za prací, dobrovolná migrace splývá s kategorií migrace vynucené.“*

„V migraci nejsou zahrnuty formy prostorové mobility, které jsou dočasné, nebo periodicky se opakující, jako je dojíždka za prací, turistika, studijní pobyt atd.“

*„Kritériem ohledně začlenění do migračních pohybů je většinou **doba pobytu nebo právní status**. OSN doporučuje jako limitní pro zařazení do kategorie migrace hranici jednoho roku pobytu vně daný stát, ale západní a většina rozvojových zemí je z hlediska času a vázanosti pohybu ještě mnohem liberálnější.“⁴*

Literatura poskytuje ještě další druhy členění. Opět to vyplývá z velkého počtu teorií a různých pohledů, jak chápat migraci.

Za obecné členění migrace se považuje klasifikace do těchto 4 typů (Rystag, 1992: 1170):

- 1) Stálá (trvalá) migrace;
- 2) Pracovní migrace;
- 3) Přesuny uprchlíků;
- 4) Ilegální (nedokumentovaná) migrace.(Oucho, 1995: 32)

23.1.8 Typologie migrantů

Stejně jako existuje mnoho teorií vysvětlujících mezinárodní migraci, existuje i mnoho dalších kritérií, pomocí kterých lze migraci rozdělit např. podle délky pobytu (na stálou a dočasnou, či krátkodobou) nebo podle důvodu migrace (na ekonomickou, politickou, ekologickou nebo jinak motivovanou). U posledního členění je velký problém, protože jednotlivé motivy působí společně a nelze určit, který motiv převládá, také migranti někdy tají nebo neznají pravé důvody své migrace, přesto se toto členění často používá.

⁴ *Azyl a migrace – Imigrace*. Archiv MVČR - červen 2008. Dne 12.12.2009

<http://web.mvcr.cz/archiv2008/azyl/migrace.html>

Jedním z dalších užívaných rozdělení je členění podle *administrativně-legálního statutu* v hostitelské zemi. Dle tohoto kritéria rozlišujeme tyto skupiny (Appleyard, 1992: 65):

„1) **Legálně přijatí imigranti** - od kterých je očekáváno trvalé usazení (osídlení). Jsou přijímáni podle vládních imigračních programů. Zahrnují i přijetí rodinných příslušníků podle plánu na opětovné spojování rodin.

2) **Legálně přijatí dočasní imigranti** - tato skupina zahrnuje sezónní migranty, nesezónní migranty, kteří jsou vázání k určitému kontraktu (např. stavební dělníci) a po jeho splnění se musí vrátit zpět domů. Jedná se o polo-kvalifikované nebo nekvalifikované pracovníky; doba jejich pobytu je většinou okolo 2 let.

3) **Dočasní legální imigranti s vyšší kvalifikací** - jedná se o mezipodnikové převody pracovníků, studijní stáže a podobné kategorie. Tito migranti mají vysokou kvalifikaci, jsou to většinou zaměstnanci mezinárodních podniků, kteří předpokládají krátkodobé zaměstnání nebo studium v jiné zemi.

4) **Ilegální (nedokumentovaní, tajní) imigranti** - imigranti, jejichž vstup nebo setrvání v imigrační zemi není schváleno vládou.

5) **Žadatelé o azyl** - osoby, které žádají o uprchlický status.

6) **Uprchlíci** - jsou definováni podle Konvence OSN z roku 1951 a dodatečným protokolem z roku 1967, který ruší časové a geografické omezení vyplývající z konvence. Jedná se o osoby, které byly pronásledovány z důvodů rasových, náboženských, národnostních nebo rozdílného politického smýšlení. Nacházejí se mimo svoji zemi a nemohou nebo mají strach se vrátit zpět.“ (Fonteneau, 1992: 74)

Také v oblasti výzkumu migrace jako fenoménu existují různé pohledy. Např. podle S. Broučka je migraci možné zkoumat minimálně ve třech rovinách:

„1. První rovinu vytváří **sociálně politická situace** v daném regionu, případně vliv významných politických událostí (např. válka, politický převrat apod.) na pohyb obyvatelstva.

2. Druhou rovinou je **zvládání migračních procesů** státem a jeho většinovou společností, počínaje postoji státního aparátu a konče řešením konkrétních konfliktních situací.

3. V neposlední řadě se jedná o **rozbor vlastních migračních procesů**, migračních skupin, až po reflexe jednotlivců-migrantů. Přestože je prožitek jednotlivce-migranta důležitým pramenem k poznání migračního procesu, nemáme k dispozici dostatečné soubory výpovědí, které by odhalovaly mnohvrstevnatou strukturu prožívání tohoto fenoménu.“ (Brouček 2003:

19)

Autor připomíná význam subjektivního hlediska v migračním procesu také proto, „že nepochybně patří k základním hodnotám lidské existence svobodná vůle člověka zvolit si svůj domov, své místo pobytu. Na druhé straně veškeré zkušenosti přesvědčují, že migrace může být zdárným procesem, když jednotlivec je schopen (samozřejmě za jistých daných příznivých okolností) vzít si svůj osud do vlastních rukou.“ (Brouček, 2003: 19)

23.1.9 Typologie rodin imigrantů

Vzhledem k tomu, že fenomén migrace se týká rodin a ne jenom jednotlivců a navíc je námi problematika integrace 2. generace Vietnamců navázána na instituci rodiny, pojďme se podívat na to, jak teorie migrace rozděluje typy rodin utvářené migranty.

Podle způsobu vzniku těchto rodin i způsobu migrace lze stanovit základní typologii rodin imigrantů rozlišující tři základní kategorie (Kofman, 2004). Do první patří **slučované rodiny**, pro které je důležitý proces přistěhování dalších blízkých rodinných členů (dětí, partnerů, rodičů a dalších) do přijímací země za primárním migrantem. Sem spadají i stále narůstající řady uprchlíků. Druhá kategorie obsahuje **nově utvořené rodiny či rodiny vzniklé na základě migrace za účelem sňatku**. Tato kategorie může být dále členěna na dvě specifické podskupiny. První zahrnuje druhou a následující generaci dětí přistěhovalců, které si přivedou snoubence či snoubenku ze zahraničí, nejčastěji ze své země původu. Druhou podskupinu tvoří případy, kdy si občan či rezident s trvalým povolením k pobytu přivede za účelem sňatku cizince ze zahraničí, kde určitý čas pobýval (z rozličných důvodů - pracovní, studijní, dovolená atd.). V tomto případě je tedy migrace a sňatek s cizincem důsledkem určitého období stráveného v zahraničí. Těmito způsoby přirozeně narůstá množství smíšených manželství a je to způsob, který v Evropě díky zvyšující se mezinárodní mobilitě narůstá. Třetí kategorií jsou případy, kdy migruje celá rodina. Takové případy jsou naopak v současné Evropě méně časté, pokud se jedná o přistěhovalce ze třetích zemí. Příčinou jsou poměrně striktní pravidla pro získání povolení k pobytu. Díky snahám řídit migrace shora mají v tomto smyslu snazší pozici pouze vysoce kvalifikovaní jedinci, kterým je častěji povoleno přicestovat s rodinou, a případně někteří uprchlíci (Kofman, 2004).

Pojďme se nyní od definice migrace přesunout k definování migrační, imigrační a integrační politiky.

23.1.10 Migrační politiky

Jedná se o „politiky směřující k přímé či nepřímé regulaci a řízení pohybu lidí přes mezinárodní hranice – v případě Evropské unie přes její vnější hranice – a jejich pobytu na území států, jejichž nejsou občany.“ (Baršová, Barša, 2005: 9-10)

V ČR se migrační politikou zabývá především ministerstvo vnitra, respektive odbor azylové a migrační politiky. „Prioritou státu v oblasti migrace je v souladu se Zásadami politiky vlády v oblasti migrace cizinců přijímat účinná opatření, která budou podporovat řízenou legální migraci a zároveň **minimalizovat nelegální migraci**. S tímto cílem také souvisí snaha zajistit účinnou ochranu státních hranic v rámci schengenského prostoru.“ (Odbor azylové a migrační politiky, 2009). Konkrétně se migrační a azylovou politikou budeme zabývat v kapitole Integrace cizinců v ČR.

23.1.11 Imigrační politiky

Tyto politiky jsou dílčím souborem migračních politik. Jejich cílem je stanovit, „kteří cizinci a za jakých podmínek se mohou dlouhodobě či trvale usadit v hostitelské zemi.“ (Baršová, Barša, 2005: 10) Její vymezení se nicméně netýká uprchlictví či azylu, které tím, že jsou omezení mezinárodním právem, představují svébytný celek migračních politik. (Baršová, Barša, 2005: 10)

23.1.12 Integrovaná politiky

Cílem těchto politiky je podpořit proces začlenění přistěhovalců – jako jednotlivců či skupin do hostitelských společností ať už zajištěním sociálních tak i jiných specifických potřeb, se kterými lidé s jinou kulturní zkušeností přicházejí. „Pokud stát učiní rozhodnutí o přijetí přistěhovalce, je v jeho zájmu, aby se imigrant na novou zemi rychle a bezproblémově adaptoval a dokázal kompetentně jednat v různých institucionálních a sociálních kontextech.“ (Baršová, Barša, 2005: 10) Integrovaná politiky navazují a zároveň jsou v jistém smyslu již součástí imigračních politiky.

23.2 Související teoretické koncepty

Migrační, imigrační a integrovaná politika těsně souvisí se sociální a tím i se vzdělávací politikou. Z tohoto důvodu je nutné zmínit další teoretické koncepty a principy, na kterých jsou tyto politiky (nejen) v ČR postaveny a ze kterých dále vychází i současná legislativa

upravující pobyt cizinců, jejich postavení, přístup ke službám sociálního státu a jejich integraci do společnosti.

23.2.1 Princip sociální spravedlnosti (rovnosti)

„Sociální spravedlnost se týká způsobu, jakým společnost rozděluje předpoklady a prostředky k vytvoření pocitu suverenity a bezpečí svých členů.“ (Žižková, 1995)

V češtině se od sebe slova spravedlnost a rovnost značně liší, ovšem v angličtině je mezi nimi jistá grafická podobnost (equity – spravedlnost, equality – rovnost) a často dochází k jejich zaměňování. (Greger, 2006: 21)

Jedním ze stěžejních konceptů byla Rawlsova teorie spravedlnosti (Greger, 2006: 28). Spravedlnost je podle něj označována jako férovost (fairness), a je výsledkem společenské dohody či dohody jednotlivců. *„Rawls uvádí, že férová dohoda může vzniknout pouze v případě, kdy žádná ze stran dohody předem neví, v jaké situaci se později ocitne – za „závojem nevědomosti“.* (Greger, 2006: 28) Pouze nevědomost naší budoucí pozice v systému (nevíme, zda budeme bohatí či chudí, chytrí či hloupí apod.) zajistí, že se rozhodneme pro férová pravidla fungování společnosti.

Rawls jedince chápe jako racionální bytosti, které by si zvolily následující principy:

„1. Každá osoba má mít rovné právo na co nejrozsáhlejší systém základních svobod, který je slučitelný s podobným systémem svobody pro všechny.

2. Sociální a ekonomické nerovnosti mají být uspořádány tak, aby byly:

a) k maximálnímu prospěchu nejméně zvýhodněných občanů;

b) spojeny s úřady a funkcemi, které jsou otevřeny všem v podmínkách férové rovnosti příležitostí.“ (Greger, 2006: 28)

Nejčastěji se v pracích sociologů setkáváme s pojetím spravedlnosti blízkým meritokratické myšlence (za spravedlivé považuje všechny ty nerovnosti, které jsou způsobeny pouze schopnostmi jedince a jeho vynaloženým úsilím). V oblasti vzdělání, která nás vzhledem ke zkoumané problematice zajímá nejvíce, sociologové operacionalizují pojem spravedlnosti ve vzdělávání pomocí tří konceptů: sociální třídy, sociální mobility a dosaženého vzdělání (Marshall, Swift, 1993; Marshall, Swift, Roberts, 1997 in Greger, 2006). Tito autoři ukazují, že sociální spravedlnost vyjádřena pomocí těchto konceptů má přinejmenším dva základní rysy.

„Společnosti se mohou lišit jednak v tom, jak velké rozdíly v přístupu k moci, prestiži či majetku panují mezi jednotlivými třídami, jednak v tom, nakolik jsou třídní systémy uzavřené,

či naopak otevřené, jinými slovy, nakolik v nich dochází k vertikální sociální mobilitě. Přestože spravedlnost ve vztahu k sociální struktuře společnosti by měla zahrnovat oba přístupy, sociologové se častěji zaměřují na koncept sociální mobility. Centrální otázkou pak je, u koho dochází k vzestupné sociální mobilitě, jaký je její rozsah a intenzita a zároveň jaké jsou šance dětí z různých sociálních tříd dosáhnout vyšších stupňů vzdělání.“(Greger, 2006: 31)

23.2.2 Princip rovných příležitostí

Koncept „rovných příležitostí“ ke vzdělání (equal educational opportunity) nabýval v různých dobách a různých společnostech odlišných významů. Vývoj konceptu rovnosti příležitostí postupoval od formální rovnosti příležitostí jako *rovnosti v přístupu ke vzdělání* (dnes zakomponován v Listině základních práv a svobod jako právo na vzdělání) přes *rovnost podmínek* až po jistou úroveň *rovnosti výsledků*.(Greger, 2006: 22)

„Pokud srovnáváme princip rovných příležitostí a spravedlnosti, můžeme říci, že koncept spravedlnosti je multidimenzionální.“(Greger, 2006: 27) V případě nerovností se soustředíme na jejich kvantitativní nástroje měření, ale v případě spravedlnosti tyto nerovnosti morálně hodnotíme a subjektivně posuzujeme. „Spolu s W. G. Secadou (1989) můžeme říci, že „rovnost (equality) udává pravidla a spravedlnost (equity) nás vede k hodnocení „férovosti“ těchto pravidel“.(Greger, 2006: 27)

O rovnosti příležitostí ve vzdělání polemizuje A. Veselý v kapitole Vzdělávací politika v publikaci Veřejná politika. „Rovnost příležitostí v první řadě znamená odstraňování zjevných forem institucionální selekce a diskriminace ve vzdělávací soustavě (např. příliš časně dělení žáků do odlišných vzdělávacích proudů). Nicméně diskriminace a selekce ve vzdělávací soustavě mohou fungovat skrytějšími mechanismy a mohou reprodukovat různá znevýhodnění, která si děti či studenti přinesli z rodiny (např. nezáměr o vyšší vzdělání, postoje k autoritám, sebepojetí apod.) Jinak řečen – lidé vstupující do vzdělávací soustavy nezačínají se stejné startovní čáry.“ (Potůček a kol., 2005: 290-1) Otázkou je tedy, zda upřednostňovat ty, kteří zatím vzdělání dostali méně anebo mají nižší tzv. lidský nebo kulturní kapitál.

23.2.3 Vzdělání a lidský kapitál

Teorie lidského kapitálu vyšla z myšlenkového prostředí chicagské školy, která představuje neoklasickou ekonomickou teorii.

Všeobecně se lidský kapitál dá definovat jako „*souhrn lidských bytostí a jejich vlastností*.“ Všechny náklady k jeho zvětšování, zvyšování efektivity a prodlužování „*fungování*“ se považují za investice. (Becker, 1994 in Potůček a kol. 2005)

Podle této teorie mají lidé s vyšším vzděláním zpravidla vyšší příjmy proto, že trh práce oceňuje jejich vyšší produktivitu. Nemusí však vždy zvyšovat skutečnou produktivitu, ale může sloužit jako „signál“ či „značka“ uchazečů o zaměstnání a zaměstnavatelé na ní pohlížejí jako na klíčové kritérium při přijímání či odměňování zaměstnanců. (Potůček a kol., 2005: 285)

Tuto teorii dále rozvíjí tzv. **teorie sociální reprodukce**, která uvažuje o tom, že jedince ovlivňují makrosociální faktory, které on sám nemůže ovlivnit a dokonce samotná povaha vzdělávací soustavy reprodukuje určité sociální postavení z jedné generace na další. V souvislosti s touto teorií dále např. P. Bourdieu (in Potůček a kol. 2005) mluví o tom, že děti z vyšších sociálních tříd mají více tzv. **kulturního kapitálu**: užívají „správný“ jazyk, znají umění a mají více znalostí o dominantní kultuře. Tyto atributy škola neposkytuje, ale požaduje, i když ne explicitně a znevýhodňuje ty děti, které jím nemohou tolik disponovat. (Potůček a kol. 2005: 286)

Specifika dětí imigrantů

Vysvětlili jsme si, jaký vliv má vzdělání na lidský kapitál a vzhledem k tomu, že děti imigrantů jsou zapojeny (nebo by měly být) do vzdělávacího systému, uvedeme určitá specifika, která děti imigrantů mají. Kromě rozdílného objemu lidského, respektive kulturního kapitálu jsou zde ještě další faktory, které je třeba si uvědomit.

„Velký rozsah imigrace je jeden z nejdůležitějších aspektů sociálního rozvoje. Je to transformační proces, který ovlivňuje rodiny a jejich děti. Jakmile se imigranti usadí, pošlou pro své milované nebo zformují novou rodinu. Nicméně, příběh dnešních imigrantů je též ságou jejich dětí, fascinující a kritickou – ale často také zapomenutou – kapitolou zkušenosti imigrantů.“ (Subarez-Orozco, 2001: 1)

V knize *Children of immigration* Subarez-Orozco rozděluje děti imigrantů na 2 skupiny. Použití termínů „dítě-imigrant“ a „dítě imigrantů“ – v prvním případě míníme dítě narozené v cizině, v druhém případě míníme druhou generaci cizinců (Subarez-Orozco, 2001: 1). Já se ve své práci budu zabývat oběma skupinami z toho důvodu, abych ukázala, jak tento fakt ovlivňuje míru integrace 2. generace. Jak totiž i autorka sama píše, i přesto, že se jejich zkušenosti v mnoha ohledech liší, sdílejí jeden důležitý jmenovatel – rodiče-imigranty.

Jak dále autorka píše, děti imigrantů mohou jít různě po cestě úspěchu v cizí zemi. Některým se v nové zemi extrémně dobře daří, dokonce i výzkumy potvrzují, že jsou zdravější, více pracují ve škole a mají pozitivnější sociální postoje než jejich domácí vrstevníci. Děti imigrantů ve všeobecném měřítku přicházejí s vysokými aspiracemi a pozitivním přístupem ke vzdělání.

I co se týče vietnamských dětí, můžeme je rozdělit na ty, které se v Čechách narodily a na ty, které přišly z Vietnamu, nebo se narodily jinde v cizině. Všechny nicméně sdílí stejné kulturní zázemí, ze kterého buď vycházejí jejich rodiče, nebo ony samy. Jaká jsou tedy tato specifika? V čem se tyto dvě skupiny liší? Je možné, že nalezneme ještě jiné dělení i uvnitř těchto skupin? Odpověď na tyto otázky se budu snažit najít v empirické části své diplomové práce.

23.2.4 Modely integrace

Většina autorů se shoduje na třech základních, které se liší svým přístupem k etnickým menšinám a jejich vztahu s majoritní společností či integračními postupy. Jejich odlišnosti jsou dány jednak odlišnou historickou zkušeností i postoji k původním domorodým obyvatelům, dále pak postojem k základním pojmům jako je národnost, občanství, národ a stát. Od konce devadesátých let se ostré hranice mezi těmito modely začínají rozmazávat. (Baršová, Barša, 2005: 36)

a) koncept asimilace:

Tento koncept „předpokládá naprosté začlenění etnické minority do majoritní společnosti státu oproštěním se od jazykových, kulturních a sociálních odlišností menšinové skupiny a přijetím atributů většiny.“ Předpokládá, že k odstranění konfliktu založeného na etnickém základě dojde „ztrátou etnické identity skupiny a začlenění se do většinového proudu společnosti. Tato změna je pojímána jako osobní zodpovědnost jednotlivce; od státu není vyžadována žádná intervence v právní, vzdělávací, sociální či zdravotní sféře.“ (Stojarová, 2004)⁵

Tento koncept vychází z dříve zmíněného francouzského modelu a jejím představitelem je i Česká Republika. Model vychází z „práva země“ (viz. kapitola Národ), což v praxi znamená, že každý imigrant si po pěti letech legálního pobytu může požádat o udělení

⁵ Stojarová, V.: *Modely integrace imigrantů v ČR a jejich projevy v ČR*. 2004 <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>> [cit. 20-5-2004]

státního občanství. (Barša, 1999: 219) Menšinové skupiny využívají zákona z roku 1901, který umožňuje vytváření organizací s cílem rozvoje kultury a jazyka. Pro účely zavedení do praxe však chybí potřebné ošetření zákonem. Tento model striktně odděluje privátní sféru od veřejné. Francouzská ústava se vyhýbá uznání národnostních menšin na svém území. Občané státu požívají stejná kulturní, občanská a jazyková práva bez ohledu na původ. Tento přístup se jevil jako úspěšný v odstranění etnických konfliktů až do poslední dekády 20. století, kdy Francie stejně jako ostatní evropské země byla nucena čelit imigrantským vlnám. S narůstajícím počtem přistěhovalců se na politickou scénu Francie stále častěji navrací „aféry šátků“, či žádosti židovských žáků o zvláštní přístup o sabatu. (Stojarová, 2004) V rámci přijímání a implementaci antidiskriminačních opatření je nakonec Francie nucena zohledňovat i ty diskriminované skupiny, vůči kterým byla ve svém asimilacionismu indiferentní (Baršová, Barša, 2005).

b) koncept přechodné diferencované inkorporace (etnicko-exklusivický model):

„Druhý extrém představuje přechodnou diferencovanou inkorporaci, která předpokládá eliminaci konfliktu minimalizací styku mezi etnickými skupinami. Krajní verze tohoto konceptu zahrnuje etnické čistky či vyhnání a vypuzení etnických menšin. Umírněnější varianta diferencovaného modelu je v praxi běžnější a zahrnuje restrikcí participace etnických minorit ve většinové společnosti. Stát může povolit popř. financovat rozvoj paralelních vzdělávacích, kulturních, zdravotnických institucí etnických menšin.“ (Stojarová, 2004)

Typickými představiteli uplatňujícími tento koncept bylo např. Německo (viz. kapitola Národ), kde *„členové etnické minority, například Turci v Německu (nebo Korejci v Japonsku) neměli v praxi reálnou možnost stát se občany a byli odsouzeni do věčné role cizinců ve státě. Upření státního občanství bylo v Německu doprovázeno výukou tureckých dětí v rodném jazyce, přičemž stát počítal s jejich návratem do země původu.“* (Kymlicka, 1996: 171)

V devadesátých letech se Německo v *„definici státní příslušnosti vzdává etnického exklusivismu a tím otevírá možnost, aby se trvale usazující cizinci integrovali a naturalizovali.“* (Baršová, Barša, 2005: 36).

5. koncept multikulturalismu (pluralistický model):

Třetí přístup je nejmladší a podle Baršové je jeho prototypem v Evropě Velká Británie. Imigrace je v tomto typu vnímána jako trvalá (Baršová, Barša, 2005). Tento koncept „uznává legitimitu kulturní a sociální různorodosti etnických minorit a předpokládá inkorporaci jednotlivců a skupin přiznáním participace bez ztráty socio-kulturní etnické identity. Aktivní účast na společenském dění je základem absence etnického konfliktu. Multikulturalismus uznává legitimitu a rovnost etnických skupin při vyjádření odlišných kultur. Narozdíl od předcházejících dvou modelů stát aktivně vstupuje do integračního procesu a zaštiťuje restrukturalizaci státního aparátu popřípadě ustavení paralelních institucí, které jsou integrální součástí společnosti. Státní instituce jsou modifikovány takovým způsobem, aby reflektovaly odlišný kulturní a sociální původ všech participantů.“ (Stojarová, 2004)

Podle Stojarové se tento model intenzivně vyvíjí v posledních čtyřech dekadách v Kanadě, Austrálii, Švédsku a Nizozemí. „První dva jmenované státy svou imigrantskou povahou spojují národnost s právem země a dají se označit za průkopníky v multikulturalismu. Švédsko a Nizozemí se řadí k nejtolerantnějším evropským zemím a míra udělených občanství imigrantům patří všeobecně k nejvyšším na kontinentě.“⁶ Co se týče Velké Británie, ta začíná klást důraz na individuální asimilaci přistěhovalců do jednotného občanského národa. Děje se tak vzhledem k rekonstruování jednotné muslimské identity přistěhovalců z různých etnických a regionálních skupin (Baršová, Barša, 2005: 36).

23.2.5 Modely jazykové integrace

Přístup k cizincům se samozřejmě i v jednotlivých zemích mění změnou politického klimatu, což je způsobeno právě i vzrůstajícím počtem imigrantů v zemích s otevřenou migrační politikou (Nizozemí), nebo např. ve změně praxe v politice udělování občanství (Německo). Nejlépe je ovšem znatelný v přístupu zemí k jazyku imigrantů a k dalšímu jazykovému vzdělávání. Z tohoto ohledu lze země podle Stojarové zařadit do 6ti kategorií:

1. státy s politikou monolingvního vzdělávání

To je umožněno právě absencí národnostních a etnických menšin.

⁶ Stojarová, V.: *Modely integrace imigrantů v ČR a jejich projevy v ČR.*
<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>

2. celostátní vzdělávací přístup s výukou v jazyce národa a s omezeným uznáním jazyků národnostních menšin

Toto je např. ve Francii. „*Výuka v jazyce národnostních a etnických menšin je v omezené míře možná a odvíjí se od uzavřených smluv se zeměmi původu, které toto „nadstandardní“ vzdělání financují. Vyučovací hodiny probíhají výhradně po ukončení klasického školního vyučování; na středních školách se podobné případy řeší většinou ad hoc a záleží na vstřícnosti vzdělávacího zařízení.*“ (Stojarová, 2004)

3. jazyk většiny dominantní, nemá však žádné speciální zakotvení v ústavě

„*Příkladem tohoto typu jsou Spojené státy americké, ve kterých je bilingvní vzdělávání určeno pro přechodné srovnávací či přípravné ročníky, přičemž prioritou dalšího vzdělávání je výuka v angličtině.*“ (Stojarová, 2004)

4. zem je podle ústavy multilingvinní, v praxi rozmanitost nepodporuje

Viz. Belgie a Švýcarsko, kde jsou jazyky od sebe odděleny teritoriálně, ale není nutné, aby obyvatelé uměli oba dva, v případě Švýcarska nejméně tři.

5. ústavně zakotvené dva jazyky, ostatní podporovány, popř. jeden povýšen kvůli sjednocení komunikace

Typickými představiteli je Kanada (Aj a Frj) a nebo bývalé SSSR a SFRJ.(Stojarová, 2004)

23.2.6 Modely vzdělávání dětí

„*Školy jsou největší oblastí kulturního kontaktu mezi nově příchozími a usazenějšími občany. Co se děje ve školách dnes v širokém měřítku determinuje budoucnost všech našich dětí.*“ (Subarez-Orozco 2001: 14-15)

S ohledem na specifika dětí imigrantů existují i ve světě různé modely vzdělávání dětí cizinců. Na stránkách migraceonline.cz je článek Almuth Wietholz, doktorandky Oxfordské univerzity, která srovnala dva základní přístupy ve vzdělávání dětí cizinců.⁷

a) Tradiční německý přístup

Tradiční přístup laissez-faire německé vzdělávací politiky nejdříve vycházel z předpokladu, že imigranti se posléze vrátí do země původu nebo se asimilují. Posléze díky šoku z mezinárodních výzkumů PISA, kdy velká část dětí z etnicky odlišného prostředí přicházela na základní školu bez jakékoliv znalosti němčiny, byla výuka němčiny jako druhého jazyka rozšířena na všech úrovních, počínaje mateřskou školou a

⁷ Wietholty, A.: *Výuka jazyků jako nástroj integrace etnických menšin ve Velké Británii a Německu aneb o přežívání historických paradigmat.* 2007 <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1960069>>

byly zavedeny předškolní kontrolní jazykové testy. Otázka integrace se sice v následujících letech dostala do popředí agendy německých politiků, ale jen málo bylo učiněno ke změně struktury selektivního vzdělávacího systému. „*Na rozdíl od britského multikulturního smýšlení PISA⁸ posílila tradičně asimilační proudy v německé vzdělávací politice a byla všeobecně vnímána jako důkaz selhání multikulturalismu jako funkčního přístupu v oblasti vzdělávací politiky. Asi nejlepším dokladem tohoto vývoje je skutečnost, že zatímco základní školy stále častěji nabízejí bilingvní programy v angličtině a francouzštině, finanční prostředky na výuku v mateřském jazyce etnických menšin jsou kráceny.*“ (Wietholz, 2007)

Vysvětlením slabších školních výsledků je podle německých pedagogů „etnický“ faktor, systém klade důraz na asimilaci a je zároveň selektivní, protože neustále dělí děti do 3 skupin, přičemž děti imigrantů končí většinou na té nejnižší úrovni. Toto dále vede k dobrovolné segregaci menšin. (tamtéž)

b) Flexibilně-pragmatický přístup Velké Británie

Britští politici od počátku pracovali s aktivní integrační politikou a vzdělávací systém viděli jako prostředek k absorpci imigrantů většinovou společností. Multikulturalismus je obecně přijímanou oficiální doktrínou. Celá problematika je řešena v souvislosti se společenskou třídou. „*Britští politici obecně vzato i nadále podporují duální národní strategii rozvoje „rasových vztahů“ v oficiálně multikulturní společnosti a zároveň dělají vše co je v jejich silách pro to, aby nedocházelo k vyčleňování či stigmatizaci libovolné skupiny (mainstreaming).*“ (Wietholtz, 2007)

V oblasti vzdělání tento systém klade důraz na práva, nároky a přijetí rozmanitosti spolu s politikou rovných příležitostí a legislativou namířenou proti diskriminaci, existuje zároveň vysoké očekávání pro všechny, celostátní školní osnovy a testy a dokonce i výrazné intervence behaviorálního druhu. (Wietholtz, 2007)

⁸ PISA (the Programme for International Student Assessment) je srovnávací mezinárodní studie. Poprvé byl projekt realizován v roce 2000 a opakuje se ve tříletých cyklech. PISA je projekt, který je podporován a financován především vládami zemí OECD.

23.3 Integrační politika v ČR

Pokud bychom měli definovat integraci cizinců v ČR, mohli bychom použít následující citaci uvedenou v článku na stránkách MVČR:

„V obecné rovině lze **integraci cizinců** vymezit jako **proces, v jehož průběhu dochází ke sjednocování domácího obyvatelstva a přistěhovalců v jednu společnost**. Jedná se o **proces dvoustranný**, který vyžaduje přizpůsobování ze strany cizinců na straně jedné a vytváření podmínek pro integraci cizinců v přijímající společnosti na straně druhé.“⁹

V této definici se jasně odráží to, co již bylo zmíněno v předchozí kapitole o modelech integrace, to znamená, že ČR se zatím řadí mezi státy zastávající tzv. asimilacionistický model.

Legislativní dokumenty

ČR v koncipování integrační politiky vychází z několika legislativních pramenů. Jsou jimi:

23.3.1 Právní předpisy ČR

Mezi tyto patří např. **Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky** (dále ČR) a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, **Zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů**, **Zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců** a další **Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu**, ve znění pozdějších předpisů (poslední dva se problematiky Vietnamských migrantů netýkají a proto se jimi nebudeme dále zabývat).

Prvně jmenovaný **Zákon č. 326/1999 Sb.**, jednak vymezuje pravomoci Policie ČR, Ministerstva Vnitra (dále MV) a Ministerstva zahraničních věcí (dále MZV) a dále pak podmínky pobytu cizince na území ČR. Cizincem se podle tohoto zákona rozumí fyzická osoba, která nemá občanství ČR (§ 1). S ohledem na problematiku mé diplomové práce, Vietnam nepatří mezi země EU a proto, pokud se Vietnamci dostanou do ČR jinak než přes jiné státy EU, musí projít celní kontrolou. Zákon dále upravuje, jak tato kontrola probíhá (§ 3 - 6), jaké dokumenty je třeba mít apod. Mezi dokumenty kromě platného cestovního dokladu patří např. i platné vízum (Vietnamci využívají především pracovní vízum, či vízum za

⁹ *Integrace cizinců na území ČR*. <<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>> [cit. 18-11-2009]

účelem podnikání – o tom podrobněji později), doklad o zdravotním pojištění, doklad o zajištění ubytování a doklad o zajištění prostředků (podrobnosti viz. Zákon §5 - 9)

1. Přechodný pobyt:

Cizinci mají dále právo na území ČR pobývat přechodně na základě **krátkodobého víza** např. za účelem zaměstnání (do 90-ti dnů) či **dlouhodobého víza** (do 365 dnů). Tyto případy se týkají těch rodičů Vietnamců, kteří do ČR přišli po r. 1999. Většina z nich však do ČR přišla ještě dříve na základě mezinárodních dohod (podrobněji opět v kapitole Vietnamci v ČR). Děti Vietnamců se v ČR buď narodily, nebo sem přišli na základě tzv. slučování rodin (viz. Trvalý pobyt)

Co se týče tohoto zákona, neziskové organizace zabývající se migrací a např. i Česko-Vietnamská společnost upozorňují na rozsáhlou korupci při vydávání těchto víz na České ambasádě v Hanoji a na Cizinecké policii.¹⁰

2. Trvalý pobyt:

Trvalý pobyt je cizincům udělen na základě povolení k pobytu. To může získat

a) každý cizinec po 10 letech nepřetržitého pobytu na území na vízum k pobytu nad 90 dnů (§ 67),

b) po 8 letech cizinec, který žádá o vydání tohoto povolení za účelem **společného soužití** za podmínek, že cizinec žádající o toto povolení je buď jeho manželem po dobu nejméně 5 let, nebo nezletilým svobodným dítětem svěřeným do péče držitele povolení k pobytu nebo

¹⁰ Na internetových stránkách Česko-Vietnamské společnosti (ČVS) byl dne 12.1.2009 uveřejněn článek „Většina návrhů zoufalých Vietnamců je správná“ ve kterém se předseda společnosti vyjadřuje i situaci, která údajně panuje na Českém velvyslanectví v Hanoji. „*Naše velvyslanectví v Hanoji udělilo od 1.1.2007 pouze 2950 pracovních víz kvalifikovaným Vietnamcům pro práci v továrnách a celkem 14 094 víz za účelem podnikání v ČR Vietnamcům bez kvalifikace i bez znalosti češtiny, bez potřebného know-how a bez kapitálu k podnikání.*“ Autor se dále ptá: „*Jak je možné, že tyto nevzdělání a nekvalifikovaní pracovníci získali za korupční úplatek pro vietnamské zprostředkovatelské firmy ve výši 2 700 až 13 000 amerických dolarů vízum za účelem podnikání v ČR? Jak je možné, že mnozí z nich dokonce bez znalosti češtiny a bez jakékoliv kvalifikace získali u nás živnostenské listy?*“ Dále uvádí, že tyto Vietnamci do ČR neemigrovali, ale „*přišli k nám v dobré víře za slíbenou prací a jejich neutěšený stav zavinily naše konkrétní personální agentury, které by měly být nyní za pomoci Ministerstva vnitra, Policie ČR a Ministerstva práce a sociálních věcí hnány k odpovědnosti. Tyto agentury ve spolupráci s nesolidními vietnamskými zprostředkovateli společně získaly za posledních pět let stovky milionů amerických dolarů za úplatky, které jim ve Vietnamu žadatelé o práci u nás museli dát. Tyto agentury působící u nás, jež jsou, nebo donedávna byly, napojené na vietnamské mafióvské zprostředkovatele tuto dnešní situaci zavinily a není možné, aby se nyní jen smály a očekávaly, že náklady na pomoc a následnou repatriaci Vietnamců zpět domů bude výhradně platit náš stát z peněz našich občanů, daňových poplatníků, případně ze speciálních dotací EU.*“ (<http://www.cvs-praha.cz/zpravy.php?rok=2009&clanek=005>)

zletilým dítětem závislým na péči držitele povolení k pobytu, anebo jeho osamělým rodičem držitele povolení k pobytu starším 70 let (§ 66).

Dalším dokumentem, který se dotýká naší problematiky je Zákon č. 40/1993 Sb. o nabývání a pozbytování státního občanství České republiky. Podle tohoto zákona, § 7 lze „*státní občanství ČR na žádost udělit fyzické osobě, která splňuje současně tyto podmínky:*

- a) má na území České republiky ke dni podání žádosti po dobu nejméně pěti let povolen trvalý pobyt a po tuto dobu se zde převážně zdržuje,
- b) prokáže, že nabytím státního občanství České republiky pozbude dosavadní státní občanství, nebo prokáže, že pozbyla dosavadní státní občanství, nejde-li o bezdomovce nebo osobu s přiznaným postavením uprchlíka na území České republiky,
- c) nebyla v posledních pěti letech pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin,
- d) prokáže znalost českého jazyka a
- e) plní povinnosti vyplývající z ustanovení zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt a vstup cizinců na území České republiky (povinnosti vyplývající ze zvláštních předpisů upravujících veřejné zdravotní pojištění, sociální zabezpečení, důchodové pojištění, daně, odvody a poplatky)

Manželé mohou podat společnou žádost o udělení státního občanství České republiky.

Znalost českého jazyka je stanovena obecně závazným předpisem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

O státní občanství ČR Vietnamci nežádají tolik jako o trvalý pobyt, jednak proto, že nejkratší doba, za kterou lze občanství získat je 13 let, pokud počítáme nejkratší lhůtu pro udělení trvalého pobytu, a jednak proto, že jak později uvidíme, velká část zejména 1. generace Vietnamců by se ráda vrátila zpět do Vietnamu. Jiné je to s jejich 2. generací, ve které je už dnes i určitý počet těch původem Vietnamských dětí nebo mladých, kteří státní občanství ČR mají.

23.3.2 Právně závazné dokumenty Evropské Unie

- SMĚRNICE RADY 2005/85/ES ze dne 1. prosince 2005 o minimálních normách pro řízení v členských státech o přiznávání a odnímání postavení uprchlíka (opět se netýká naší problematiky)

- Nařízení rady ES č. 859/2003 jež rozšiřuje nařízení Rady EHS o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky. Státy, které tuto směrnici podepsaly, se zavazují přiznat stejná sociální práva všem legálně pobývajícím cizincům jako svým občanům a to za stejných podmínek. ČR je jedním z nich a proto i v praxi můžeme vidět, že spousta legálně pobývajících Vietnamců požívá stejné sociální výhody, ale musí plnit stejné sociální povinnosti, jako občané ČR. Otázkou ovšem zůstává, zda cizinci svým právům rozumí a umí je využívat. V praktické části práce se k této problematice vrátíme.
- SMĚRNICE RADY 2003/86/ES ze dne 22. září 2003 o právu na sloučení rodiny (v zákoně o trvalém pobytu je toto již zakotveno – viz výše)
- SMĚRNICE RADY 2003/109/ES ze dne 25. listopadu 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty. Tato směrnice např. opravňuje cizince ze třetí země, který na českém území získal status dlouhodobě pobývajícího rezidenta (nikoli tedy nutně české občanství) a má podnikatelské oprávnění, bude v zemích EU považován za českého podnikatele a nebude s ním být moci zacházeno jako s občanem třetího státu. Dále se jakýkoliv cizinec „*může v souladu s obchodním zákoníkem (zákon č.513/1991 Sb.) stát členem české právnické osoby tím, že firmu přímo založí nebo se stane jejím podílníkem. To ho však ještě neopravňuje, aby se v Česku fyzicky zdržoval.*“ Jinak může být zaměstnán nebo může podnikat pouze na základě víza k pobytu nad 90 dní, povolení k dlouhodobému pobytu nebo povolení k trvalému pobytu.

Našeho tématu se tato směrnice týká hlavně v souvislosti s otázkou, zda Vietnamci svou budoucnost vidí v ČR, nebo zda ji mohou vidět pouze jako zemi, ve které mohou začít podnikat a odtud dále cestovat do dalších zemí EU a podnikat tam jako čeští podnikatelé. Tuto možnost již několik Vietnamských rodin využilo. Tím jaký je současný trend se opět budeme zabývat v praktické části práce.

23.3.3 Koncepční a politické dokumenty ČR

Obecně migrační politika vlády ČR řídí několika zásadami, které jsou přílohou usnesení vlády České republiky č. 55 z 13. ledna 2003, jedná se o tzv. **Zásady politiky vlády v oblasti**

migrace cizinců.¹¹ Těchto 6 zásad se zároveň promítá i do Koncepce integrace cizinců. Je v nich zdůrazněna řídicí role státu (Zásada 1), koordinovaný postup všech státních orgánů i orgánů samosprávy za podpory dalších subjektů zabývajících se migrací, včetně zapojení nevládních a občanských organizací (Zásada 2 a 5). Měla by být zaměřena na „*odstraňování všech forem nelegální migrace a jiných nelegálních aktivit a to jak opatřeními na poli mezinárodní spolupráce, tak i opatřeními národními.*“ (Zásada 3) Neměla by klást překážky legální migraci a měla by podporovat imigraci, „*kteřá je pro stát a společnost v dlouhodobé perspektivě přínosná.*“ (Zásada 4) ČR se zároveň „*spolupodílí na úsilí světového a evropského společenství na řešení migračních důsledků humanitárních krizí a na odstraňování příčin těchto jevů*“ (Zásada 6)

Vůči zásadě 5 kriticky vystupují odborníci v oblasti migrace a poukazují na to, že stále chybí legislativa pro samosprávné celky. Podle Marie Jelínkové, je „*v Česku je poměrně racionálně ponecháno zapojení se samosprávných celků do této problematiky na jejich vlastním rozhodnutí a není ustanoveno zákonem. V praxi to ale znamená, že k žádným integračním aktivitám docházet nemusí a – jak ukazuje bližší pohled na věc – ani skutečně nedochází.*“¹²

Mezi další dokumenty patří Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR z roku 1999, ze kterých později v r. 2005 vznikla **Koncepce integrace cizinců na území ČR.**

Koncepce byla přijata usnesením vlády ČR dne 11. prosince 2000 č. 1266 a vychází ze Zásad a z „*vnitrostátní právní úpravy postavení cizinců v jednotlivých oblastech integrace cizinců a z mezinárodních dokumentů v dané oblasti.*“¹³ Je každoročně aktualizovaná (poslední aktualizace přijata jako *usnesení vlády č. 126 ze dne 8. Února 2006*) a „*konkretizuje zejména opatření na podporu integrace cizinců, určuje cílovou skupinu, k níž tato opatření směřují, formuluje možnosti, požadavky a úkoly cíleného působení ministerstev a dalších příslušných orgánů i institucí v oblasti podpory integrace cizinců na území ČR.*“¹⁴

¹¹ <<http://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=21101352&doctype=ART&lang=cs>> [cit. 25-11-2009]

¹² Marie Jelínková: *Integrace cizinců v České republice.* <<http://migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2061721>> [cit. 25-11-2009]

¹³ Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2006 a návrh dalšího postupu, MPSV V Praze dne 26. 1. 2007

¹⁴ Integrace cizinců na území ČR, <<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>> [cit. 25-12-2009]

Koordinátorem Koncepce je od roku 2008 místo **Ministerstva práce a sociálních věcí** (dále MPSV) znovu **Ministerstvo vnitra** (dále MV).¹⁵ Tato záměna je kritizována např. Pavlou Rédlovou, která ve svém článku "Investice do integrace" publikovaném 16. 9. 2009 na stránkách migraceonline.cz uvádí, že v protichůdné výměně koordinátora v roce 2004 došlo kvůli nutnosti zohlednit při integraci především sociální stránku procesu. Nynější přesun zdůvodňuje Helena Dluhošová z Odboru azylové a migrační politiky MV snahou „o zpětné propojení imigrační a integrační politiky a zajištění efektivního řízení legální migrace do ČR i na ně přímo navazujících integračních opatření“¹⁶

Koncepce kromě MPSV počítá se zapojením další resortů, jako Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT), Ministerstva průmyslu a obchodu (dále MPO), Ministerstva zdravotnictví (dále MZ), Ministerstva pro místní rozvoj (dále MMR), Ministerstvem kultury (dále MK) a dalších partnerů (kraje, nestátní neziskové organizace, sociální partneři atd.). Reaguje tak na skutečnost, že problematika integrace cizinců je komplexní problematikou, která se dotýká mnoha oblastí. Konkrétně se budou jednotlivými resorty zabývat posléze (viz. kapitola Aktéři migrační politiky a jejich role), přičemž se soustředím na ta, která se nejvíc týkají mého tématu – 2. generace cizinců.

„Za cílovou skupinu integrace cizinců v ČR jsou považováni dlouhodobě usazení cizinci, kteří žijí na území České republiky legálně nejméně po dobu jednoho roku. V rámci tohoto vymezení tak do cílové skupiny spadají cizinci, kterým byl udělen pobyt (tj. trvalý pobyt nebo přechodný pobyt na území na dlouhodobé vízum nebo na povolení k dlouhodobému pobytu)“, dále pak azylanti. Nejsou zde zahrnuti občané Evropské Unie.

„V roce 2005 byla stanovena Cílená specifická opatření, která mají sloužit jako klíčové předpoklady úspěšné integrace cizince v podmínkách ČR:

- *znalost českého jazyka*
- *ekonomická soběstačnost cizince*
- *orientace cizince ve společnosti*
- *vztahy cizince s členy majoritní společnosti.*“

Tato opatření se promítla do nového zákona, např. pro získání trvalého pobytu je nutné projít zkouškou z českého jazyka. Jaké důsledky má toto opatření do praxe se dozvíme v dalších kapitolách. (viz. Vietnamci v ČR)

¹⁵ Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2006 a návrh dalšího postupu, MPSV V Praze dne 26. 1. 2007

¹⁶ Informace poskytnuté Pavle Rédlové Helenou Dluhošovou v emailové korespondenci dne 28. července 2009

23.3.4 Koncepční a politické dokumenty EU

Z roku 2005 jsou to Společné základní principy politiky integrace přistěhovalců v EU, z roku 2006 např. Usnesení Evropského parlamentu o strategiích a prostředcích pro integraci přistěhovalců v Evropské unii (2006/2056(INI)). Druhá výroční zpráva o migraci a integraci v Evropě, která se zaměřuje na identifikaci a rozvoj nových trendů v migrační a integrační politice i praxi zemí EU v průběhu r. 2004, nebo Sdělení komise Radě, Parlamentu a Evropskému Sociálnímu výboru a Výboru regionů, které obsahuje Společný program pro integraci a Rámec pro integraci státních příslušníků třetích zemí v Evropské unii.

23.3.5 Mezinárodní dokumenty

Mezi tyto dokumenty patří Dvoustranné mezinárodní smlouvy o vzájemném zaměstnávání a o sociálním zabezpečení.¹⁷

24 Aktéři migrační politiky a jejich role

Následující kapitola se zabývá tím, jací aktéři při tvorbě a výkonu migrační politiky působí a jaká je z legislativního pohledu jejich role při tvorbě politiky. V předchozí kapitole týkající se legislativního zakotvení politiky jsem uvedla pár připomínek k přílišné složitosti systému a k roztržitosti kompetencí. Tuto kapitolu bych chtěla doplnit některými poznatky, které jsem získala z rozhovorů s respondenty výzkumu Rodiny přistěhovalců II. provedeného v rámci praxe pro Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

24.1 Ministerstvo vnitra

„Ministerstvo vnitra je gestorem za problematiku mezinárodní migrace a mezinárodní ochrany v České republice, a to jak na úrovni legislativně - koncepční, analytické, tak i realizační.“ (MVČR, 2009)

V rámci ministerstva za tuto oblast zodpovídá odbor azylové a migrační politiky.

„Prioritou státu v oblasti migrace je v souladu se Zásadami politiky vlády v oblasti migrace cizinců přijímat účinná opatření, která budou podporovat řízenou legální migraci a zároveň minimalizovat nelegální migraci. S tímto cílem také souvisí snaha zajistit účinnou ochranu státních hranic v rámci schengenského prostoru.“ (MVČR, 2009)

¹⁷ Oficiální dokumenty. < <http://cizinci.mpsv.cz/clanek.php?lg=1&id=27> > [cit. 12-2-2009]

„Rozsáhlé kompetence v této oblasti jsou Zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále zákon o pobytu cizinců) svěřeny Policii České republiky. Ministerstvo vnitra má tímto zákonem přiznáno postavení správního orgánu nadřízeného PČR Ředitelství služby cizinecké policie, vykonává dozor nad policií při výkonu státní správy a plní další úkoly stanovené zákonem.“
(MVČR, 2009)

O výkonu služby cizinecké policie se mezi odborníky na migraci mnoho diskutuje (viz. internetové servery migraceonline.cz). Kritizovány bývají dlouhé čekací doby, přístup úředníků apod. Názory respondentů z výzkumu, který jsem provedla, se liší hlavně generačně. Zatímco rodiče si na úřady většinou vůbec nestěžovali a vypovídali, že oproti Vietnamu jsou čekací doby na úřadech krátké a nemusí se potýkat s takovým problémem korupce, jako v zemi původu, děti, které rodiče často na úřady doprovázely a překládaly jim, měly na situaci přesně opačný názor a kritizovaly především nadřazený způsob chování úředníků k rodičům. Ti vzhledem k tomu, že nerozumí česky, nevhodné chování nevnímají a pokud ano, snaží se především získat rozhodnutí ve svůj prospěch a to i za cenu ztráty vlastní důstojnosti. Určitou roli v tomto hraje i mentalita Vietnamců jako národa a jejich přístup k autoritám. (viz. kapitola Tradice a náboženství)

Tazatelka: „A chodila ty jsi tady s maminkou někde po úřadech jako jí překládat?“

Respondent: „Ano, chodila.“

Tazatelka: „Jo? A jaký jsou ty úředníci, jak na tebe působí?“

Respondent: „Třeba ze začátku, jak jsem ještě nebyla zvyklá překládat, tak já jsem se jako bála. Tak třeba když byl někdo, občas třeba měl blbou náladu, byl na mě trošku jakoby zlej, tak já jsem si toho, tak já jsem si to nechala. A teďko, když má někdo blbou náladu a teď si myslím, že já jsem Vietnamka a nemám takový právo, tak mu už to i vyvrátím, protože nemá takový právo, no.“ (dcera z rodiny Vu 9DV)

„V souvislosti s postupným odnímáním nepolicejních činností Policii České republiky je plánováno přesunutí některých správních činností spojených s vydáváním pobytových oprávnění cizincům na Ministerstvo vnitra. Tento proces proběhne ve dvou fázích. V rámci první etapy Ministerstvo vnitra zcela převezme agendu povolování trvalých pobytů a ve druhé etapě agendu vydávání povolení k dlouhodobému pobytu. Opatření týkající se první etapy

nabudou účinnosti dnem 1. ledna 2009 a opatření týkající se druhé etapy dnem 1. ledna 2013.“(MVČR, 2009)¹⁸

24.2 Ministerstvo práce a sociálních věcí

Jak již bylo zmíněno, i imigrační problematika spadá do kompetencí MPSV. Podle jeho prohlášení na internetových stránkách „si uvědomuje potřebu *spoluvytvářet a realizovat ucelenou politiku hospodářské, sociální a kulturní integrace cizinců, která odpovídá potřebám a možnostem České republiky a která ob stojí před závazky vůči členství v Evropské unii a před závazky z celé řady mezinárodních úmluv, které Česká republika ratifikovala.*

Za jednu ze zásadních priorit úspěšné realizace politiky integrace cizinců lze považovat prohlubování integrace tzv. přírůstkovou metodou, tzn. aby v ČR legálně pobývajícím cizincům nabývali tím více práv a povinností, čím déle tu pobývají. Tato metoda integrace je implicitně obsažena i ve směrnici rady EU.“(MPSV, 2006)¹⁹

V právních předpisech MPSV došlo ke změnám kvůli „*dosažení co největší míry sblížení právního postavení cizinců z cílové skupiny, tedy cizinců pobývajících na území České republiky legálně déle než rok, s právním postavením občanů ČR, a to v závislosti na délce jejich pobytu v České republice a dosaženém stupni integrace. Výjimky z tohoto principu musí být pečlivě odůvodněny a jejich legitimita musí být pravidelně monitorována. Právní řád musí brát v úvahu také *acquis communautaire*, které je pro Českou republiku závazné.*

- *v právních předpisech, jejichž gestorem je MPSV, bude uplatňována klauzule standstill, tzn. že do budoucna nedojde ke zhoršení právního postavení cizinců v porovnání se současným stavem; odchylky od tohoto principu jsou možné pouze ve výjimečných a odůvodněných případech (např. pokud ke zhoršení postavení cizinců dojde v rámci celkové změny postavení širších skupin společnosti při realizaci reformy veřejných výdajů, která dolehne na celou společnost);*
- *v návaznosti na schválení směrnic EU v oblasti společné migrační politiky a postavení občanů EU a jejich rodinných příslušníků bude zajištěna plná implementace těchto směrnic;*
- *při tvorbě systémových změn týkajících se sociální pomoci v oblasti dávek pomoci v hmotné nouzi a v oblasti sociálních služeb osobám v nepříznivé sociální situaci*

¹⁸ Migrační a azylová politika ČR <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>

¹⁹ Aktualizovaný plán politiky MPSV zde dne 20.2.2006 <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=310>

MPSV zajistí takové právní postavení cizinců v těchto systémech, které respektuje principy obsažené v Evropské sociální chartě i příslušných nařízeních EU;

- *při spolupodílení se na tvorbě *acquis communautaire* upravujícím aspekty přítomnosti cizinců na území České republiky zaujme MPSV postoj v souladu s "Plánem" a bude usilovat o progresivní sblížení postavení cizinců legálně a dlouhodoběji žijících na našem území s právním postavením občanů ČR;*
- *důsledně budou dodržovány přijaté mezinárodní závazky. "(MPSV, 2006)²⁰*

Z reakcí respondentů vyplynulo, že si velmi váží českého sociálního systému a snaží se platit veškeré povinné daně a poplatky a pokud jsou o tom dostatečně informováni a umožňují jim to i jejich právní postavení v ČR, využívají např. institutu rodičovské dovolené a rodičovský příspěvek. Kladně hodnotí i systém důchodů (informace mají, ale zatím jej nevyužívají) a zdravotního pojištění, které podle nich ve srovnání s Vietnamem fungují na velmi dobré úrovni.

24.3 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

„Ve věci situace a postavení cizinců na území ČR v oblasti jejich vzdělávání je v rámci Koncepce integrace cizinců na území ČR věcně příslušné MŠMT.“ (MŠMT, 2006)²¹

MŠMT se problematikou vzdělávání cizinců v rámci Koncepce integrace cizinců na území ČR průběžně systematicky zabývá od roku 2000. Přípravenost školského systému a jeho schopnost reagovat na měnící se podmínky patří mezi hlavní předpoklady úspěšné integrace. Ve vzdělávání cizinců se postupuje v souladu se Zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

„MŠMT zajišťuje bezplatné kurzy pro osoby, jimž byl udělen azyl. Na jejich realizaci jsou vyčleňovány příslušnými usneseními vlády ČR finanční prostředky z rozpočtové kapitoly Všeobecná pokladní správa.“ (MŠMT, 2006)

„Zabezpečuje povinnou školní docházku dětí azylantů a účastníků řízení o azyl, jako součást

²⁰ Aktualizovaný plán politiky MPSV ze dne 20.2.2006 <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=310>

²¹ Integrace cizinců staženo dne 12.9.2009 <http://www.msmt.cz/socialni-programy/integrace-cizincu>

plnění závazků vyplývajících z mezinárodních úmluv, kterými je ČR vázána. Na základě spolupráce s ÚIV a ČSÚ jsou sledovány statistické údaje v souvislosti se vzděláváním cizinců.“(tamtéž)

„Důležité poznatky, které přispívají k informovanosti ve vztahu k požadavkům a problémům spojeným se vzděláváním dětí cizinců, přináší průběžné monitorování situace ve vzdělávání cizinců v základních a středních školách prostřednictvím České školní inspekce.“(tamtéž)

„Každoročně v gesci NM²² skupiny 6 ustanovuje pracovní skupinu složenou ze zástupců všech skupin ministerstva, České školní inspekce, MPSV a MV. Tato komise vybírá na základě vyhlášení projektů na podporu aktivit v oblasti integrace cizinců na území ČR, tyto projekty. Na jejich realizaci jsou vyčleňovány příslušnými usneseními vlády ČR finanční prostředky z rozpočtové kapitoly Všeobecná pokladní správa.“

„Realizace projektů přispívá k odstranění komunikační bariéry a usnadňuje začlenění dětí-cizinců do běžného života při respektování odlišnosti jednotlivých etnik, jejich kultury, náboženství, zvyklostí apod. Dalším cílem projektů je napomoci učitelům v získávání dovedností při práci s dětmi-cizinci při vyučování, zejména při výuce českého jazyka, při začleňování těchto dětí do mimoškolních aktivit, při řešení případných konfliktů vznikajících ze vzájemného nepochopení.“(MŠMT, 2009)²³

V rámci pomoci učitelům vyrovnávat se s přítomností dětí migrantů ve třídě vznikly odborné publikace, nicméně např. dle výpovědí profesorů z Chebského gymnázia, kde je nadprůměrný podíl cizinců mezi studenty, jim tato podpora chybí a učitelé tak vyvstalé problémy řeší vlastním úsilím (viz. kapitola Gymnázium Cheb).

Vláda ČR schválila 1. Zář 2008 novelu zákona o pobytu cizinců v ČR, jejíž součástí bylo i zavedení povinnosti složit zkoušku z češtiny na úrovni A1²⁴ podle Společného evropského

²² NM = nařízení ministra

²³ Integrace cizinců staženo dne 12.9.2009 <http://www.msmt.cz/socialni-programy/integrace-cizincu>

²⁴ Na úrovni A1 podle SERRJ má student dosáhnout a) v rovině apercpece - schopnosti rozumět komunikační situaci odpovídající úrovni A1, kdy rodilý mluvčí užívá jazykové prostředky pozměněné flexí (např. užitím pádových či osobních koncovek); b) v rovině produkce si má v omezené míře osvojit několik základních gramatických struktur a několik základních typů vět.

referenčního rámce pro jazyky (dále SERRJ) pro žadatele o trvalý pobyt. Tato zkouška je vyžadována od ledna 2009. V době, kdy jsem prováděla výzkum mezi respondenty, tedy ještě zákon nenabyl účinnosti a respondenti získali trvalý pobyt bez toho, aby zkoušku podstupovali.

Většina odborníků se shoduje, že alespoň minimální znalost českého jazyka je pro život cizinců v ČR (do jisté míry) důležitá a proto povinnost vykonání zkoušky při získání trvalého pobytu hodnotí kladně. Mnou dotazovaní respondenti se vyjadřovali podobně a souhlasili s tím, že největší překážkou proto, aby se více sblížili s českou společností, je právě neznalost jazyka. Se zavedením zkoušky nicméně vyvstalo několik problémů, jako je např. obtížnost českého jazyka, kdy „*podle odborníků na jazykové vzdělávání vyžaduje i minimální znalost češtiny obecně větší znalosti gramatiky než u jiných jazyků.*“²⁵ Test navíc podle některých filologů odpovídá jazykové úrovni „*o kategorii až dvě výše (minimálně některé jeho části).*“²⁶ Mezi další problémy se řadí např. dostupnost jazykových kurzů a to časová i místní, což potvrdili i mnou dotazovaní respondenti. Další otázkou je i to, zda a pokud vůbec má povinnost vykonat zkoušku z českého jazyka vliv na integraci cizince do české společnosti, a nebo zda se jedná pouze o další formální záležitost, která v praxi integraci neovlivní.²⁷ Podle článku R. Ošmery respondenti sice jazykový kurz nějakým způsobem absolvovali, ale přesto dále většina jejich sociálních kontaktů zůstala na úrovni komunikace s krajany z Vietnamu. Podle mého výzkumu ale respondenti vyjadřovali názor, že právě neznalost jazyka je v jejich snaze navazovat kontakt s českým okolím klíčová a stěžovali si spíše na omezení nabídky jazykových kurzů v oblasti kvalitativní, časové a finanční.

24.3.1 Obce, kraje a NNO:

„Integrace je procesem uskutečňujícím se na místní úrovni. Četnost a kvalita vztahů mezi cizinci a obyvateli obce či kraje je klíčovým faktorem integrace. Existují různé způsoby, kterými mohou obce a kraje, v závislosti na místních podmínkách, podpořit vztahy mezi cizinci a státními občany. Zároveň hrají obce a kraje důležitou roli při poskytování zpětné vazby ústředním orgánům o fungování integrační politiky a při informování o situaci a postavení cizinců na daném území a o problémech, na které při procesu integrace cizinců

²⁵ Ošmera, Radim: *Podoba zkoušky z českého jazyka pro účely získání trvalého pobytu* publikováno dne 20.12.2009 <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210442#sdfootnote13sym> Staženo dne 28.12.2009

²⁶ tamtéž

²⁷ tamtéž

narážejí. Z hlediska efektivního fungování je zapojení lokální úrovně do tvorby a realizace politiky integrace cizinců nezbytné.“

„Nezastupitelnou úlohu v oblasti integraci cizinců mají nestátní neziskové organizace. V rámci Koncepce integrace cizinců je podporován vznik, činnost a rozvoj těchto organizací (včetně sdružení cizinců, církevních a charitativních organizací), vytvářejí se podmínky pro jejich aktivní účast při integraci cizinců a na jejich činnosti v této oblasti se finančně přispívá.“(Koncepce integrace cizinců, 2005)²⁸

Jistě existuje rozdíl v rozšířenosti služeb neziskových organizací a to ne podle počtu cizinců v dané lokalitě, ale podle možností, které neziskové organizace v jednotlivých obcích a krajích mají. Karlovarský kraj je jeden z těch, kde je největší podíl cizinců na obyvatele (viz. kapitola Karlovarský kraj) ale existence neziskových organizací pracujících s cizinci se omezuje na sociálně patologické jevy jako je obchod s lidmi apod. Vietnamští respondenti uváděli, že jim při získávání ubytování, práce i dokumentů k získání různých povolení pomáhali buď jejich příbuzní či jiní příslušníci vietnamské komunity. Ani jeden z nich nevedl neziskovou organizaci a při dotazu, zda o nějaké vědí, se vyjadřovali negativně. Na úrovni občanské společnosti tak můžeme hlavně v Karlovarském kraji vidět neoficiální svépomocné iniciativy samotných Vietnamců. V poslední době vznikají převážně mezi druhou generací Vietnamců uskupení ve formě občanských sdružení (Klub Hanoi) či jiných uskupení (Svaz vietnamských studentů a mládeže), které reagují na celospolečenské problémy a snaží se české společnosti přiblížit svou kulturu. Velkou roli na poli česko-vietnamských vztahů hraje Česko-vietnamská společnost. Z české strany můžeme zmínit např. Multikulturní centrum Praha, Sdružení pro příležitosti mladých migrantů META o.s., Nesehnutí Brno, Centrum pro integraci cizinců (CIC) nebo Poradnu pro Integraci (Berkat). V Karlovarském kraji nicméně žádná z těchto organizací není, i přesto, že vzhledem k počtu cizinců na tomto území a k uzavírání se do vlastních komunit by byla jejich existence žádoucí. Právě naopak je to s existencí vietnamských podnikatelských subjektů. Otázkou je, zda a jak obce a kraje podporují vznik a činnost těchto organizací a zda by v případě Karlovarského kraje jejich vznik neměla nějakým způsobem iniciovat.

²⁸

25 Základní statistické údaje

25.1 Česká Republika

Podle údajů z 30. 7. 2009 Ředitelství služby cizinecké policie Ministerstva vnitra ČR žije v ČR celkem 439 762 cizinců, z toho má 176 508 trvalý pobyt a 263 254 nějaký jiný druh pobytu. Z toho je 60 998 Vietnamců a více než polovina, konkrétně 35 402 má trvalý pobyt. Z celkového počtu cizinců se tedy jedná o 13,8% všech cizinců pobývajících na území ČR, o 20% cizinců majících trvalý pobyt a 9,7% cizinců s jiným než trvalým pobytem.

Podíl vietnamských žen je cca 40%, z nichž má trvalý pobyt téměř 64%. U mužů je to pouze 54%, což se dá vysvětlit i tím, že více mužů je v ČR zatím z pracovních důvodů, kdežto ženy přicházejí za muži spíše v rámci sloučení rodin než primárně za prací.

Pokud bychom sledovali vývoj počtu cizinců v ČR, tak v případě Vietnamců se k 30. 6. 2004 jednalo o 31 501 osob, ke 30.9.2008 už o 58 359 osob, tedy skoro o 85% více, a rozdíl v počtu od ledna 2007 do září 2008 činí 14,5%, což je největší podíl mezi cizinci.

Další demografickým znakem je počet narozených dětí cizincům. Od r. 1995 se podle statistik počítá s občanstvím a od roku 2001 se do statistik zahrnují i děti cizinců s jiným druhem pobytu než trvalým. Podle statistiky z let 2001-2005, kterou provedl Český statistický úřad, můžeme sledovat zvláštnost vietnamských imigrantů.

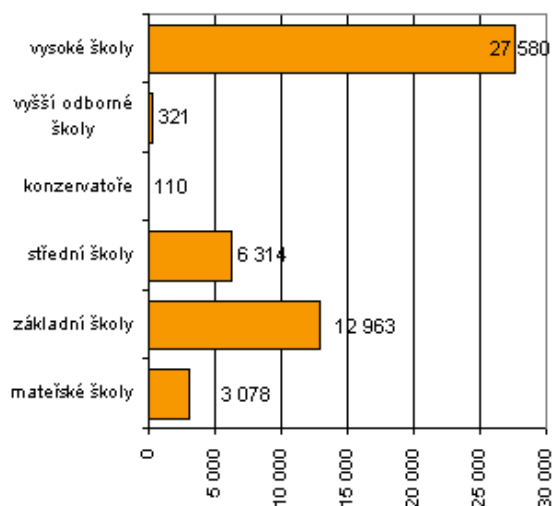
„Největší část z dětí narozených v letech 2001 - 2005 cizím státním příslušníkům (více než třetina) připadla na děti s vietnamským státním občanstvím. Vietnamská komunita je třetí nejčetnější skupinou cizinců na našem území. Jejich věková struktura je specifická a koresponduje s úrovní porodnosti. Děti do 14 let tvoří více než pětinu z této skupiny osob, tak vysoké zastoupení dětí v populaci žádná další skupina cizinců na našem území nemá. Druhou nejpočetnější skupinu narozených dětí s cizím státním občanstvím představovaly děti s občanstvím Ukrajiny. Děti se státním občanstvím Vietnamu a Ukrajiny dohromady v roce 2005 tvořily více než polovinu všech narozených dětí cizinců.“ (ČSÚ: 2005)²⁹

V roce 1995 to bylo 215 z 667 narozených dětí cizinců, tedy skoro 33%. V roce 2005 to bylo 517 z 1518, což je 34% a jejich počet se znásobil 2,4 krát.

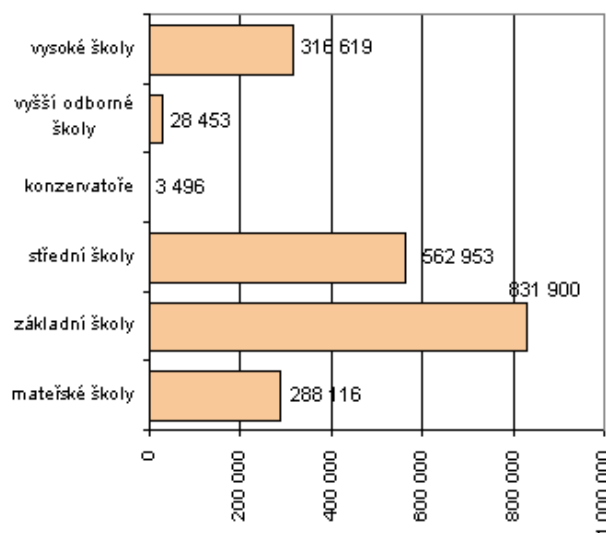
²⁹ ČSÚ: Porodnost a plodnost 2001-2005, Počet a struktura narozených
<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/4008-06> ze dne 10.10.2009

V České republice studovalo ve školním roce 2007/08 na všech typech škol 50.366 cizinců. Celkový počet všech žáků a studentů činil 2.081.884 (včetně občanů ČR), cizinci tvořili 2,4 % z nich. (ČSÚ, 2008).³⁰

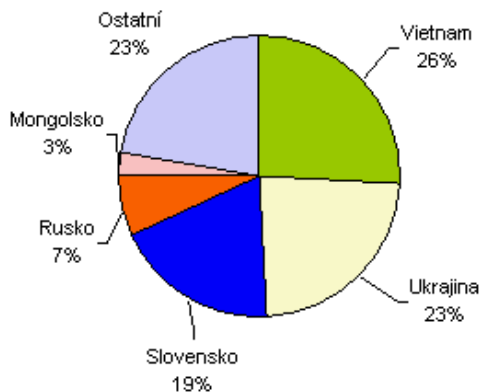
Počty zahraničních studentů na různých typech škol - školní rok 2007/08

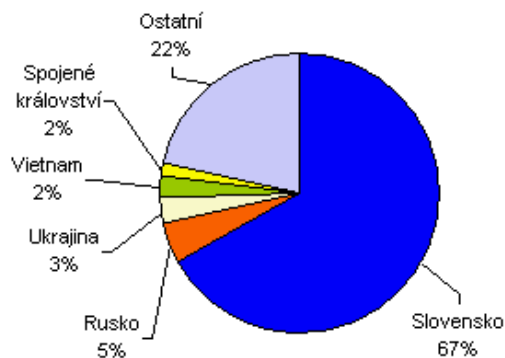
Počty českých studentů na různých typech škol - školní rok 2007/08

Cizinci na základních školách v ČR podle státního občanství 2007/2008

Cizinci na vysokých školách v ČR podle státního občanství 2007/2008

25.2 Karlovarský kraj

Údaje pocházejí z 31. 12. 2005 (novější údaje úřad zatím neposkytuje). V porovnání s ostatními kraji vykazuje následující specifika. Společně se Středočeským krajem vykazuje největší podíl cizinců na obyvatelstvu kraje, což je 4,7 %, konkrétně 14 437 osob, z toho

³⁰ http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani

9343, tedy 64,7 % má trvalý pobyt, což je nejvíce ze všech cizinců v kraji usídlených. Má zároveň nejvyšší podíl žen mezi bydlícími cizinci, celých 46,8 % (6759 osob). V kraji je nejvyšší podíl cizinců se státním občanstvím Vietnamu ze všech bydlících občanů Vietnamu v ČR a to 21%. Na celkovém počtu cizinců v Karlovarském kraji se Vietnamci podílejí 54 procenty, následuje Ukrajina (12%) a Rusko (10%).

Kraj má druhý nejvyšší podíl žen mezi ekonomicky aktivními cizinci 38,5 %. Ze všech ekonomicky aktivních cizinců je Vietnamců 49 %.

Podle účelu pobytu cizinců jich 73 % dostalo trvalý pobyt na základě sloučení rodiny a 24 % na základě usídlení.

Dlouhodobý pobyt nad 90 dnů za účelem podnikání na živnostenské oprávnění mělo 44 % cizinců s v kraji usídlených, z toho 79 % živnostníků byli Vietnamci.³¹

Věková struktura cizinců:

- cizinci v kraji ve věku 0-14 let (dětská složka): 17 %
- cizinci v kraji ve věku 15-64 let (produktivní složka): 80 %
- cizinci v kraji ve věku 65 a více let (postproduktivní složka): 3 %

Podle údajů Cizinecké policie bylo ke 31.12.2007 z 9230 obyvatel s Vietnamským občanstvím 4815 v Karlových Varech, 3995 v Chebu a 420 v Sokolově.³²

25.3 Cheb

Jak jsem již uvedla, v okrese Cheb je podle údajů cizinecké policie asi 4815 Vietnamců. Jejich počet však bude zřejmě vyšší. Neoficiálně policisté uvádějí 6000 až 7000 Vietnamců. Jen na největší tržnici v regionu s názvem Dragoun obchodovalo asi 1500 Vietnamců. Tím, že v okrese Cheb je velký počet vietnamských tržišť, je tento odhad pravděpodobně nízký podobně jako celorepublikový odhad, který je dnes již 38 566 Vietnamců.

³¹ Cizinci v krajích <http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/1377-06>

³² A05 Cizinci podle kraje, okresu a státního občanství

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001

Osídlení

Vietnamci v Chebu podle výzkumu segregace a separace v ČR³³ žijí roztroušeni po celém městě a jsou promícháni s majoritní populací. V každém panelovém domě lze nalézt vždy dvě až tři vietnamské rodiny. V Chebu tedy neexistuje lokalita jen s vietnamským obyvatelstvem. Existují však části, kde jsou Vietnamci koncentrováni výrazněji, např. kolem tržnice Dragoun a na sídlištích Skalka, Zlatý vrch a Háje. Pro studii byly vybrány domy na sídlišti Zlatý vrch v Dvořákově ulici, kde Vietnamci tvoří asi jednu čtvrtinu celkového počtu obyvatel. Odhaduje se, že ve zkoumané lokalitě žije 150 Vietnamců, v každém vchodu domu obývají tři až šest z celkových osmnácti bytů.

Sídliště Zlatý vrch je jedno z posledních sídlišť postavených v osmdesátých letech, není izolovaná od okolí a žije v ní obyvatelstvo se středním sociálním statusem.

Vyšší koncentrace Vietnamců vznikla spontánně kvůli větší nabídce bytů, které město odprodávalo obyvatelům. Ti je obratem prodávali nebo pronajímali Vietnamcům, jejichž přibývalo formováním dnes již bývalé tržnice Dragoun.

„Sídlištní lokalita plní především obytnou funkci. Vietnamci mají v jednotlivých bytech také sídla firem, nicméně vlastní činnost zde provozují jen výjimečně (např. obchod s potravinami, částečně vietnamskými).“

„Zkoumaná lokalita plní také funkci sociální. Vietnamci se sice navštěvují (při příležitostech různých oslav, ale i sledování fotbalového utkání), celkově však jejich kontakty nejsou intenzivní. Podle jejich slov je to dáno tím, že se vidí v práci a to včetně víkendů, domů se vracejí kolem deváté večer, kdy již není mnoho prostoru na setkávání. Interakce s majoritou je omezena na běžné kontakty na chodbách domů. Navázání bližšího kontaktu brání jazyková bariéra, to platí hlavně u migrantů tzv. první generace. Jejich děti jsou již plně integrovány.“

V lokalitě kromě běžných sousedských problémů podle výzkumu nebyly zaznamenány žádné napjaté vztahy. Zmiňován byl jen "zápach" z přípravy tradičních vietnamských jídel.

Lokalita se podle výzkumu bude vyvíjet v závislosti na ekonomické prosperitě Vietnamců v Chebu. Tato komunita *„je zde sociálně hierarchizovaná, a proto nedochází ke koncentraci všech Vietnamců do jedné lokality. Nelze proto tedy ani v budoucnu očekávat, že budou bydlet*

³³ V rámci projektu *Segregace v České republice: stav a vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava* bylo uskutečněno hloubkové, kvalitativní, terénní šetření dvou v Česku typických imigračních skupin, Vietnamců a Ukrajinců, z nichž nás zajímá prvně jmenovaná. Zkoumaná byla Vietnamská komunita v sídlištní zástavbě města Chebu (Zlatý vrch, Dvořáková ulice). Závěry byly publikovány v článku *Prostorové koncentrace imigrantů* uveřejněného 28.02.2008 na <http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6309129>

představitelé jednotlivých tržnic v jednom domě se stánkovými prodavači. Vietnamci v Chebu jsou úzce spjati s tržnicemi a jejich setrvání se odvíjí především od jejich prosperity. Tržnice Dragoun prochází útlumem, Svätý Kříž naopak expanduje“ a v přímo v jeho areálu existují další bytové jednotky a dokonce i škola.

Závěr výzkumu naznačuje, že „cizinci v Česku využívají různorodé typy ubytování, ale že se zatím z mnoha důvodů neshlukují do výraznějších pospolitostí obytných celků, kde by vytvářeli ghetta specifických kultur a životních stylů. Nicméně i v této analýze se prokázal význam obcí a měst a jejich orgánů, které svoji přímou (např. privatizace bytů) i nepřímou aktivitou (realizace ekonomických záměrů) mohou významně ovlivnit vznik, existenci i formy koncentračních areálů imigrantů (viz např. Cheb a jeho sídliště Zlatý vrch).“ S tímto závěrem lze ale polemizovat. Místo, na kterém Vietnamci tráví většinu času svého dne a kde probíhají sociální interakce a svým způsobem i udržování kulturního a národního povědomí jsou tržnice a ne byty, kam chodí prakticky jen přespávat nebo zde trávit víkendy. O gheťtizaci mluví např. i Stanislav Brouček (viz. Kapitola Vztah Čechů a Vietnamců) V současné době si ale naopak Vietnamci s vyšším ekonomickým statusem pronajímají či kupují domy ať už v Chebu nebo v přilehlých vesnicích a investují do jejich rekonstrukce, což vyplynulo i z rozhovorů. Dvě z pěti rodin bydleli v pronajatém bytě na sídlištích, další bydlela v pronajatém bytě ale ve velmi lukrativní části města, jedna ve svém vlastním bytě a poslední ve vlastní nově zrekonstruované vile v Chebu.

26 Vietnamci v ČR

26.1 Historie příchodu Vietnamců

Historie vietnamské imigrace do Československa není dosud uspokojivě zmapována. Stanislav Brouček, odborník na tuto problematiku, ve své práci *Aktuální problémy vietnamského etnika v ČR* uvádí, že své informace čerpal zejména na základě pramenů Státního ústředního archivu v Praze.

Podle Stanislava Broučka je historii Vietnamců v Čechách možné rozdělit na následující periody:

- a) věk bilaterálních smluv
- b) věk volnosti
- c) věk cizineckého zákona.

Nyní se tedy pokusím o podrobnější charakterizování jednotlivých period:

26.1.1 Věk bilaterálních smluv (1950 – 1985)

Datování příchodu Vietnamců do České Republiky můžeme počítat od navázání diplomatických styků mezi Československou republikou a Vietnamskou demokratickou republikou dne 2. února 1950. V září 1956 pak byla mezi oběma státy podepsána Dohoda o hospodářské a vědeckotechnické spolupráci. Od konce padesátých let byli v Československu vzdělávání vietnamští občané především v následujících oblastech: strojírenství, lehký průmysl (např. textilní, potravinářský a obuvnický). Počátkem šedesátých let začali na československé vysoké školy přijíždět studenti a aspiranti, kteří studovali převážně na školách ekonomického a technického směru. Po vypuknutí americké války ve Vietnamu v r. 1956 přišlo několik jednotlivců a zejména sto dětí postižených válkou. Česká strana umístila děti v Chrastavě, kde zůstaly pohromadě. Jejich adaptace na české prostředí se částečně zpomalovala tím, že děti žily ve svém vietnamském kolektivu. Dalším zpomalením při výuce češtiny byla přítomnost trojice vietnamských učitelů. Mnozí z mladých Vietnamců zůstali v tehdejší Československu na další studia. Někteří pak zvolili tuto zemi za svůj nový domov a založili rodiny. V dalších letech pak následují malé skupinky studentů. Objevují se mezi nimi i méně "praktické" obory jako jsou loutkoherci apod. (Brouček: 2005)³⁴

³⁴ Brouček, Stanislav: *Historie imigrace z Vietnamu do českých zemí*.

<http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2005040901> Dne 31.05.2005

Na základě usnesení vlády ze dne 15. března 1967 k realizaci a technické pomoci vlády ČSSR Vietnamské demokratické republiky přijelo do Československa v letech 1967-1970 na zaškolení celkem 2146 praktikantů do strojírenství, hutnictví, textilního, sklářského, chemického, dřevařského, kožedělného, papírenského a stavebního průmyslu. Odborná příprava skončila odjezdem posledních skupin v březnu 1975. Dne 8. dubna 1974 byla podepsána Dohoda o odborné přípravě občanů Vietnamské demokratické republiky v československých organizacích. Na základě této dohody postupně přijelo do ČSSR v letech 1974-1977 5069 vietnamských občanů, kteří se zapracovávali převážně ve strojírenských profesích, v energetice a stavebnictví. Odborná příprava vietnamských občanů probíhala v souladu s *“pokyny pro věcné, organizační a finanční zabezpečení odborné přípravy občanů VSR”*, které společně vydalo Federální ministerstvo práce a sociálních věcí, Federální ministerstvo financí a Státní plánovací komise.

Vietnamští občané byli vychováváni v systému čs. učňovského školství a v navazujícím procesu odborné praxe v hospodářských organizacích. Pobyť vietnamských občanů trval celkem šest let a sestával se ze šestiměsíční jazykové přípravy, z dvou až tříleté odborné výuky v učňovských zařízeních a z výrobní praxe trvající dva a půl až tři a půl roku.

V časovém úseku 1974-1977 byli vietnamští občané převážně školeni ve strojírenských profesích, v menším rozsahu pak v energetice a stavebnictví. Vybraní občané VSR měli rovněž možnost navštěvovat střední odborné školy při zaměstnání.

Vláda ČSSR svým usnesením č.337 ze dne 19.prosince 1979 o sjednání dohody s Vietnamem o odborné přípravě a dalším zvyšování kvalifikace vietnamských občanů v československých organizacích vyslovila souhlas s odbornou přípravou 3500 vietnamských občanů v letech 1980-1983 s tím, že vzniklé náklady budou uhrazeny výnosy z práce občanů VSR.

U příležitosti oficiální státní návštěvy tehdejšího prezidenta ČSSR Gustáva Husáka ve Vietnamu, Laosu a Kambodži byla dne 2.února 1980 byla podepsána Smlouva o přátelství a spolupráci mezi ČSSR a VSR. V souvislosti s touto smlouvou byla podepsána Dohoda o dočasném zaměstnávání kvalifikovaných pracovníků Vietnamské socialistické republiky spojeném s další odbornou přípravou v československých organizacích. Po roce 1980 tedy do Československa přijížděli Vietnamci na základě protokolů podepsaných mezi různými resorty:

1. Ministerstvem školství,

2. Federálním ministerstvem práce a sociálních věcí a Státním výborem pro odbornou přípravu VSR, přičemž délka a kvalita předodjezdové přípravy (jazykové, kulturní, praktické, atd.) se dosti zásadně lišila (Ta Minh: 2002) ³⁵

V první polovině osmdesátých let bylo v ČSSR přibližně 27 000 vietnamských občanů, přičemž převážnou část z nich tvořili pracující.

26.1.2 Věk volnosti (1985 – 1991)

Po roce 1985 se počet vietnamských pracujících v ČSSR snižoval, avšak každoročně zde bylo přítomno přibližně 17000 pracujících. Na základě dohody z roku 1980 se mělo v letech 1980 – 1990 vystřídat v ČSSR 30 000 vietnamských pracujících, přičemž do tohoto čísla nespádají počty vysokoškolských studentů, aspirantů ani učňů.

Mezi Vietnamci, kteří se podíleli na organizaci vietnamské migrace v bývalé ČSSR, se traduje, že vláda v roce 1990 uvolnila 14 milionů dolarů pro Vietnamce, kteří měli kontrakty na pracovní pobyty v zemi a kterým závody z důvodů rušení či jiných důvodů ekonomické transformace nemohly dále poskytnout zaměstnání. Tlak na návrat do Vietnamu byl ale podle samotných migrantů nedůsledný. Dřívější pobyt v ČSSR tak umožňoval zůstat zde nebo jinde v Evropě.

Nabízelo se několik variant, jak se vyhnout návratu do VSR. Nejvíce využívanou možností byla emigrace do sousedních zemí, zvláště do Německa a dále založení s.r.o. společně s občany České (Československé) republiky. Následně pak byla možnost získat živnostenské oprávnění a dlouhodobý pobyt resp. později trvalý pobyt.

Po roce 1989 se k Vietnamcům "starousedlické" populace přidávají následné imigrační proudy:

- z Vietnamu na základě možnosti scelování rodin,
- příchodem z Německa, většinou po r. 1993, kdy Německo ukončilo s Vietnamci, kteří měli pracovní smlouvy z doby NDR, pracovní pobyty a nutilo je po finančním vyrovnání k reemigraci,
- příchodem Vietnamců z dalších zemí: především ze Slovenska, dále z Polska a Maďarska,
- nelegální migrace z Vietnamu putovala přes Rusko, kde jednotlivci a malé skupiny pobýli v Moskvě až tři měsíce při čekání na další cestu do Maďarska. Po příchodu do

³⁵ Trung Ta Minh: *Podnikání a život Vietnamců v Chebu*. Bakalářská práce, ZČU.

http://www.klubhanoi.cz/pdf/minh_podnikani.pdf

Budapešti následoval většinou několikátýdenní pobyt jako příprava na překonání hranic slovensko-maďarských a česko-slovenských prostřednictvím kamionů. (Brouček, 2005)

26.1.3 Věk cizineckého zákona (1991 – současnost)

Toto období lze charakterizovat jako vytváření a doplňování prvních lokálních komunit. Kromě starousedlíků se do Čech začínají stěhovat následné imigrační proudy a to jednak z Vietnamu, na základě možnosti scelování rodin, příchodem z Německa, ze Slovenska, Polska a Maďarska. (Brouček, 2005) Velkou většinu vietnamských migrantů v této době i v současnosti však tvoří noví přistěhovalci přímo z Vietnamu, kteří v ČR nepobývali a neměli o ní ani valné povědomí. (Kocourek, 2006) Důvody migrace i její podoba se nicméně mění. Kromě snahy získat kvalitní vzdělání a zlepšit svou rodinnou ekonomickou situaci, se objevuje i snaha následovat rodinného příslušníka a snaha získat kvalitní vzdělání a pracovní příležitosti pro vlastní děti. Děti, které takto přišly anebo se v ČR narodily, se zásadně liší od ostatních migrantů z Vietnamu, protože jejich způsob integrace je na rozdíl od jejich rodičů velmi intenzivní díky tomu, že se učí českému jazyku od českých vychovatelek, které si rodiče najímají, nebo ve škole. „*Nárůst počtu vietnamských dětí zároveň způsobuje mnoho konfliktů uvnitř vietnamské komunity, resp. Vietnamských rodin samotných, ať již jde o mezigenerační či interkulturní konflikty.*“ (Kocourek 2006: 103)

Dále do ČR přijíždějí i různí experti, manažeři, politici, umělci a dokonce i první turisté.

26.2 Kultura, tradice a hodnoty původní vs. nové země

26.2.1 Rodina a mezilidské vztahy

Vietnamské vědomí identity umocňuje hlavně rodina, která je zároveň jednoznačně odlišným kulturním znakem. Rodinu tvoří na rozdíl od Čechů tři až čtyři generace. V tradiční rodině vládne pevný řád, každý má své místo a úlohu upevňovanou různými druhy oslovení, která se odvíjejí od stáří osob, s nimiž se mluví. (Vasiljev, 1988: 52- 62) ³⁶

S životem „v kolektivu“ souvisí nedostatek soukromí, což je však pro Vietnamce zcela přirozené. V našich podmínkách jim naopak úzké kontakty chybí. (Brouček, 2005)

To potvrdili i respondenti výzkumu. Většinou je v ČR pouze nukleární rodina, která sem přišla na základě slučování rodin a někteří příbuzní. Respondenti potvrdili i to, že s Českou republikou mají zkušenosti z dob studia během komunismu.

Tazatelka: „Chci se vás zeptat, kdy jste přišel do České republiky, proč, byl jste tady už někdy předtím? Nebo jak to probíhalo?“

Respondent: „Předtím jsem tady byl v roce 1981. Jako učeň. Jako učeň v Brně. Sedm roků jsem tady byl za totality. A pak jsem odletěl domů. A v roce 2003 jsem zpátky.“

Tazatelka: „Jste přijel zpátky? A přijel jste s celou rodinou? Nebo sám?“

Respondent: „Ne. První je manželka.“

Tazatelka: „První manželka.“

Respondent: „A pak dítě a já poslední. Já jsem poslední.“ (pan Huang, 6MV)

Nicméně se objevují i případy rodičů samoživitelů, kteří jsou v ČR sami a rodinné vztahy postrádají.

Tazatelka: „Dobře. A tak se teď budu ptát trochu na rodinu. Jste spokojená s tím, jak tu funguje vaše rodina nebo to bylo ve Vietnamu lepší?“

Respondent (překládá matku): „Tady je to lepší. Už je zvyklá. Má tady mě a tak je to lepší pro ní. No ale říká, že s obchodováním se to zhoršuje, že to nějak ovlivňuje i rodinu, že třeba finance a tak.“

Tazatelka: „A musíte jako hodně pracovat, víc než ve Vietnamu? Třeba déle?“

³⁶ Podrobně toto vysvětluje: Vasiljev, Ivo: *K problému adaptace vietnamských pracujících v naší společnosti – normy zdvořilého chování*. In: Zpravodaj KS VI, Praha, ÚEF ČSAV 1988, č. 9, s. 52-62

Respondent: „Že musí pracovat víc, protože tady není její rodná země. Tak musí všechno dělat sama, neví vůbec, jak se tady chodí a nemá tady příbuzné ani známé, tak musí všechno sama. Tak je to víc náročný. Ale chtěla zkusit něco dobrodružného, tak musí.“ (paní Vu 9ZIV, tlumočila její dvacetiletá dcera)

Také druhá generace postrádá svou širší rodinu, např. prarodiče.

Tazatelka: „A v čem bylo pro tebe ztrátou a zase přínosem to, že seš tady v České republice? Ztratila jsi něco ve Vietnamu“

Respondent: „No asi příbuzný jsem ztratila, protože já nemám tam přátele, protože jsem přijela od malička sem do České republiky. Tak asi jenom příbuzný, že někdy se mi stýská třeba po babičce, po dědečkovi, ale nemůžu je jako navštívit. Třeba moje babička nedávno umřela, ale já jsem nemohla jet za ní, protože jsem musela se učit.“ (dcera z rodiny Dang 7DV)

Vietnamci v České republice deklarují, že respektují rodinu a tím i institut manželství. Dávají stále najevo, že smysl jejich ekonomických aktivit se dělí do tří zásad: uživit na dobré úrovni rodinu, finančně zabezpečit děti a postarat se o rodiče, kteří jsou ve Vietnamu. (Brouček, 2005) Najdou se však i případy, kdy je manželství uzavřeno z důvodu snahy získat trvalý pobyt, nebo státní občanství a ani rozvody pak nejsou výjimkou.

O tom vypovídá i popis imigrace následující rodiny, se kterou jsem prováděla rozhovory.

„Matka přišla po rozvodu s otcem své dcery z Vietnamu nejdříve do Německa a po neúspěšném podnikání přišla v roce 1995 do Čech, kde se vdala za Českého občana, získala tak trvalý pobyt a na základě slučování rodin za ní přišla i dcera, které je 21 let a studuje soukromé gymnázium. S Čechem má nyní dvouletého syna, nicméně jsou v rozvodovém řízení a mezitím začala žít s Vietnamským přítelem. Malého syna jim hlídá česká rodina. V r. 2003 za ní přišla sestra s manželem a synem, který nyní chodí do 6. třídy a narodil se jí zde druhý syn, se kterým je na mateřské dovolené. Celá rodina obchoduje s oblečením.“

Podle průzkumu mezi rodinami Vietnamců většina respondentů uváděla rodinu jako jeden z nejdůležitějších faktorů jak pro rozhodnutí k migraci, tak při samotném přesunu a orientaci v nové zemi (viz. migrační teorie o sociálních sítích)

Respondent: „Mám tady bratrance. Tak jsem informace získala od jednoho bratrance, který tu byl zde asi o 4 roky dříve nebo dva než já a ten bratranec mi říkal, že ten života je stále stejně tak dobrý jako předtím, že všechno, jak to funguje a tak jsem se rozhodla, že přijdu sem a vyzkouším to na vlastní kůži.“

Tazatelka: „Takže žádná organizace. A byl tady ještě nějaký prostředník, kdo jim zjišťoval třeba papíry nebo tak, informace? Třeba Čech? Nikdo jenom rodina?“

Respondent: „Nikdo. Jenom rodina.“ (paní Huang 6ZV, tlumočil její osmnáctiletý syn)

V případě příbuzných mimo nukleární rodinu až s postupem času stráveného v ČR dochází k tomu, že se příbuzní emancipují a získají vlastní bydlení a práci, takže se jejich pobyt v ČR stane na sobě vzájemně stále méně ekonomicky závislý a vzájemné kontakty jsou nadále spíše věci volby. Nicméně i pak zůstávají důležité, a to především v rovině sociální a psychické (viz též Baršová, Barša 2005).

Respondent: „Mám tu příbuzné, mám tu dost bratrů a sester taky dost přátel a dost lidí, kteří jsou z jednoho města z Vietnamu a tak se zdravíme, navštívíme sami sebe a povídáme si na návštěvě různě, a taky když má nějaký člověk narozeniny, nebo oslavy, svátky, tak je taky různě navštívíme a připojíme se k té párty a je to velmi dobrý.“ (paní Huang 6ZV, tlumočil její osmnáctiletý syn)

26.2.2 Vztah k dětem

V rámci vietnamské komunity probíhají diskuze o dětech. Do konce osmdesátých let byly omezovány styky nejen s českou společností, ale i Vietnamců mezi sebou. Těhotné ženy byly okamžitě posílány zpět do Vietnamu.

Po roce 1990 se Vietnamci zapojili do běžného života, začali se usazovat a zakládat rodiny. Dnes již existuje poměrně početná skupina dětí, nejstarším je kolem 17-ti let. Mnohé z nich nikdy nebyly ve Vietnamu, příbuzné znají pouze z vyprávění a po telefonu, často neumí dobře vietnamsky, protože navštěvují české školy (viz. kapitola Kulturní dění a Jazyk). Říká se jim banánová nebo melounová generace. (to znamená na povrchu „žlutá“, ale uvnitř „bílá“). Snahy o prohloubení vědomí „vietnamství“ mezi vietnamskými dětmi se již projevují. Existuje například nedělní škola, kde se děti učí správně psát vietnamsky, a letní tábory pro vietnamské děti.

Za ideální řešení své situace by většina považovala práci v cizině s možností služebních cest do Vietnamu. Mnozí se také trápí tím, že jejich rodina nemá možnost vidět, jak tu žijí, protože v dnešní době je velmi obtížné získat turistické vízum. Na druhou stranu však toto opatření českého státu chápou. (Bittnerová, Moravcová 2005: 387)

Vztah rodičů k dětem je možné charakterizovat především jako snahu o takovou ekonomickou prosperitu, aby děti mohly v ČR získat dobré vzdělání a žít život na dostatečně dobré ekonomické úrovni. Tomu například obětují i čas strávený s nimi tím, že dětem od malička platí českou chůvu, u které často tráví i 24 hodin denně, popřípadě děti vídají pouze o víkendu. Děti si této snahy váží, i cítí zodpovědnost za své studijní výsledky a u většiny dotazovaných byly vidět jasné ambice a motivace ke studiu takových oborů, které dětem a posléze i jim samotným zajistí dobré zaměstnání a stálý příjem.

Respondent (dcera referuje/tlumochí výpověď matky): „Že ona by chtěla jít někam jinam, třeba do nějaké jiné země, ale protože já teďko tady studuji na gymnáziu, tak nemůže.“

Tazatelka: „Tak nemůže. A kam byste chtěla jít?“

Respondent: „Ještě neví, ale tak třeba nějaká jiná třeba země, nějaká úplně jiná....“

Tazatelka: „A poslední otázka. Co plánujete do budoucna? Chtěla byste tady zůstat?“

Respondent: „No, že záleží všechno na mně, jestli se dostanu na nějakou vysokou školu, tak tady zůstane se mnou. Jestli ne, tak když jako já se dostanu někam [v jiném státě než je ČR] na vysokou školu, tak pro ní už to bude všechno snazší. Že nemusí tady pracovat, protože tady zůstává jen kvůli mě.“

Tazatelka: „A chtěla by se vrátit třeba do Vietnamu?“

Respondent: „No, že ona pořád je občanstvím Vietnamka a cítí se jako Vietnamka, tak je ráda jako, když je ve Vietnamu. Ale protože má své závazky a taky chce zažít něco nového, ne pořád jenom ten stereotyp, tak chce zkusit třeba nějakou jinou zemi nebo prostě tady žít dál. Třeba jak se to uvidí dál... Ta rodina jí chybí.“

Tazatelka: „A co plánujete do budoucna pro sebe nebo pro svoji rodinu? Chcete se vrátit nebo tu zůstat“

Respondent: „Říká, že záleží prostě na nás, na mně a na bráchovi. Že prostě když jako se tady udržíme, najdeme si nějakou slušnou práci, takže se vrátí asi..“ (paní Vu 9ZIV, tlumočila její dvacetiletá dcera)

26.2.3 Krize rodiny a střet generací – rodinné vztahy, identita

Tradiční vietnamská rodina je v novém prostředí vystavena tlakům, které postupně mění její principy a fungování. Např. rodiče nemají takové pracovní uplatnění, jakému odpovídá jejich vzdělání. (Kocourek, Pechová 2006: 156)

Ohrožením trpí i základní sloup fungování rodiny – soudržnost. Už jen opuštěním Vietnamu a tím i prarodičů a rodinných předků se rodina dostala do konfliktu s tradicí, i když, jak bylo zmíněno, Vietnamci se snaží pravidelně svoji rodinu ve Vietnamu podporovat. (Kocourek, Pechová 2006: 156)

Sepětí s tradičními hodnotami, význam rodiny a úcta ke starším lidem je to, co Vietnamci v naší společnosti často postrádají. Vztahy jsou na druhou stranu často redukovány na velmi formální úroveň a mladší lidé si nemohou prosadit svůj záměr tak lehce, jako je samozřejmé v Evropě. Tak dochází i ke konfliktům uvnitř rodiny, když mladí Vietnamci po vzoru Čechů touží po samostatnosti a svobodě např. v oblasti bydlení a „*nesdílet svůj každodenní život, ani své starosti s rodiči.*“ (Kocourek, Pechová 2006: 156)

Respondent: „Já jsem takovej tvrdohlavej a furt zůstávám. Akorát někdy mi docela vadí, že třeba nemám takovou jako volnost jako třeba u Čechů. Když se naštvu, něco řeknu, ale pak, když to uvážím, tak si řeknu - nejsem přece Čech, že jo, co bych chtěl od toho.“ (syn z rodiny Huang 6SIV)

Na druhou stranu, i přesto, že vietnamské děti od mala prakticky vyrůstají více v českém prostředí, často vychovávány českými chůvami, nebo jsou zvyklé žít sami, chodí do školy a doma rodiče vidí buď pouze ve večerních hodinách, nebo jim sami pomáhají v obchodě, zachovávají si vůči rodičům respekt a velkou loajálnost i poslušnost, a to i přesto, že nad sebou prakticky nemají žádnou kontrolu. Na následující odpovědi je vidět, že rodiče v dětech od malička pěstují jakýsi pocit zodpovědnosti.

Tazatelka: „Co myslíš, že je největší rozdíl mezi Čechy a Vietnamem. Nebo co pro tebe bylo třeba největší přínos nebo ztráta?“

Respondent: „No, já tady musím hodně za sebe, že nikdo to neudělá pro mě třeba. Já nemůžu spoléhat na to, že třeba, že prostě tu práci musím udělat, že musím chodit do školy, že všechno musím sama. Protože mamka má taky svoji práci, nemůžu se spoléhat, protože ona má to taky těžký, tak já musím bejt zodpovědnější. A všechno. A tam ve Vietnamu jsem jako každá jiná

*holka. Já jsem nechtěla nic dělat, jako já jsem, pokaždý, když mamka mi řekla, že abych dělala něco, tak jsem řekla, že já chci se dívat na televizi. Ale od té doby, jak jsem tady, tak najednou mi to došlo, že musím já taky něco dělat, protože mamka má taky těžkou práci.“
(dcera z rodiny Vu 9 DV)*

26.2.4 Vztah k vietnamské komunitě a k české majoritě

Sami Vietnamci, kteří utvářejí nové lokální komunity v České republice, naznačují ve svých výpovědích, že mají odlišné sociální vazby oproti okolní majoritě. Vedle specifického důrazu na rodinný život nebo život v páru je to několik dalších odlišností sociálního chování. Přestože se jejich komunity formují po víc než jedno desetiletí v českých lokalitách, lze se o nich vyjadřovat jen s krajní opatrností a formulovat soudy, které se podobají spíše hypotézám. První takovou hypotézou, kterou sami naznačují, je to, že vietnamské sociální zkušenosti chybí těsnější vazba individua a společnosti. Z jejich výpovědí i pozorování lze učinit závěr, že chovají značné pochybnosti o smyslu institucí celospolečenského rozsahu. Naopak existuje dost silné zažití lokálních vazeb, člověk a jeho vztah k místní komunitě v obci, v sousedském okolí, ve městě. Dále existuje volnější vazba k širšímu prostoru, tj. k provincii, k většímu geografickému či správnímu celku, jako je sever, jih, střed Vietnamu. (Bittnerová, Moravcová, 2005: 5)

Tazatelka: „A v čem jsou teda rozdíly největší, kromě kultury?“

Respondent: „No tak. Jaký jsou tam největší? Tak samozřejmě jazyk. Pak společenský život prostě. Ve Vietnamu jsou třeba, že jsou tam mnohem kolektivní jako k okolnímu světu, že to můžete třeba si říct - tak já pudu vedle k sousedům si pokecat prostě. A jenom tak tam zajít a hrát si tam, pohoda. Já jsem třeba ve Vietnamu, my jsme bydleli v jedné ulici a tam nikdy jsem nebyl doma jako déle než deset minut, furt jsem někde lítal. A tak. Ale tady v Česku, abyste zaklepal vedle souseda a řekli - hehe, nechceš si se mnou hrát a nebo nechceš si jen tak pokecat? Tak by se na vás musel koukat jako. Jako existují takový případy, neříkám, že ne, ale zřídka, že jo.“

Tazatelka: „Řekl bys, že třeba Vietnamci jsou přátelštější než Češi?“

Respondent: „Určitě jo. Je to, no podle mě určitě. No přátelští. Nebo spíš kolektivnější, než přátelštější. No přátelský taky jsou, ale kolektivní se tomu dá nazývat víc než.“ (syn z rodiny Huang 6SIV)

Vztahy první generace Vietnamců k Čechům jsou ovlivněné několika faktory. Prvním významným faktorem je charakter zaměstnání, který kromě styku se zákazníkem Vietnamcům neumožňuje obyčejný např. pracovní-kolegiální vztah. Z toho pak dále vyplývá neznalost českého jazyka i po dlouhodobém pobytu v ČR. (viz. kapitola Jazyk) Tento fenomén se postupně mění jednak postupným zaměstnáváním českých pracovníků ve vietnamských podnicích a jednak stykem s rodinami českých chův, kterým Vietnamci kvůli svému náročnému pracovnímu tempu svěřují výchovu svých dětí. Vztahy mezi nimi jsou v těchto případech prakticky na rodinné úrovni a není výjimkou, že rodiny spolu občas slaví některé svátky, ať už české nebo vietnamské.

Tazatelka: „A myslíš, že jsou Češi přátelský nebo ti Češi, který vám třeba hlídají Káju?“

Respondent: „Jo, ty co známe, ty, s kterými jsme ve styku, kámoši, tak jsou přátelští. Chtějí pomáhat, jsou ochotní pomáhat kdykoliv.“ (dcera rodiny Vu 9DV)

Vietnamcům se na jednu stranu vyčítá uzavřenost, ale podle výpovědí respondentů, ji oni naopak cítí ze strany Čechů. Tento rozdíl nicméně přisuzují charakterovým vlastnostem, které jsou specifické a jiné u každého národa.

Tazatelka: „A to by bylo dobrý, no. A myslíte, že jsou Češi víc uzavřený nebo víc otevřený než Vietnamci?“

Respondent: „Více uzavřenější než Vietnamci.“

Tazatelka: „Mně kamarád říkal, že tam můžou, on říkal - já můžu navštívit jakýhokoliv souseda v domě a nevádí mu to. Kdežto tady, když se ty lidi neznají, tak tam nesmíš přijít. Je to tak?“

Respondent: „Jo, je to tak. A podle mě, že tím jako, ten stát jako má klimatizaci (myšlena povaha), jako teplou klimatizaci (povahu), tak oni jsou více temperamentnější a jsou takový víc energičtější. Třeba Španělé jsou taky jako daleko víc otevřenější než vy třeba. Kterí jsou na severu, tak oni jsou takový spíš uzavřenější. Protože asi tady máte zimu, tak třeba my ve Vietnamu vždycky večer chodíme ven, protože tam je horko, tak všichni chtějí ven. Jezdíme různě třeba na jídlo nebo tak něco, ale tady vždycky každý sám jako bydlí.“ (pan Dang 7 MV)

Mimo bližších vztahů s rodinami chův má první generace Vietnamců mezi Čechy vztahy na úrovni známých, ale ne přátel. Velkou roli v tom jistě hraje jazyk.

Tazatelka: „Jestli má tatínek více kamarádů Čechů nebo Vietnamců.“

Respondent: „Vietnamců hodně. A Čechy jen pan Míra (český „strýc“, který hlídal dceru)“

Tazatelka: „A Milada. (česká „teta“)“

Respondent: „A Milada.“

Tazatelka: „A tady v Praze?“

Respondent: „Jen soused a sousedka.“ (pan Cung 8MV)

V následující výpovědi je vidět rozpor mezi generacemi a jejich vnímáním otevřenosti a uzavřenosti české společnosti.

Tazatelka: „A s kým se tady nejvíce stýkáte?“

Respondent (syn tlumočí výpověď): „Spíš jako rodina než jako to, jako s nikým se nebaví spíš, takhle by se dalo říct.“

Tazatelka: „A víc s Vietnamci nebo s Čechy?“

Respondent: „No ani s jedněma.“

Tazatelka: „Ani s jedněma. Jenom spíš s rodinou.“

Respondent: „No, asi s rodinou, no.“

Tazatelka: „A myslíte, že třeba Češi jsou jako uzavření, nepřátelští nebo ten jazyk jako tam brání hodně tomu?“

Respondent (syn tlumočí výpověď): „Ona si myslí, že docela jako, že jakoby, jako to je mámy názor, že Češi jsou takoví nepřátelští spíš.“ (paní Do 10ZV)

Tazatelka: „Ano“?

Respondent (syn): „A nebo to je tím jazykem, já nevím. Já jsem s tím neměl žádný problém, tak já nevím.“ (syn z rodiny Do 10SV)

U druhé generace můžeme rozeznat dvě tendence, přičemž velkou roli hraje to, v jakém věku přišli do ČR. Generace mladších, nebo těch, co se v ČR narodila má více přátelských vztahů s Čechy a někdy je dokonce upřednostňují.

Tazatelka: „A máš víc českých kamarádů nebo vietnamských kamarádů?“

Respondent: „Myslím, že českých, protože mi moc nejde vietnamských kamarádů.“

Tazatelka: „Nerozumíte si tolik?“

Respondent: „No, některý vietnamský, ale mě víc baví kamarádit s českými.“ (mladší syn rodiny Huang 6S2V)

Tazatelka: „A byl jsi sám Vietnamec ve třídě nebo vás bylo víc?“

Respondent: „No byli jsme dva, já a ještě jedna holka. Teď je nás, jako na svobodce teď je nás taková jako polovina a polovina.“

Tazatelka: „Polovina a polovina. A bavíš se víc s Čechama nebo s Vietnamcema?“

Respondent: „No já si jako víc připadám jako dobře mezi Čechama, protože ti Vietnamci, co sem přichází, tak mají prostě takový...chování a prostě ta mentalita je úplně jiná než u mě. Já jsem tu vyrůstal, oni zase vyrůstali ve Vietnamu.“ (starší syn rodiny Do 10S1V)

Někteří respondenti se naopak upřednostňují vztahy s dalšími Vietnamskými spolužáky, většinou proto, že mají jiný způsob trávení volného času a i co se týče jazyka je to pro ně pohodlnější. Patrné je toto ve škole a ve třídách, kde je velké procento vietnamských studentů, kteří se nicméně v ČR nenarodili. Na chebském státním i soukromém gymnáziu počet vietnamských žáků ve třídě dosahuje až 50%. (podrobněji viz. kapitola Vietnamci na gymnáziu v Chebu).

Tazatelka: „A měla jsi nějaký vietnamský spolužáky taky ve třídě nebo jsi tam byla úplně sama?“

Respondent: No já jsem, na základce jsem byla úplně sama. No a to jsem si pamatovala, že jedna spolužačka byla taková otravná. Ne otravná, ale ona mě fakt nesnášela. Ale jiný, tak jsem ani nepoznala, možná mi pomohli nebo já nevím, protože jsem vůbec nerozuměla. Ale tam ta, ona prostě dala i najevo, jako že mě nesnáší a tak. Jako její výrazy a třeba, když píšeme testy, tak ona jako vždycky zakreje a takový. A když třeba jsem dostala pětku, tak ona vždycky se směje.“

Tazatelka: „Teda, takovádle. A teď máš nějaký vietnamský spolužáky?“

Respondent: „Jo. U nás jsou ještě dalších sedm Vietnamců ve třídě, to je docela dost.“

Tazatelka: „A bavíte se česky nebo vietnamsky mezi sebou?“

Respondent: „Tak mix takový. Tak poločesky, polovietnamsky. Když něco neumím, tak řekneme vietnamsky a když něco umíme, tak zase česky. Ale mám třeba jednu spolužačku a ona úplně Češka. Ona prostě mluví se mnou jenom česky.“

Tazatelka: „Mluví s tebou jenom česky. A ta už je tady dlouho asi, ne?“

Respondent: „No ona už odmalička. A ona kamarádí jenom s Čechama.“

Tazatelka: „Jenom s Čechama kamarádí?“

Respondent: „Jo, chodí taky jenom s Čechem.“

Tazatelka: „Aha.“

Respondent: „S Čechy teda. Už hodně.“

Tazatelka: „A s kým ty se nejvíc stýkáš? S Vietnamcema nebo s Čechama, s příbuznými nebo s kamarádama?“

Respondent: „Předtím jsem kamarádila hodně s Čechama, ale teď jsem zase víc, se víc bavím s Vietnamcema, protože zase ten můj jazyk. Já jsem, nemám takový dokonalý jazyk jako vy. A vy většinou jako chodíte do hospody a tak, tak to nemám moc ráda. Já jsem většinou jako chodím s Vietnamcema ven a tak.“

Tazatelka: „A co dělají Vietnamci? Češi choděj do hospody a co dělají Vietnamci?“

Respondent: „Vietnamci, třeba máme nějakou sraz u někoho a třeba uděláme jídlo společně a pak tam hrajeme nějakou hru. Nebo prostě chodíme na procházku ven. Ale do hospody ne.“ (dcera rodiny Dang 7DV)

Přátelství s Čechy tedy většinou pochází ze školního nebo z pracovního prostředí. Hlubší partnerské vztahy mezi Čechy a Vietnamci jsou sice ojedinělé, ale jsou. Ve většině případů je to vztah mezi Vietnamcem a Češkou, který je vietnamskou stranou většinou dobře přijímán. Problematičtější je druhá varianta, kdy Vietnamci cítí jisté ohrožení od Čechů. (Bittnerová, Moravcová 2005: 380) Co se týká druhé generace, záleží na tom, jací jsou rodiče individuálně.

Tazatelka: „A chtěl by sis vzít, to je jenom taková jako osobní, chtěl by sis vzít radši Češku nebo Vietnamku nebo úplně ti to je jedno?“

Respondent: „Jde o to, že já jsem to, že od té doby, co jsem tady, tak já jsem vždycky chodil jenom s Češkama. To já ani nevím, jaký to je, mít prostě vietnamskou holku.“

Tazatelka: „Dobry. A co rodiče na to říkají? Nevadí jim to?“

Respondent: „No nic, oni do toho zas nějak nezasahujou. Tak jako seš dospělej, tak dělej si, co chceš.“ (syn rodiny Do SIV)

26.2.5 Otázka návratu

Co se týče návratu do původní země lze mezi Vietnamci také vidět několik různých přístupů. Zatímco první generace ve většině případů s návratem do Vietnamu počítá, své děti k tomu nepřesvědčuje a ty tak mají různé postoje. Respondenti, kteří do Čech přišli v pozdějším věku a mají více přátel mezi Vietnamci, berou návrat zpět jako pravděpodobnou variantu. Naopak respondenti, kteří v ČR pobývají déle, nebo se zde narodili o návratu ani neuvažují a v případě, a pokud by v ČR i přesto nezůstali, tak je to jen proto, že uvažují nad odchodem do dalších západních zemí Evropy či do USA.

(Na následující výpovědi je zajímavé, že pan Huang své děti jmenuje českými jmény, kterými si děti začaly říkat proto, aby ve škole čeští učitelé a spolužáci neměli zbytečné problémy s komolením jejich vietnamských jmen.)

Respondent: „Budeme vrátit domů. Jenom my dva. Děti budou asi tady zůstanou. Tady se Tomáš na vysokou školu a má něco tady, práci, nebo Honza má práci, tak jedeme domů.“

Tazatelka: „Tak jedete domů. A byli byste radši, aby oni taky jeli zpátky? A nebo?“

Respondent: „Ne, oni asi ne.“

Tazatelka: „A chtěl byste? Jenom jako vy.“

Respondent: „Ne, ne, ne. Co udělají, udělají. Oni jsou velký, tak můžou dělat, co chtějí, ne? My starý, tak jedeme domů.“ (pan Huang 6MV)

Úvahy o odchodu zpět souvisí i s ekonomickým růstem ve Vietnamu, díky němuž se zlepšuje i životní úroveň země.

Tazatelka: „A chtěla bys tady zůstat v budoucnosti? Zestárnout tu, pracovat tu?“

Respondent: „Tak to nevím, ale do budoucna asi chci se vrátit do Vietnamu, protože teď oni ve Vietnamu, teď hodně rozvinutý mají průmyslu a prostě všechno, jako zábavy. A oni prostě mají tak jako lepší než před tím. Že lidi jsou i více daleko otevřenější než jak jsem byla dříve ve Vietnamu. A ten jazyk taky je pro mě lepší.“ (dcera rodiny Dang 7DV)

Tazatelka: „A co plánuješ do budoucna? Chtěl bys tady zůstat? Nebo chceš jít zpátky do Vietnamu?“

Respondent: „Já nevím, tak já bych chtěl spíš někam jinam.“

Tazatelka: „Úplně někam jinam?“

Respondent: „Někam do ciziny.“

Tazatelka: „Třeba do Německa nebo tak?“

Respondent: „Nebo do Anglie nebo někam, prostě někam jinam.“ (syn rodiny Do S2V)

Stále nicméně mezi Vietnamci platí jejich tradice, kdy se děti o své rodiče ve stáří starají. To potvrzuje i následující výpověď.

Tazatelka: „A co plánuješ pro sebe a pro svojí rodinu do budoucna? Chceš zůstat v Český republice, zestárnout tady?“

Respondent: „No tak já nevím. Já jsem takový člověk, co moc neplánuje, že jo. Ale když si člověk řekne, já nerad plánuju, já si nechám tomu volnost. Ale myslím, že tu zůstanu. Jako tak na 60 procent myslím, že tu zůstanu a tak a všechno. Když zůstanu, možná s nějakou krásnou Češkou se ožením, něco takovýho, když mě bude chtít. Ale tak jako rodiče rozhodně tu nechtějí být, jako ty si řeknou, že počkají, až budu mít nějakou zajištěnou prostě finanční přínos, tak prostě vypadnou. A já je chápu, jsou starý, prostě nejsou tady nějak, nejsou doma. Takže by chtěli, kde jsou doma. Neznají prostě žádnou, neznají žádný rozdíl a tak. No ale teď, jak jsem byl v létě ve Vietnamu, jsem potkal jednu slečnu milou, tak jako uvažuju, že možná mě povede cesta zpátky. Tak jak říkám, nechám tomu volnost.“ (syn rodiny Huang 6SIV)

26.2.6 Tradice a náboženství

S rodinou jsou samozřejmě spjaty tradice, které se udržují i v českém prostředí, ovšem ne tak silně. Nejsilněji se udržuje tradiční vietnamská kuchyně. „*Obliba a důraz na dodržování tradic při přípravě jídla je jedna z prvních věcí, která je patrná při kontaktu s Vietnamci u nás. Na přípravu jídla se vyčlení i dvě či tři hodiny. U jídla, u kterého se sejde celá rodina, se tradičně řeší i ty nejdůležitější otázky domácnosti, obchodu, vzdělání dětí apod.*“ (Kocourek 2001: 103)

Další tradicí je uctívání předků prostřednictvím oltáříků. Vietnamci věří, že předci žijí s rodinou dál v podobě duchů a mohou jí prospívat nebo škodit podle toho, jak je o ně postaráno. Pokud je Vietnavec, nejstarší muž v cizině, měl by tento oltářík také udržovat.

Udržování vietnamských svátků v našem prostředí přežívá, ale je do značné míry modifikováno a přizpůsobeno. Dá se dokonce říci, že Vietnamci vstřícně přijímají i naše svátky. Hlavní roli v tomto přijetí hraje praktičnost, je lepší slavit ve dnech, kdy mají volno

všichni, než si brát dovolenou na vlastní svátky. Dalším faktorem je atraktivnost našich svátků, např. vánoční výzdoba v ulicích, sváteční nálada.

Největším vietnamským svátkem je oslava Nového roku, který se slaví podle lunárního kalendáře. Ve Vietnamu jej provázejí velkolepé přípravy. Děti mívají raději svátek dětí, který se slaví v srpnu, protože dostávají dárky. Zajímavým rozdílem oproti našim zvyklostem je, že Vietnamci slaví nejen výročí narození, ale také výročí úmrtí lidí, které měli rádi. (Šišková 2001: 103-104)

Respondenti nicméně vypovídají o tom, že přebírají české svátky, jako jsou Vánoce, Velikonoce a Nový rok slaví dvakrát – český i vietnamský.

Tazatelka: „I Vánoce slavíte občas?“

Respondent: „No. Jako stromeček, jako ten ještě jako žádnéj tady není, jako vždycky bývá...Ještě jako jsem se nedokopal k tomu, abych ho koupil.“

Tazatelka: „Ale jinak máte i stromeček a dáváte si dárky normálně na Štědrej den?“

Respondent: „No, takhle normálně. Pak Silvestra, to moc jakoby to, to spíš jako já slavím spíš, s kamarádama a tak. Jako s rodinou tak je ten Silvestr jen nudnej takovej.“

Tazatelka: „A slavíte taky ten vietnamskej Novej rok? Protože on je jindy, ne?“

Respondent: „To slavíme, no. Taky slavíme občas jako, takový, že si uděláme jídlo a rodina si sedne pohromadě. Jako nic extra. Jako nějaký, já nevím jako. Já nevím, jak to funguje vůbec jako tady v těch svátkách vietnamských, že jako co se má dělat nebo tady to. Jako třeba vím třeba jako Vánoce, tak jako kapra a tady to v Čechách. Ale jako o Vietnamu nevím vůbec nic.“(syn rodiny Do SIV)

I v této odpovědi je vidět jistý rozpor mezi postojem rodičů a dětí k tradicím. Děti, ovlivněné českou kulturou přestávají vidět význam udržování vietnamských zvyků a nevidí důvod v jejich udržování.

Tazatelka: „A slavíte i český svátky třeba?“

Respondent: „No já, protože já chodím do české školy, mám české kámošky a kámoše, tak se snažím tu českou atmosféru přinést domů. Ale občas, když jenom já se snažím, tak je to těžký. Ale tak ted'ko mám toho mladšího bráchu. On taky chodí k jedný český tetě, tak taky mamka chce, abysme měli třeba vánoce, aby ten malej taky zažil třeba Mikuláše a takhle. Tak taky už začínáme třeba mít doma takový ty český zvyky a tak.“(dcera rodiny Vu 9DV)

Stejně tomu je s náboženstvím. Generace rodičů určité náboženské zvyky dodržuje, což se neobjevilo v žádné z odpovědí respondentů druhé generace.

Tazatelka: „A teď otázka na náboženství. Jste věřící, věřící v něco?“

Respondent (syn překládá matku): „Ona věří spíš v buddhismus, v tom našem náboženství.“

Tazatelka: „Ten vietnamský buddhismus.“

Respondent: „Ano.“

Tazatelka: „A dodržujete tady nějaký ty náboženské rituály nebo tak?“

Respondent: „Má, dodržuje ty služby, ne služby, svátky. Svátky, jak to tam je. Máme i oltář doma. Každý den předtím než jde do práce, tak se modlí.“ (paní Huang 6ZV, překládá osmnáctiletý syn)

Tazatelka: „Tak a seš věřící nebo vyznáváš nějakou?“

Respondent: „Jsem ateista. Nejsem věřící.“

Tazatelka: „A ani neuctíváš doma někoho, jako předky nebo tak?“

Respondent: „Ne, ne.“

Tazatelka: „Ne? Ani žádný rituály?“

Respondent: „Ne.“ (syn rodiny Do 10S2V)

Tazatelka: „Tak a teď úplně jiná otázka. Seš věřící nebo jakou víru vyznáváš?“

Respondent: Ne. Dá se říct, že jsem ateista. Ale musím říct, že některý věci dějou tak, že člověka donutí k přemýšlení, že to nebude jen tak, že prostě je to náhoda, tak prostě. No, že vede ho nějakaj, prostě magická moc. Já tomu říkám jako osud, ale v osudech taky nevím, že člověk si může jako vytrhnout z toho, jako z tý neviditelný ruky, co ho tahá, může se vytrhnout z toho, udělat si vlastní prostě cestu. Ale nevěřím, že prostě je jeden frajer, co nám prostě tady všechno naučil, všechno zrodil a všechno vytvořil a tak. Na to moc nejsem. Protože já vím, že jeden nic nedokáže. Prostě společnost, kolektiv.“ (syn rodiny Huang 6S1V)

Pokud rituály přeci jenom dodržují, je to kvůli rodičům.

Tazatel: „A dodržuješ nějaký náboženské rituály nebo normy?“

Respondent: „No tak já to dělám jenom kvůli rodičům.“

Tazatelka: „Takže máte nějaký?“

Respondent: „No tak rodiče, no jsou to buddhisté, ale takový, já nevím, co to je. No oni prostě uctívají zemřelí, ale jako v rodině. Jako třeba, já nevím, zemřelý strejda. Ne, ne, že uctívají jenom jednoho týpka.“

Tazatelka: „A máte ještě nějaký příležitosti, kdy by se tomu dalo říct, že provozujete svoje náboženství?“

Respondent: „Tak nejsme doma, takže musíme si zvyknout, že jo. Vím, že třeba náš nový rok, ten lunární, ale náš je asi o dva měsíce dozadu než ten klasickéj. Tak třeba ten náš nový rok, tak když budeme moc chtít, tak to třeba pak nějak, víte, jo? A nebo padne na nějaký, no, v únoru nebývá volno, že. Když budeme mít štěstí, tak to padne akorát do těch víkendů. Ale když ne, tak jako máme takovej jako menší, jo a druhý den zase prostě pokračuješ normálně. No prostě když společnost nepřizpůsobuje tobě, ty musíš přizpůsobit jí.“(dcera rodiny Dang 7DV)

26.2.7 Kulturní dění

S výše zmíněnou jednostranností souvisí i krize vietnamské kultury, či spíše společenského dění a to jak ve Vietnamu, tak v cizině. Přestože si Vietnamci znaky své tradiční kultury nesou jaksi v sobě, kulturní dění deklarované navenek, navíc např. pro hostitelskou zemi, neexistuje.

Co se týče informovanosti o dění ve Vietnamu a v ČR, není pro Vietnamce problém získat vietnamské noviny, údajně se jich na velkých tržištích dá koupit až 70%. Mnozí Vietnamci však tvrdí, že noviny z domova nečtou, protože informace v nich nemají žádnou hodnotu, spoléhají spíše na informace od příbuzných a z Internetu. Navíc jsou pro vietnamskou komunitou vydávány týdenní noviny Tuan Tin Moi, které prezentují přehled událostí a zajímavostí ve světě a v ČR.

Opět se objevil rozdíl mezi generacemi. Rodiče většinou čtou pouze vietnamské tiskoviny, protože neumí dostatečně dobře česky, děti naopak nečtou ty vietnamské a některé dokonce přisvědčují, že je to z důvodu neznalosti vietnamského jazyka. Opět záleželo na tom, zda se děti ve Vietnamu narodili a jak dlouho tam chodili do školy.

Tazatelka: „A čtete nějaké vietnamské noviny?“

Respondent (překládá syn): „Tak samozřejmě čtu vietnamské noviny a je tady docela velký výběr tiskají je tady různě a jsou různý prodavači novin, tak vždycky přijdou, většinou jsou to

týdeníky a pojednávají tam o informace různě o politice ve Vietnamu nebo v ČR nebo ve světě a protože to je vietnamsky tak to mu rozumím lépe a přijmu z toho víc a je to mnohem zřetelnější a mě to připadá trochu plnější informace než český.“ (paní Huang 6ZV)

Tazatelka: „A čteš nějaký i vietnamský časopisy nebo noviny?“

Respondent: „To ne.“

Tazatelka: „Ne? A umíš číst vietnamsky ale, ne?“

Respondent: „Trošku.“

Tazatelka: „Trošku?“

Respondent: „Tak už neumím psát.“

Tazatelka: „Už neumíš psát?“

Respondent: „Nepamatuju. Mluvení už mi moc nejde.“

Tazatelka: „Ani mluvení ti už moc nejde?“

Respondent: „Zapomínám slova.“ (mladší syn rodiny Do 10S1V)

Tazatelka: „A čteš nějaký noviny nebo časopisy nebo knížky?“

Respondent: „No zpočátku jsem četl strašně moc knížek.“

Tazatelka: „Hm. Českých?“

Respondent: „No českých. Asi, vždycky jsem měl asi takovejch 20 knížek doma z knihovny. Skoro každý tři dni jsem byl v knihovně. A já třeba už tady naučil, tak už tolik času nemám. A hlavně víš co? Člověk dospívá a takový různý blbosti řeší a tak. A ani moc času nemá. A hlavně přijde internet, vid', počítač. A vždycky člověk si u toho sedne, zapomene na okolní svět. Ale chtělo by to už jako.“

Tazatelka: „A čteš nějaký vietnamský časopisy nebo noviny?“

Respondent: „No čítával jsem. Takový něco na způsob studentskýho magazínu. A to byla docela sranda. Četl jsem, ale ono to bylo docela přehnaně drahý. Víš co? Nakoupili to ve Vietnamu ve velkém, pak to jako odvážel to sem, a zpoplatněný různý takový věci, tak to vyšlo docela na draho. Tak teď jak jsem byl ve Vietnamu, tak jsem nakoupil zásobu jakoby. Jsem do toho nějaký prachy investoval. Tak jsem přivezl asi 20 knížek, vlastně 30 knížek. A teď to hodlám číst a tak. A víš, jako moc slovíčka, některý slovíčka tam už nerozumím vůbec. No tak u některých mám docela problém to přečíst. Ale jinak pohoda. Spíš takovej odborný texty mám problémy a tak. Ale jinak normálně, jinak pohoda.“

26.2.8 Vzdělání a práce

Pro Vietnamce je vzdělání velmi důležité. Chápou je jako bránu k dobrému zaměstnání a životu. V našich podmínkách se snaží dětem zajistit dobré vzdělání, a proto často platí pro své děti české učitele. Rozdíl oproti našemu či západnímu chápání vzdělání je ten, že pouze některé předměty a obory jsou pro Vietnamce „vhodné ke studiu“ a jiné naprosto zbytečné. Toto mimo jiné potvrzují i učitelé.

Tato skutečnost má mnohem hlubší důsledky. Jednostrannost vzdělání specializujícího se na ekonomické a technické obory vyvolává obrovskou konkurenci na trhu práce. Lidé s uměleckým nadáním svůj talent nemohou rozvést a uplatnit se v oboru, který by jim vyhovoval.

Obavy o uplatnění ve Vietnamu a zajištění rodiny jsou nejčastěji příčinou setrvání v cizině. Ale i pro Vietnamce v cizině nejsou podmínky nejlepší. Uplatnění je mezeno na úzký okruh zaměstnání – výpočetní technika a obchodování. (Bittnerová, Moravcová, 2005: 379)

Jak už bylo zmíněno, generace rodičů se snaží prací zajistit svým dětem co nejpříhodnější podmínky k tomu, aby mohli studovat.

Respondent: „Že jak chce mě tady uživit a dát mě tady do školy, tak musí pracovat 10 až 14 hodin denně. A vůbec nemá ani dovolenou, ani víkendy, musí pracovat každý den. A takhle žije 13 let. Je to náročný.“ (dcera rodiny Vu 9DV)

O kvalitě vzdělání v ČR Vietnamci nepochybují, i když při srovnávání českého a vietnamského školního systému jim vietnamský systém připadá náročnější. Podobně se o tom vyjadřují i samotné děti, které mají buď vlastní nebo zprostředkovanou (od přátel a příbuzných) zkušenost s vietnamským školstvím.

Tazatelka: „Ale tak, co slyšíte třeba od toho, kam chodí kluci do školy. Učí se dobrý věci nebo myslíte, že ve Vietnamu by se naučili víc?“

Respondent: „Ve Vietnamu se učí víc. Mají hodně času volný. U nás dítě pořád chodí do školy. Ty do školy, no a doma taky musí hodně se učit. Ale tady oni furt lítá venku. Furt někam.“ (pan Huang 6MV)

Různě situaci hodnotí samotné děti. Pro některé je tou nejobtížnější částí výuky právě český jazyk.

Tazatelka: „Nebo myslíš, že je to tady těžší než ve Vietnamu nebo lehčí?“

Respondent: „Ne, myslím, že to. Nevím. Někdy je to tady těžší a někdy je to tady lehčí.“

Tazatelka: „A co třeba je tady těžší?“

Respondent: „Nevím.“

Tazatelka: „Pro tebe ve škole?“

Respondent: „Když jsem přišel sem, tak jsme to měli samý lehký ty, hodiny. Tak nemůžu hodnotit třeba, když jsem tam byl ve Vietnamu, když jsem se učil do čtvrtý třídy, tak jsme tam měli přírod'ák nebo fyziku. To nemůžu ohodnotit, jestli je to tam těžší. Ale nejtěžší hodina pro mě byla čeština. A diktáty.“

Tazatelka: „A máš ještě pořád s tím problém?“

Respondent: „No s diktáty mám hodně problémů.“

Tazatelka: „S diktáty hodně problémů.“

Respondent: „Já neumím jako dát čárky a háčky.“

Tazatelka: „A tvrdý, měkký "i".“

Respondent: „No tak někdy jo.“ (mladší syn rodiny Huang 6S2V)

Následující výpověď popisuje běžnou praxi, kterou vietnamské děti při příchodu z Vietnamu postupují. Čím starší jsou, tím je pro ně zařazení se do českého vzdělávacího systému samozřejmě těžší. Vietnamci nicméně jazykový nedostatek svých dětí řeší pouze za použití vlastních finančních prostředků a dětem platí soukromé učitelky nebo české chůvy, které se o ně zároveň starají. Žádný z respondentů nevedl, že by mu ve škole poskytovaly jakékoliv konzultace či pomoc s českým jazykem i přesto, že na to děti mají podle zákona právo (viz. kapitola MŠMT a Zákon č. 561/2004 Sb.) Vietnamci tímto potvrzují svoji nezávislost na jakémkoliv instituci či státní pomoci a deklarují svojí schopnost postarat se o sebe a své potomky. (viz. kapitola

Tazatelka: „No a co škola? Myslíš, jak se ti, jak bys hodnotil vzdělávací systém v Český republice?“

Respondent: „Ale jako jde. Akorát, že - jak říká můj učitel na matiku - tak jsme na venkově, takže ta konkurence u nás není tak vysoká. Takže není zas taková velká snaha. No tak to se

těším na to, až třeba v tý Praze, že prostě, prej že tam je velká konkurence. Já jsem zvyklej třeba z Vietnamu, tam je prostě šílená konkurence, obrovská. A i když jsem byl v malém městě, velkým městě, prostě konkurence byla, musíte makat, musíte furt, jenom učíte, znáte jenom učení. No a když jsem tam byl a dělal jsem tohle, tak mi to tak nevadilo. Ale teď, když takhle koukám na zpátky, tak to je strašně jako neúčinný učení, furt se jenom učení, na jedný straně nemáš čas. Takový pasivní učení, že to není aktivní. Takže nicht guts.“

Tazatelka: „Takže je to v Čechách lepší podle tebe?“

Respondent: „Ne, určitě lepší ne. No tak prostě ty lidi, no tak, já nevím. Tak méně snahy, bych takhle naznačil, lehčí učení jakoby, takhle, je to lehčí. Je to prostě, máme jenom 12 tříd, za to vy máte 13, takový divný, jako že 13 tříd, všude mají jenom 12. A 13 možná ještě na Slovensku. A to je fakt divný, člověk u toho záleží vždycky. No a pak. „

Tazatelka: „A bylo ti uznaný vzdělání, co jsi dosáhl ve Vietnamu? Šel jsi do stejný třídy, jako bys navazoval a nebo?“

Respondent: „Ne, tak tady je takový zvyk, jako nenapsaná dohoda, že při nově přijatý prostě jako Vietnamců, tak automaticky rodiče chtějí, aby šli o jednu třídu níž, aby se začali učit jako ten jazyk prostě, protože to učení pro ty jejich syny, co se učili ve Vietnamu, tak to je úplně, tam se fakt maká jako na stroji. Takže vlastně jako chtějí zvládat ten jazyk. No já jsem takovej trochu zvláštní případ, že jsem šel za to, o jednu třídu níž, ale za to jsem šel do větší školy. Nechci machrovat samozřejmě, ale učitel matiky mi řekl, že ať puđu do tý vyšší, ať to vyzkouším. Tak jsem zase přeskočil rok a zvládal jsem to za půl roku, tak mě tam nechal. Ale zpočátku mamka furt - ne, musíš zpátky, nemůžeš takhle přeskočit. A já - já to jenom vyzkouším a když to nezvládnou, tak puđu. A ona prostě - ne, ne, nesmíš zkoušet, kvůli vzdělání, nesmíš tam to prostě jako dělat takhle srandu. A já prostě - ne, to je můj výběr, prostě já tak. No tak když jsem to začal zvládat, tak už to nebylo takový. Ale taky jsem chodil na doučování, to je pravda.“ (syn rodiny Huang 6SIV)

26.2.9 Jazyk

Problematika jazyka je klíčová a prakticky se prolíná všemi předchozími oblastmi. Znalost jazyka jako jednoho z nejdůležitějších prostředků komunikace hraje obrovskou roli v tom, jak a zda vůbec se imigranti v nové zemi integrují. Zasahuje do oblasti vztahů a to nejenom vnějších, to znamená s českou majoritou, ale i do vnitřních vztahů v samotných rodinách a v předávání kulturního dědictví, jehož je jazyk nedílnou součástí.

První generace se dá rozdělit na Vietnamce, kteří měli s Čechy studentskou či pracovní zkušenost z doby komunismu a ty, kteří přišli po revoluci do Čech poprvé. Do druhé skupiny patří i část druhé generace. Je nicméně s podivem, že nezáleželo ani tak na tom, kdy respondenti první generace do ČR přišli a zda s ČR měli zkušenost či nikoliv, u všech z nich se projevila velmi malá nebo žádná znalost českého jazyka. Naproti tomu druhá generace více či méně znalost jazyka prokázala, přičemž u některých z nich nebylo možné rozeznat ani náznaky cizího akcentu. Díky schopnosti dětí překládat své rodiče jsem se mohla dozvědět informace i od první generace. Otázka „kde jste se naučila česky“ možná nezní vhodně, nicméně žádný z respondentů se nevyjadřoval tak, že by měl nulovou znalost češtiny, i když kvalitní konverzace by bez překladatele nebyla v některých případech možná.

Tazatelka: „A kde jste se naučila česky? Nebo učíte se ještě česky?“

Respondent (překládá syn): „Tak v roce 83, jak jsem tady byla poprvé, tak jako všichni výměnní studenti, tak sem za komunisty, to byl takový program , že jsem se 3 měsíce intenzivně učila česky, intenzivně, prostě celej den a pak jsme další 3 měsíce ráno sme měli chodit do práce s českými kolegy a odpoledne jsme měli samostatné individuální učení a to jsem dělala tak, že to co jsem nerozuměla, jsem se buď zeptala českého kolegy a nebo sama doma hledala ve slovníku. A teď se učím tak, že mluvím se svými zákazníky a přiučím se tomu.“ (paní Hoang, překládá osmnáctiletý syn)

Někteří respondenti se dokonce vyjadřovali tak, že češtinu při svém dlouhodobém pobytu potřebují minimálně a pokud je to nutné, využijí překladatele.

Tazatelka: „A učila jste se česky?“

Respondent (překládá dcera): „Ne. Ne, protože má překladatele skoro vždycky, když někam jde, tak není to zapotřebí.“

Tazatelka: „Není to zapotřebí. A ani se nechtěla nikdy učit česky?“

Respondent: „Jestli to bude pro ní jako výhodný, až bude třeba mít obchod třeba ve městě, kde budou hlavně Češi zákazníci, tak se tomu bude věnovat. Ale teďko má i mě, že třeba to je všechno v pohodě.“ (paní Vu 9ZIV, překládá dvacetiletá dcera)

O existenci jazykových kurzů pro cizince respondenti buď nevěděli a pokud ano, tak uváděli, že je z časových důvodů nemohou navštěvovat. Jiní hovořili o kurzech poskytovaných samotnými Vietnamci, které ovšem nebyli kvalitně vedené.

Tazatelka: „A chce se ještě maminka tady vzdělávat v Český republice? Taková otázka jenom.“

Respondent: „Ona by chtěla, ale to...“

Tazatelka: „Jo? A co by chtěla? Třeba vysokou ještě jako něco?“

Respondent: „No vysokou ne, ale spíš jako, já si myslím, že jako ten jazyk spíš dodělat“

Tazatelka: „Jazyk. A víte, jestli existují nějaký tady kurzy v Čechách? Teda v Chebu. Kromě toho Vietnamce?“

Respondent: „Existuje, no ale není čas.“

Tazatelka: „Není čas? Ono je to jakoby ve špatnou dobu.“

Respondent: „No, vždycky ve špatný době. A hlavně je to, buď je to daleko nebo blízko. A je to finančně náročný docela.“

Tazatelka: „Je to hodně finančně? Kolik to tak stojí? Já třeba vůbec jako nevím.“

Respondent: „No, já taky nemám to, ale zeptám se. - No, 2x týdně to je, měsíčně se platilo dva tisíce. Tak já nevím, jestli je to moc náročný nebo není to moc náročný...Moje mamka by si přála, aby se tady zavedl nějaký kurz češtiny, aby mohla chodit a jako komunikovat s lidma, líp komunikovat s lidma a bude chápat líp tu kulturu, vaší kulturu. Říká, že v Německu taky zavedli nějaký kurz a Vietnamci hodně chodili.“

Tazatelka: „Vietnamci hodně chodili.“

Respondent: „A daleko jako umí, jako Němci, kteří bydlí v Německu, daleko jako umí němčinu než tady třeba Vietnamci v České republice.“ (paní Dong 7ZV, překládala sedmnáctiletá dcera)

Tazatelka: „Učil byste se česky, kdyby to šlo? Kdyby to někdo tady nabízel třeba?“

Respondent: „To je teď nemám čas, bohužel, nemám čas. Minule sem měl čas a učil jsem se po německy.“ (paní Cung 8MV)

Tazatelka: „To by bylo dobrý. A jinak víte o tom, že jsou tady kurzy češtiny nebo slyšeli jste? Ptali jste se na ně vůbec, jestli jsou nějaký?“

Respondent: „Jo, jsou i kurzy, ale.“

Tazatelka: „Jsou drahý nebo?“

Respondent: „No, jsou taky drahý. A Vietnamci, oni jako moc neumí jako mluvit, frázovat.“

Tazatelka: „Aha. Takže spíš mluvit než gramatiku.“

Respondent: Jo, gramatiku taky něco umí. No oni většinou, ty, kteří neumí česky, tak oni většinou jako nerozeznávají, kdo je dobrý učitel, kdo ne. Prostě někdo může, jako třeba mám kamaráda, on vůbec neumí česky. Ale prostě on učí a pak to vezme z toho peníze a vůbec neumí česky. Ale on prostě.“

Tazatelka: „Jako učí češtinu?“

Respondent: „Jo, učí češtinu. A nikdo to nepozná, protože oni to neumí, takže.“

Tazatelka: „Jééé, teda.“

Respondent: „Takže najít kvalitního učitele, to je těžký.“

Tazatelka: „Hm. Že ty Vietnamci, co učí češtinu, tak ale jí buď špatně umí tu češtinu a jenom za to berou peníze. Aha. No a my Češi to těžko zkontrolujem, že jo.“

Respondent: „Ale Češi třeba, oni zase neumí tu gramatiku vysvětlovat, protože oni, prostě už máte daný už. Tak třeba Vietnamci, oni zase vysvětlou gramatiku líp. Protože já jsem chodila taky na doučování. A ona prostě taky neumí moc jako vysvětlovat tu gramatiku. Prostě ona už má daný, prostě neřekne třeba - vidím, čtvrtý pád a tak. Prostě tak. Protože už má to daný, ne? A někteří ani neví, jaký pád, jako oni mluví a tak.“ (paní Do 10ZV, překládá dvacetiletý syn)

Druhá generace má s češtinou díky českým chůvám, či soukromým učitelkám a povinné školní docházce mnohem menší problémy. Na druhou stranu ztrácí znalost svého původního jazyka, aniž by třeba, v některých případech, neměli zároveň stále obtíže s češtinou. Nejvíce je to znatelné u těch, kteří nenavštěvovali ve Vietnamu školu anebo mají za sebou pár let základního vzdělání.

Tazatelka: „A co pro tebe bylo největším problémem tady v Čechách?“

Respondent: „Naučit se česky. Je čeština těžká. No slyšel jsem ve škole, že čeština patří k deseti nejtěžším řečem.“

Tazatelka: „A kde ses naučil česky?“

Respondent: „Jsem šel na doučování a u bráchy a ještě takový, jsem předtím bydlel u nějaký paní, která mě učila česky.“ (syn rodiny Hoang 6S2V)

Respondent: „Tak hlavně jako, nevím, tak jako ještě v těch pěti letech jsem neměl takovej rozvinutou tu vietnamštinu. Tak jako, když jsme sem přišli a učili jsme se tu češtinu, takže jako nemám moc dobrou tu vietnamštinu.“

Tazatelka: „Nemáš moc dobrou? Myslíš, že máš jako přízvuk?“

Respondent: „No, přízvuk mám normální, ale prostě strašně mi chybí ta slovní zásoba.“

Tazatelka: „Hm. A umíš číst a psát vietnamsky?“

Respondent: „To umím.“

Tazatelka: „A kdo tě učil?“

Respondent: „Mamka.“ (syn rodiny Do S2V)

27 Gymnázium Cheb

Z uvedených informací vyplývá několik faktů. Jedním z nich je rostoucí skupina druhé generace Vietnamců, která již dosáhla věku, kdy navštěvuje převážně základní a střední školy, na vysokých ještě jejich podíl není tak znatelný, ale není jistě zanedbatelný. Zároveň z předchozí kapitoly vyplývá to, jak velký důraz kladou Vietnamci samotní na vysokou úroveň dosaženého vzdělání a v našem školském systému si proto vybírají školy, které je k tomuto cíli co nejlépe připraví. Mezi tyto školy bezesporu patří gymnázia, jazykové střední školy, či obchodní akademie.

Gymnázium Cheb jsem si ke své studii vybrala jednak proto, že jsem zde sama studovala a tudíž jsem si byla celkem jistá, že dostanu potřebné informace a jednak proto, že o něj byl v poslední době velký mediální zájem, právě z důvodu rostoucího počtu Vietnamců na této škole.

Gymnázium Cheb má ve svém studijním programu jak osmiletý, tak čtyřletý studijní cyklus a jako škola, která primárně připravuje své studenty na studium na vysokých školách je o ní samozřejmě velký zájem, jak mezi talentovanými Čechy, tak Vietnamci.

Mezi neúspěšnými uchazeči přijímacího řízení na Gymnázium se nicméně podle výpovědí profesorů objevují názory, že český student nemá v takové konkurenci vietnamských vrstevníků šanci se uplatnit. Jak je to tedy v realitě? Jsou tyto ohlasy oprávněné? Nebo pouze reflektují postoj chebské podnikatelské veřejnosti, která ve Vietnamských obchodnících spatřuje především nezvladatelnou konkurenci?³⁷

V článku Petra Husníka s názvem *Vietnamské děti plní Chebské gymnázium*, uvedeném v Učitelských novinách, vysvětluje ředitel Chebského gymnázia Jaroslav Kočvara systém přijímacího řízení.

„U přijímaček samozřejmě žádná národnostní měřítko neplatí. Testy se vyplňují a vyhodnocují anonymně. Jedinou podmínkou je předložení potvrzení o dlouhodobém či trvalém pobytu na území ČR.“

„Je evidentní, že úspěch u zkoušek závisí na zvládnutí českého jazyka. Ten ale většině vietnamských dětí nedělá v nejmenším problém, protože obvykle žijí od mateřské školy v českém prostředí a mají velmi často české chůvy. Před dvěma lety dokonce jedna vietnamská

³⁷ Viz. například článek Jakuba Hurlého s názvem Město, tržiště uveřejněném na http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/inti_background_cheb_CZ_final.pdf

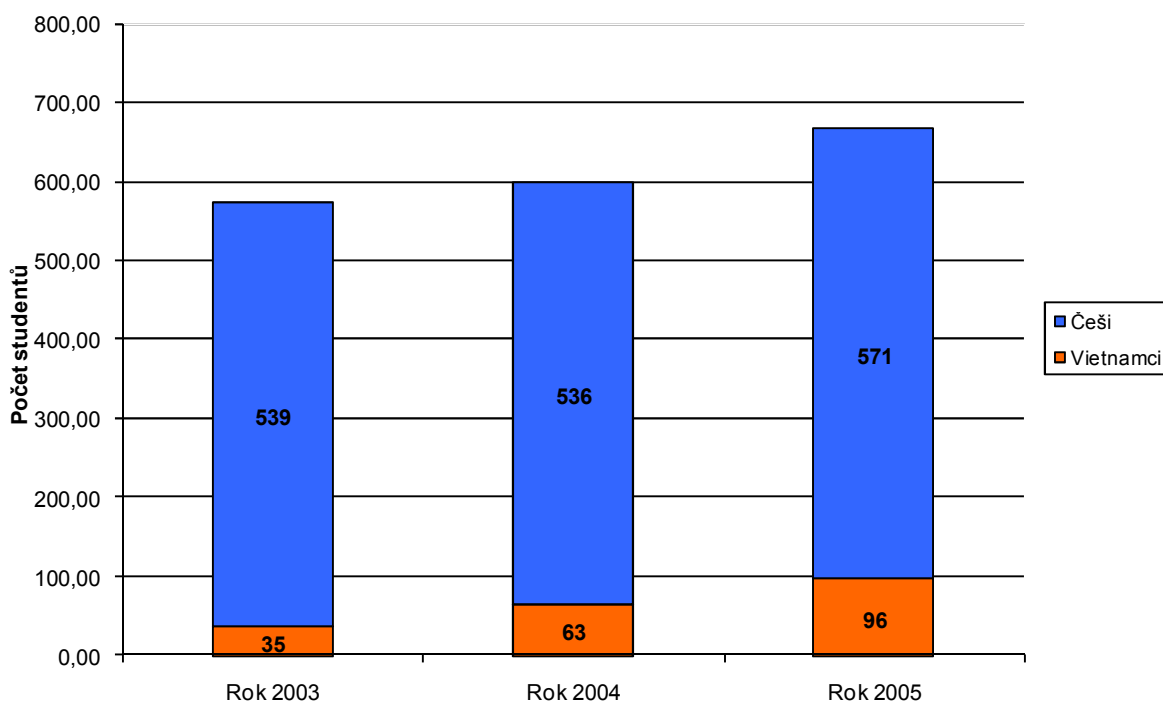
dívka dosáhla v přijímačkách z češtiny nejlepšího výsledku ze všech(!) uchazečů. Děti, které češtinu dobře nezvládají, jednoduše neprojdou přijímacím sítím.“

„Na národnost nebereme a nechceme brát ohled. Nemohu ale zapřít, že části veřejnosti vadí, že jsme dali přednost Vietnamci před domorodcem. Dokonce padaly i návrhy, abychom kvůli tomu zvýšili počet tříd.“ (Husník, 2003)³⁸

V době, kdy jsem na gymnáziu studovala, nebyl v našem ročníku žádný Vietnamec. O dva roky později se objevovalo pár jednotlivců v ročníku. Situace dnes je již poněkud jiná. Podle informací, které jsem získala od zástupce Gymnázia, se potvrdilo, že počet vietnamských studentů se rok od roku zvyšuje cca o 6,5% což ukazuje uvedený graf.

V roce 2006, kdy jsem získala informace o počtech studentů, je z celkového počtu 709 studentů 130 vietnamské národnosti. Jak tento podíl roste je zřejmé i z grafu.

Podíl vietnamských a českých studentů na Gymnáziu Cheb

To, že jsou vietnamští uchazeči často lepší i u přijímacích zkoušek z českého jazyka mi potvrdila profesorka češtiny a němčiny, paní Vykysalá. Vietnamci podle ní vynikají právě v oborech, které jsou v dnešní době žádané a to matematika, jazyky, počítače a technické

³⁸ Husník, P.: *Vietnamské děti plní Chebské gymnázium*. Učitel'ské noviny č.37/2002. Staženo dne 25.11.2009 http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=37&rok=02&odkaz=vietnam.html

předměty. Vzhledem ke specifikům vietnamského jazyka mají Vietnamci často lepší výslovnost v cizích jazycích, než je toho schopná většina českých dětí.

27.1 Oborový týden

Sami profesori na gymnáziu vidí situaci jako příležitost k tomu, jak učit své studenty k toleranci. Jednou z takovýchto snah byl i seminář vedení paní profesorkou Vykysalou s názvem „Jak se vidíme“, který proběhl v prosinci 2007 v rámci tzv. oborového týdne.

Účast na seminářích byla dobrovolná a studenti měli týden čas se na vybrané semináře zapsat. Semináře „Jak se vidíme“ se zúčastnilo celkem 16 studentů, z toho 5 Vietnamců a 11 Čechů. I přesto, že na začátku vládly jisté obavy o to, jak se seminář bude vyvíjet s tak nízkou účastí vietnamských studentů a s celkem rozdílným věkem studentů (ti vietnamští byli spíše z nižších ročníků), výsledek byl nakonec nadmíru dobrý.

Cíl, který si paní profesorka a studenti zadali, byl získat nové poznatky o životě, získat „pocitové“ poznatky, to znamená, zda a jaké např. mezi těmito dvěma národnostmi existují předsudky a naučit se pracovat v týmu, jehož konkrétním výsledkem byl almanach, který studenti společně vytvořili a jehož část uvádím jako Přílohu č. 2.

Nyní bych chtěla uvést důvody a očekávání, se kterými se studenti na seminář zapsali a také to, zda o problematice už něco ví, či nikoliv. V rámci zachování anonymity uvádím pouze pohlaví, národnost a ročník studentů.

Studentka (CZ) 8.r.: *„Téma mě zajímalo, ale nemám ani žádného kamaráda Vietnamce.“*

Student (CZ) 8.r.: *„Menšiny jako takové jsou lákavé téma už jen z hlediska globalizace o které se teď tolik mluví. V páté třídě jsem seděl s Vietnamkou a mám také jednu kamarádku Vietnamku. Přitahuje mě jejich mentalita.“*

Studentka (CZ) 8.r.: *„Mám stejný důvod jako moji spolužáci. Měla jsem kamaráda Vietnamce, ale o kultuře jsem se s ním nebavila.“*

Studentka (V) 6.r.: *„O Česku vím víc než o Vietnamu, protože tu od 5-ti let žiji, to znamená 12 let. Ve Vietnamu jsem byla dvakrát a umím vietnamsky.“*

Studentka (V) 5.r.: *„Chtěla jsem se možná dovědět více o Vietnamu, protože jsem tu od 3 let. Ve Vietnamu jsem také byla dvakrát a umím vietnamsky.“*

Studentka (V) 5.r.: *„Na seminář jsem se přihlásila, protože mám v úmyslu odvrátit možné předsudky a seznámit Čechy s vietnamskou kulturou. Jsem tu od 10-ti let a bude mi 18.“*

Student (CZ), 5.r.: „Mám Vietnamce kamarády a chtěl bych se dozvědět víc o předsudcích.“

Student (CZ), 5.r.: „Seděl jsem ve třídě s Vietnamcem a chtěl bych vědět, jak se oni dívají na Čechy.“

Student (V), 5.r.: „I když jsem Vietnamec, narodil jsem se v Čechách, o Vietnamu toho moc nevím a chtěl bych se něco dozvědět.“

Studentka (V), 8.r.: „Narodila jsem se sice v Čechách, ale chtěla bych se dozvědět něco od rodičů i od kamarádů, slyšet názory ostatních na toto téma a vidět výsledek.“

Studentka (CZ), 7.r.: „Po rozvodu rodičů jsem bydlela půl roku ve vietnamské rodině, protože jsme jim pronajímali půlku bytu. Chtěla bych se proto dozvědět, jestli je to tak ve všech vietnamských rodinách, jako to bylo v té naší.“

Studentka (CZ), 7.r.: „Ve třídě mám kamarádku Vietnamku a chtěla bych si na tento problém udělat objektivní názor.“

Student (CZ), 7.r.: „Zajímalo by mě, jak Vietnamce vidí ostatní spolužáci a jak oni vidí nás.“

Celého týdne jsem se bohužel nemohla zúčastnit, ale jak mi potvrdila paní Vykysalá, celá atmosféra semináře byla velmi dobrá o čemž svědčí i zajímavý a vtipný almanach, který studenti na závěr vytvořili. Kromě diskuzí o různosti kultur a rasismu studenti mohli ochutnat tradiční vietnamské závitky.

I přesto, že jsem byla svědkem jen úvodní hodiny, studenti na mě působili velmi inteligentně s velkým smyslem pro toleranci a skutečným zájmem o cizí kulturu, se kterou se denně setkávají a na kterou jsou nuceni si tvořit názor i přes různý pozitivní i negativní tlak svého okolí. Poznáváním cizí kultury se tak v tomto případě zamezuje vzniku xenofobních názorů a postojů.

27.2 Dotazník

Pozitivní přístup k vietnamským spolužákům potvrdily i výsledky dotazníku, který jsem na gymnáziu použila (uveden v Příloze č. 1)

Dotazník vyplnilo celkem 41 Českých studentů ve věku od 14-ti do 18-ti let, z toho 13 mužů a 28 žen. Respondenti v dotazníku uvedli, že počet jejich vietnamských spolužáků se pohyboval od 0 až po 8. Toto číslo se nepřímou-úměrně mění s klesajícím věkem studentů, což vyplývá i z údajů, které jsem získala od zástupce Chebského gymnázia. Dotazníků bylo celkem 50 a byly distribuovány zhruba po 12-ti do jedné ze tříd v jednotlivých ročnících (ročníky jsem úmyslně vybírala tak, aby odpovídaly věku studentů navštěvujících střední školu).

Následující shrnutí několika otázek, které se mi zdály vzhledem k našemu tématu relevantní, ukazuje, jaký má postoj mladá generace Čechů vůči svým vietnamským vrstevníkům a vůči jejich kultuře obecně.

Na otázku, zda studenty vietnamská kultura zajímá, popřípadě zda by k ní vyjádřili spíše pozitivní či negativní vztah, respondenti nejčastěji odpověděli, že je zajímavá a to ve 46%, 37% studentů vietnamská kultura nezajímá. 12% studentů k ní vyjádřilo kladný vztah a 5% bylo opačného názoru. V porovnání s předchozí otázkou zjišťující zájem o jiné cizí kultury obecně byl zájem o vietnamskou kulturu menší. 51% studentů navíc vyjádřilo neznalost vietnamské kultury jako takové a 12% studentů ani nemělo zájem ji poznávat. I přesto, že Vietnamci v Chebu žijí dlouho a skupina mnou dotázaných studentů má alespoň jednoho spolužáka vietnamské národnosti je zřejmé, že neinformovanost v této oblasti pokračuje i po více než 10-ti letech společného soužití Čechů a Vietnamců v jednom městě.

Další otázka měla podle mých původních předpokladů odhalit, jak často se studenti s Vietnamci setkávají a to především ve svém volném čase, protože ve třídě mají vždy minimálně jednoho vietnamského spolužáka. 15% studentů se s vietnamskými vrstevníky setkává i na mimoškolních aktivitách nebo kroužcích. Překvapivé (podle zájmu o kulturu) bylo ovšem 34% studentů, kteří Vietnamce považuje za své kamarády a stýká se s nimi i ve volném čase. Nejčastěji tak odpovídali 15-ti letí studenti, kteří mají ve třídě více Vietnamců a tím pádem jsou ve styku s touto menšinou nejspíše již od základní školy. Nezájem o kulturu a přátelství na druhé straně může také vypovídat o tom, že sami vietnamští studenti se snaží české kultuře ve škole buď přizpůsobit (nechtějí být odlišní, stydí se a nebo jsou uzavření) a nebo samotní o své kultuře už tolik neví. Tato generace se tu také povětšinou narodila a nic jiného než Čechy nezná. (viz. výpovědi respondentů ve výzkumu Rodiny přistěhovalců II)

Na otázku, jak by z hlediska přátelství studenti specifikovali svůj vzájemný vztah, jich 42% považovalo Vietnamce za své kamarády, 55% s nimi minimálně vycházelo a pouze 2% studentů s nimi nevycházelo (což byl vzhledem k velikosti vzorku ojedinělý případ). Nejvíce se s Vietnamci kamarádí mladší studenti, což se dá opět vysvětlit tím, že v jejich třídách je Vietnamců mnohem větší počet.

Má další otázka reagovala na názor rodičů, jejichž potomci se na gymnáziu nemohli dostat údajně proto, že Vietnamští studenti jsou údajně „chytřejší“ než české děti. Pouze 2% studentů mělo stejný pocit jako tito rodiče, nicméně 59% studentů samotných se domnívá, že Vietnamci jsou pouze pilnější. 37% si myslí, že jsou obě skupiny stejně chytré i pilné, což není o tolik méně. Pouze 2% studentů si myslí, že Vietnamci jsou méně chytrí. Z odpovědi na tento dotaz můžeme vidět, že Češi samotní nevidí hlavní rozdíl v tom, jak chytré jsou jednotlivé národy, ale v tom jak jsou jednotlivci pilní a jaký je jejich přístup ke vzdělání.

Další otázka zjišťovala konkrétní vnímání zvyšujícího se počtu vietnamských studentů na gymnáziu. 37% studentům tento fakt nevadí, 32% vadí, ale důvody přisuzují pouze úspěchu v přijímacím řízení. 17% zejména starším studentům tento fakt nejen vadí, ale rádi by viděli nějaké řešení. Je třeba si uvědomit, že byli dotazováni studenti, kteří se na gymnáziu dostali. Kdybychom se ptali těch, kteří neuspěli, byly by výsledky určitě jiné.

Co se týče pocitu volnosti a svobody rozhodování dětí ve vietnamských a českých rodinách se v odpovědích potvrdil základní rozdíl, které kultury v této oblasti mají. Pouze 2% studentů si myslí, že Vietnamci mají doma větší volnost než Češi, 27% si myslí, že jsou na tom Vietnamci stejně a celých 71% se shodlo na tom, že Vietnamci mají rozhodně menší volnost než čeští studenti.

V odpovědi na otázku, jak moc jsou vietnamští spolužáci ve třídě oblíbení si 20% studentů myslí, že jsou méně oblíbení než Češi, nicméně 80% z nich své spolužáky vidí jako stejně oblíbené.

Vietnamská společnost působí uzavřeně na většinu společnosti. Je tomu stejně mezi studenty? Celých 27%, tedy jedna třetina vietnamskou skupinu vnímá jako otevřenou, což opět může posílit naše domněnky o tom, že se buď vietnamské děti více přizpůsobují české kultuře, a nebo jejich přátelství s Čechy způsobuje přirozené přibližování obou kultur. 59% studentů si nicméně stále myslí, že jsou Vietnamci méně otevření, což se více objevilo v odpovědích starších studentů.

28 SWOT analýza

Druhý cíl mé práce byl zhodnotit současný stav integrace druhé generace a jako nejvhodnější metoda, která by zároveň hodnotila situaci a předložila dva scénáře, jak by se situace mohla dál vyvíjet, byla SWOT analýza.

<p><u>Silné stránky</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Zapojení do českého školského systému (Nový školský vzdělávací program – výchova k multikulturalismu)➤ Integrace do českých rodin - hlídání dětí➤ Pozitivní postoj mladé generace (české i vietnamské)➤ Členství v EU – mezinárodní smlouvy, nové trendy v oblasti imigrační politiky	<p><u>Slabé stránky</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Neinformovanost učitelů, absence jejich vhodně zaměřeného vzdělávání➤ Negativní obraz Vietnamců ve sdělovacích prostředcích➤ Pasivní přístup imigrační politiky obcí➤ Uzavřenost vietnamské komunity
<p><u>Příležitosti</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Občanská společnost – existence a vznik občanských sdružení a NNO podporujících integraci cizinců a zabývajících se touto problematikou➤ Rozvoj podnikatelské sféry➤ Nová generace s velkými aspiracemi na VŠ vzdělání	<p><u>Hrozby</u></p> <ul style="list-style-type: none">➤ Nové projevy rasismu➤ Mezery v legislativě➤ Ztráta kulturního přínosu➤ Neznalost, xenofobie, závist ze strany Čechů (vliv totality)➤ Odliv inteligence do zahraničí

Účelem SWOT analýzy je zaměřeni se na strategické stránky problému a proto si uvedeme některé klíčové faktory ovlivňující náš problém.

1. Mezi silné stránky, které mají strategický význam, je klíčovou právě zapojení vietnamské druhé generace do **školského systému**. Vzhledem k tomu, že škola je instituce, ve které jsou generace dětí obou kultur ve vzájemné každodenní interakci. Zároveň vyučování probíhá podle určitého kurikula, které vychází ze stanovené vzdělávací politiky, do které je zároveň zakomponována i politika integrační, škola je velmi efektivní a nenahraditelný nástroj veřejné politiky, jež zde může aktivně působit. Důsledek tohoto nástroje můžeme vidět ve vzájemných postojích studentů, které vůči sobě zaujímají např. na Chebském gymnáziu. Na druhou stranu je slabostí

českého systému to, že učitelé, jako vykonavatelé této oblasti veřejné politiky v praxi mají k dispozici pouze své vlastní nástroje a v rámci výuky jim není poskytnuta dostatečná podpora na to, aby se dále vzdělávali např. v oblasti znalosti cizí kultury, v technikách práce se třídou, ve které je velký počet cizinců apod. Tento nástroj navíc může podpořit další silnou stránku, jíž je všeobecně pozitivní postoj mladé generace jak Čechů, tak Vietnamců, vůči sobě navzájem a touhy po znalosti své vlastní a cizí kultury v rámci vzdělávání se.

2. Druhým klíčovým faktorem v oblasti slabých stránek je **neinformovanost české veřejnosti o vietnamské kultuře**, ke které přispívá svou měrou povětšinou **negativní obraz**, který **média** o Vietnamcích v ČR české společnosti přinášejí. Pozitivní je v této oblasti prakticky jediné přirozené propojení vietnamských a českých rodin a to buď přes sňatky, které byly v mnoha případech, hlavně v počátcích migrace této skupiny do ČR, spíše prostředkem k dosažení statutu trvalého pobytu a nebo posléze občanství, a nebo skrze zaměstnání a služby, které Vietnamci Čechům poskytují, ať už je to hlídání dětí, jako důležitý a velmi efektivní způsob jak přirozeně dochází ke sblížení těchto dvou tak rozdílných kultur a nebo naopak pracovní místa, která Čechům Vietnamci ve svých podnicích poskytují (v Chebu můžeme v mnoha vietnamských obchodech s oblečením vidět české prodavačky). Tato část české společnosti tedy s Vietnamci může navazovat přirozené pracovní či rodinné vztahy, ale opět se jedná jen o velmi malé procento lidí, které nemůže ovlivnit většinovou společnost tak, jako např. média.
3. Mezi klíčové příležitosti, kterými by se aktéři veřejné politiky měli zabývat je jednak zapojení (i když ne příliš širokého) **občanského sektoru** a to zejména občanských sdružení a neziskových organizací, které se snaží pomáhat v oblasti integrace cizinců ať už na straně Čechů, tak i Vietnamců samotných. Tyto snahy by se měly podporovat zvláště proto, že prakticky vyplňují mezeru, která vzniká při působení integrační politiky. Tato příležitost je navíc propojena podpořena dalším faktorem, jímž jsou ambice vietnamské druhé generace na studium na vysokých školách, ze kterých vychází lidé, kteří dále mohou ovlivňovat veřejnou politiku a díky svému vzdělání mají mnohem větší možnosti toto dělat.
4. Další hrozbou, jež by se nicméně dala ovlivnit působením veřejné politiky, jsou **mezery v legislativě** a to zejména v oblasti působení krajů, kde působení integrační politiky je otázkou jejich vlastní iniciativy a to i přesto, že v některých krajích je počet

cizinců nadprůměrný (viz. Karlovarský kraj). Tyto mezery by mohly dále způsobovat pasivní přístup krajů a to až do doby, kdy se začnou projevovat další hrozby, jakými je růst závisti vůči migrantům (viz. rodiče neúspěšných uchazečů o přijetí na Gymnázium Cheb), rasismu a xenofobie. Ze strany Vietnamců, a zejména druhé generace, hrozí jednak ztráta jedinečného kulturního dědictví v rámci snahy se přizpůsobit uzavřené většině, anebo na druhou stranu, v případě neúspěšné integrace naopak odliv vzdělaných, v případě Vietnamců vysokoškolsky vzdělaných, lidí do cizích zemí, buď do země původu, nebo jinam do světa. Ztráta by byla dvojnásobná i proto, že vzdělání Vietnamcům Česká Republika na základě zákonů poskytuje zadarmo a v případě nezletilých dětí dokonce povinně bez ohledu na oprávněnost jejich pobytu.

Jak by situace vypadala, kdyby současně působily silné stránky a příležitosti, nebo naopak slabé stránky a hrozby, nám mohou vykreslit následující scénáře.

28.1 Scénář č. 1 (silné stránky působí současně s příležitostmi)

Rozdíly mezi kulturami se budou postupně smazávat díky společnému působení programů ve školách, osobním stykům Vietnamců a Čechů při podílení se na výchově svých dětí, ať už v institucích, či rodinách a v ČR vyroste nová multikulturní generace nejen ochotná tolerovat rozdíly v kultuře, ale bude s nimi počítat jako s přirozenou součástí života v dnešní době. To celkově ovlivní společnost takovým způsobem, že původ nebo vzhled nebude hrát roli v pojetí české identity. V České republice vzroste počet lidí s vysokoškolským vzděláním, což opět povede k ekonomickému (rozvoj podnikání na základě dosaženého vzdělání a také rodinných zkušeností Vietnamců) a kulturnímu rozvoji země (vzdělaná druhá generace Vietnamců i Čechů se bude zasazovat o lepší situaci v oblasti problematiky migrace).

28.2 Scénář č. 2 (slabé stránky působí současně s hrozbami)

Pasivní přístup krajů v oblasti integrace bude společně s neinformovaností učitelů i společnosti vést k ještě většímu distancování se kultur, uzavřená komunita Vietnamců bude vytvářet vlastní subkulturu uprostřed českých měst, v nichž bude zároveň růst xenofobie původních českých obyvatel vůči ní. Ve městech s těmito komunitami se začne objevovat větší počet kriminálních činů s rasovým podtextem. To se projeví i ve školách, kde učitelé budou čelit problémům rasismu a xenofobie a tlaku ze strany většinové společnosti na upřednostňování českých studentů. Druhá generace Vietnamců bude v důsledku toho

odcházet zpět do země původu a Česká republika tak přijde o investice vynaložené na vzdělání těchto studentů, nebo v případě setrvání se vůči společnosti uzavře, bude žít, podnikat a prosperovat v ČR, ale pouze v zájmu země původu a svých rodičů, a společnost přijde o kulturní i ekonomický přínos, kterým by tato generace mohla být. Nebo začne aktivním způsobem projevovat opozici vůči tlaku většinové veřejnosti a to ne násilnou cestou (započítáme-li jejich vzdělání i povahu), ale cestou mezinárodního práva, což postaví ČR do pozice země, ve které je problém dodržovat základní lidská práva a svobody a tato nestabilita povede např. k poklesu zájmu zahraničních investorů a ekonomickému poklesu.

29 Návrh opatření ke zlepšení integrační politiky

Na základě zhodnocení strategických stránek SWOT analýzy navrhuji následující opatření.

1. V oblasti školství posílit zejména informovanost učitelů například poskytnutím speciálních školení a seminářů o práci s dětmi cizinců a novými trendy ve vzdělávání multikulturních tříd. Tato školení by byla poskytována školám, ve kterých se vyskytuje větší počet dětí cizinců a které o ně samozřejmě projeví zájem. Tento zájem by bylo dobré nějak podpořit, např. další projekty podporující integraci, které by na základě absolvovaných školení mohly vzniknout z iniciativy samotných škol. V oblastech, kde počet cizinců ve školách překračuje celorepublikový průměr, by takové vzdělávání učitelů mělo být povinné.
2. V oblasti sdělovacích prostředků iniciovat vznik programů ve veřejnoprávních médiích, které by byly určeny k seznámení společnosti s cizí (vietnamskou) kulturou i z pohledu Vietnamců žijících v ČR.
3. Dále v oblasti informovanosti podpořit občanský sektor např. podporou v pořádání různých přednášek a seminářů určených k seznámení veřejnosti s vietnamskou kulturou a vyvracením některých předsudků. V oblasti neziskových organizací podpořit projekty vytvářené společně vietnamskými a českými sdruženími. V krajích, kde tyto občanské iniciativy ani neexistují podpořit jejich vznik a činnost.
4. Nedostatky v legislativě napravit zejména v oblastech, na které upozorňují odborníci i neziskové organizace. Jak bylo uvedeno v předchozím textu, jedná se zejména o chybějící legislativu pro samosprávné celky (viz. kapitola Právní předpisy), přesunutí agendy z MPSV zpět na MV a tím odklon od sociální stránky procesu (viz. kapitola Ministerstvo Vnitra) a nakonec rozříštění kompetencí jednotlivých ministerstev.

30 Závěr

V diplomové práci jsme si stanovili tři cíle. Prvním bylo zjistit, jak stát působí v oblasti integrační politiky, konkrétně ve vztahu ke druhé generaci Vietnamců. Po analyzování odborné literatury a zejména legislativních opatření jsme došli k závěru, že po teoretické stránce je integrační politika jednou z klíčových oblastí, jejichž důležitosti si je Česká republika vědoma a již se snaží přizpůsobovat svůj legislativní rámec. Sleduje trendy v rámci Evropské Unie a je obecně nakloněna migraci, snaží se podporovat integraci migrantů a její přístup k dětem migrantů je pozitivní, přičemž nedělá rozdíly mezi nimi a dětmi občanů ČR a to ani v případě, že nejsou oprávněni pobývat na území ČR. Mezery nicméně můžeme objevit ve vymezení konkrétní role krajů a obcí a v kritizované roztržitosti kompetencí jednotlivých orgánů migrační a integrační politiky mezi několik rezortů.

Druhým cílem bylo zhodnocení působení této politiky na základě analýzy historie příchodu a současné situaci migrantů. V tomto ohledu můžeme vidět pozitiva v oblasti změny legislativy a např. podpory slučování rodin, což migrantům pomohlo znovu získat rodinné zázemí a přivést si rodinné příslušníky ze země původu do ČR. Na druhou stranu je v oblasti konkrétního působení politiky vidět pasivita vůči narůstajícímu počtu migrantů, vzniku velkých komunit soustředěných v některých městech a ponechání je ve vzájemné interakci bez analýzy míry integrace těchto skupin a plánování dalších veřejně-politických kroků v této oblasti. V analýze se při zaměření se na druhou generaci migrantů objevily některé faktory, které nelze opomenout, jako je např. vznikající a narůstající krize uvnitř vietnamských rodin, krize identity druhé generace, ohrožení zachování jejich jedinečné kultury a dále i negativní až xenofobní postoje části většinové společnosti. Tyto faktory by bylo dobré hlouběji a odborně prozkoumat, k čemuž by opět měly dát podnět kraje a obce.

Na druhou stranu lze vidět pozitivní vývoj v oblasti vztahů druhé generace Vietnamců a jejich českých vrstevníků, jejich vzájemný tolerantní přístup a vznik nového fenoménu tzv. „banánové generace“ Vietnamců, která Čechy vnímá jako svůj domov a snaží se více identifikovat s Čechy i přesto, že si zachovává jistou svébytnost své kultury. Tato generace je navíc velmi pozitivně motivována ke studiu na vysokých školách a navíc je velmi úspěšná i v konkurenci při přijímání na prestižnější střední školy, což znamená, že by v budoucnu mohla být velkým přínosem pro ČR (pokud se ovšem nevrátí do Vietnamu, popř. neodejde jinam do ciziny za vidinou lepších příležitostí).

Konkrétně jsou návrhy uvedeny v poslední části diplomové práce, jejímž cílem bylo zhodnotit dosavadní působení integrační politiky v ČR, vybrat její strategické stránky a posléze je zpracovat. SWOT analýza pomohla jednak k syntéze zjištěných informací a následně formulaci návrhů změn politiky, jimiž je např. větší a lepší informovanost učitelů, podpora občanského sektoru se vztahem k integraci cizinců, zejména ve druhé generaci a zlepšení informovanosti většinové společnosti za použití veřejnoprávních médií.

31 Resumé

Diplomová práce s názvem *Integrace cizinců v druhé generaci* s podnázvem *Soužití vietnamských a českých rodin v Chebu* obsahuje analýzu problematiky integrace cizinců se zaměřením na jejich druhou generaci v konkrétním případě vietnamských migrantů žijících na západním území České republiky, konkrétně v Chebu. Cílem práce bylo použitím různých metod analýz politik (kauzálního modelu, SWOT analýzy) a sociologického výzkumu (semi-strukturovaných rozhovorů, dotazníku a pozorování) zjistit, jak tato integrace konkrétně probíhá, s jakými problémy se potýká a jakým způsobem by tuto situaci mohly vyřešit nástroje veřejné politiky. Práce je zakončena návrhem opatření, který by mohl přispět ke zlepšení situace v oblasti integrace.

Diploma thesis called *Integration of foreigners in the second generation* with a subtitle *Coexistence of Vietnamese and Czech families in Cheb* contains analysis of the integration of foreigners issue with a focus on their second generation in a specific case of Vietnamese migrants living in the west Bohemia, specifically in Cheb. Using different methods of policy analysis (causal model, SWOT analysis) and sociological research (semi-structured interviews, questionnaire and observation) the goal of the thesis was to see the specific process of integration, what problems are being dealt and how could be the situation solved with the instruments of public policy. The thesis is finished with suggestions and precautions that would improve the situations in the integration issue.

32 Prameny

32.1 Literatura

APPLEYARD, R.T.: *Migration and Development: A Global Agenda for the Future*. In: *International Migration - Quarterly Review*, 1992.

BARŠA, P.: *Politická teorie multikulturalismu*. Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno 1999. ISBN 80-85959-47-X

BARŠOVÁ, A., BARŠA, P.: *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a v Česku*. Masarykova univerzita v Brně. Mezinárodní politologický ústav. Brno 2005. ISBN 80-210_3875-6

BECKER, G.S. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. 3rd ed. Chicago: University of Chicago Press. 1994 In POTŮČEK, M. a kol.: *Veřejná politika*. Sociologické nakladatelství (SLON) 2005. ISBN 80-86429-50-4

BITTNEROVÁ, D., MORAVCOVÁ, M. a kol.: *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*, Sofis, Praha 2005

FONTENEAU, G.: *The Rights of Migrants, Refugees or Asylum Seekers under International Law*. In: *International Migration - Quarterly Review*, 1992.

GREGER, D. *Vzdělanostní nerovnosti v teoretické reflexi*. In MATĚJŮ, P.; STRAKOVÁ, J. (ed.) *Nerovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Praha: Academia, 2006.

KYMLICKA, Will: *Three forms of Group-Differentiated Citizenship in Canada*, in Benhabib, Seyla (ed.): *Democracy and Difference. Contesting the Boundaries of the Political*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1996.

KOFMAN, Eleonore. 2004. *Family-Related Migration: A Critical Review of European Studies*. *Journal of Ethnic and Migration studies* 30 (2)

KOCOUREK, J.: Vietnamci v současné ČR. In KOCOUREK, J., PECHOVÁ, E.: S vietnamskými dětmi na českých školách. OS Klub Hanoi. Havlíčkův Brod 2006. ISBN 80-7319-055-9

KOCOUREK, J.: Vietnamci v České republice. In: Šišková, Tatjana: *Menšiny a migranti v České republice*, Praha, Portál 2001.

OUCHO, O.: *International Migration and Sustainable Human Development in Eastern and Southern Africa*. International Migration - Quarterly Review, 1995.

PAVLÍK, Z., KUČERA, M. : *Populační vývoj České republiky 1990 – 2002*. Praha: Katedra demografie a geografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 2002.

POTŮČEK, M. a kol.: *Veřejná politika*. Sociologické nakladatelství (SLON) 2005. ISBN 80-86429-50-4

RYSTAD, G.: *Immigration History and the Future of International Migration*. In: International Migration Review, Winter, 1992.

SUBAREZ-OROZCO, Carola, SUBAREZ-OROZCO, Marcelo M.: *Children of immigration*. Cambridge, Mass. London : Harvard University Press, 2001.

TESAŘ, F.: *Etnické konflikty*. Praha, Portál 2007. ISBN 978-80-7367-097-9

VASILJEV, I.: *K problému adaptace vietnamských pracujících v naší společnosti – normy zdvořilého chování*. In: Zpravodaj KS VI, Praha, ÚEF ČSAV 1988, č. 9.

VESELÝ, A.: *Metoda a metodologie vymezení problému (Strukturace, definice, modelování a formulace problému v policy analysis)* UK FSV CESES Praha 2005 ISSN: 1801-1519

ŽIŽKOVÁ, J. a kol. *Úvod do studia sociální politiky*. Praha: VŠE 1995

32.2 Internetové zdroje:

Azyl a migrace – Imigrace. Archiv MVČR - červen 2008.

<<http://web.mvcr.cz/archiv2008/azyl/migrace.html>> [cit. 12-12-2009]

BROUČEK, S.: *Historie imigrace z Vietnamu do českých zemí.* 2005

<<http://www.klubhanoi.cz/view.php?cisloclanku=2005040901>> [cit. 31-11-2009]

ČSÚ: Porodnost a plodnost 2001-2005. Počet a struktura narozených

<<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/4008-06>> [cit. 10-10-2009]

ČSÚ: Počet cizinců na školách. <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani> [cit. 10-10-2009]

ČSÚ: Cizinci v krajích <<http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/p/1377-06>> [cit. 10-10-2009]

ČSÚ: A05 Cizinci podle kraje, okresu a státního občanství

<http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001> [cit. 10-10-2009]

ČVS: *Většina návrhů zoufalých Vietnamců je správná*

<<http://www.cvs-praha.cz/zpravy.php?rok=2009&clanek=005>> [cit. 20-11-2009]

HURLE, J.: *Město a tržiště.* 2006

<http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/inti_background_cheb_CZ_final.pdf> [cit. 25-01-2009]

HUSNÍK, P.: *Vietnamské děti plní Chebské gymnázium.* Učitel'ské noviny č.37/2002.

<http://www.ucitelskenoviny.cz/obsah_clanku.php?vydani=37&rok=02&odkaz=vietnam.html> [cit. 25-11-2009]

Integrace cizinců na území ČR, <<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>> [cit. 25-11-2009]

JELÍNKOVÁ, M. : *Integrace cizinců v České republice*. 2007 <<http://migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2061721>> [cit. 25-11-2009]

Koncepce integrace cizinců. 2006

<<http://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=21101352&doctype=ART&lang=cs>> [cit. 25-11-2009]

Migrační a azylová politika České republiky. Odbor azylové a migrační politiky. 2009

<http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>> [cit. 14-09-2009]

Oficiální dokumenty. < <http://cizinci.mpsv.cz/clanek.php?lg=1&id=27>> [cit. 12-2-2009]

OŠMERA, R.: *Podoba zkoušky z českého jazyka pro účely získání trvalého pobytu*. Ze dne 20.12.2009

<<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210442#sdfootnote13sym>> [cit. 28-12-2009]

Prostorové koncentrace imigrantů ze dne 28.02.2008

<<http://denik.obce.cz/go/clanek.asp?id=6309129>> [cit. 10-10-2009]

RAY, B.: *Immigrant Integration: Building to Opportunity*. 2002

<<http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=57>> [cit. 15-01-2007]

STOJAROVÁ, V.: *Modely integrace imigrantů v ČR a jejich projevy v ČR*. 2004

<<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>> [cit. 20-10-2009]

TRUNG Ta Minh: *Podnikání a život Vietnamců v Chebu*. Bakalářská práce, ZČU.

http://www.klubhanoi.cz/pdf/minh_podnikani.pdf

VOJTKOVÁ, M. : *Teorie mezinárodní migrace*. 2005

<<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=113>> [cit. 20-7-2009]

WIETHOLTZ, A. : *Výuka jazyků jako nástroj integrace etnických menšin ve Velké Británii a Německu aneb o přežívání historických paradigmat.* 2007 <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1960069>> [cit. 15-11-2009]

Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2006 a návrh dalšího postupu, MPSV. V Praze dne 26. 1. 2007

33 Přílohy

33.1 Příloha č. 1 - Dotazník

Otázky 1 až 6 se týkaly pohlaví, věku, ročníku, který žáci navštěvují a počtu vietnamských spolužáků ve třídě.

Otázka č. 5. Jak byste popsal/a svůj vztah k cizím kulturám (např. k italské, německé, anglické)?

- a) mám je rád/a**
- b) zajímají mě**
- c) nezajímají mě**
- d) nemám je rád/**

Otázka č. 6. Jak byste popsal/a svůj vztah k vietnamské kultuře (např. k jídlu, obyčejům, tradicím)

- a) mám ji rád/a**
- b) zajímá mě**
- c) nezajímá mě**
- d) nemám ji rád/a**

Otázka č. 7. O vietnamské kultuře a národě:

- a) vím hodně, zajímám se o něj**
- b) moc nevím, ale rád/a bych věděl/a**
- c) moc nevím**
- d) moc nevím a ani nechci vědět**

Otázka č. 8. S Vietnamci se osobně setkávám:

- a) vůbec**
- b) jen ve městě**
- c) i ve škole**
- d) i mimo školu na kroužcích nebo mimoškolních aktivitách**
- e) i ve volném čase (jsou to moji kamarádi)**

Otázka č. 9. Jak byste popsali/a svůj vztah ke svým vietnamským spolužákům?

- a) jsou to moji kamarádi
- b) vycházím s nimi
- c) nevycházím s nimi
- d) nemám takové spolužáky, nemohu posoudit

Otázka č. 10. Co se týče „chytrosti“, myslím si, že Vietnamci jsou:

- a) chytřejší než Češi
- b) stejně chytrí ale pilněji (více se učí)
- c) stejně chytrí i pilní
- d) méně chytrí

Otázka č. 11. Co se týče bohatství, myslím si, že jsou:

- a) bohatší než Češi
- b) stejně bohatí
- c) chudší

Otázka č. 12. Doma v rodině mají:

- a) větší volnost než Češi
- b) stejnou volnost
- c) menší volnost

Otázka č. 13. Ve třídě jsou podle mého názoru:

- a) oblíbenější než Češi
- b) stejně oblíbení
- c) méně oblíbení

Otázka č. 14. Vůči Čechům jsou podle mého názoru:

- a) otevření
- b) méně otevření
- c) uzavření

Otázka č. 15. Vztah mých rodičů k vietnamské národnosti pokládám spíše za:

- a) pozitivní (mají je rádi)**
- b) neutrální (nevadí jim)**
- c) negativní (nemají je moc rádi)**

Otázka č. 16. Jak se dívám na vzrůstající počet vietnamských studentů na Chebském Gymnáziu?

- a) nevadí mi to**
- b) vadí mi to, ale když uspějí lépe u přijímaček**
- c) vadí mi to a mělo by se s tím něco dělat**
- d) nikdy jsem o tom nepřemýšlel/a**

33.2 Příloha č. 2 – Almanach (bez obrázků)

Chung toi nhìn cac ban nhu the nao – pohled Vietnamců na Čechy

Vzhledem k tomu, že většina z nás žije v Čechách už do svého raného dětství, někteří z nás se tu dokonce narodili, chodíme do českých škol a udržujeme kontakty s českými spolužáky. Jaké největší rozdíly vidíme mezi našimi kulturami?

Vztahy v rodině

Velmi se nám líbí volnější vztahy mezi rodiči a dětmi v českých rodinách. Vietnamští rodiče jsou oproti nim přísnější a vedou děti ke vzdělání a ke správnému chování, což znamená, že musí jednat se staršími lidmi s velkým respektem. Rodičům ani starším lidem se nesmí odmítovat. Potomci by měli být vděční svým předkům a hlavně rodičům, kteří je zabezpečovali po finanční stránce v době, kdy si ještě nemohli vydělávat. Tento vděk se odrazí v dospělosti, kdy se děti starají o své rodiče. Posílání nemohoucích lidí do domova důchodců je pro nás šokující. Ve Vietnamu toto chování nepřipadá v úvahu. Nejstarší syn a jeho manželka mají za úkol starat se o jeho rodiče. Celé dětství se děvčata musí starat o domácnost, aby si rodiče mohli po práci odpočinout.

Oslovování

Ve vietnamštině se netyká ani nevyká. Lidé se oslovují různě podle věku. Tato pravidla jsou velmi komplikovaná, proto uvádíme pouze ta základní.

Ông - dědeček
Bà - babička
Bố - tatínek
Mẹ - maminka
Chị - ♀, stejná generace, starší než my
Anh - ♂, stejná generace, starší než my
Em - ♀ / ♂, stejná generace, mladší
Bác - ♀ / ♂, stejná generace jako rodiče, starší než oni
Cô - ♀, stejná generace jako rodiče, mladší než oni
Chú - ♂, stejná generace jako rodiče, mladší než oni

Volný čas

Přestože se nám někdy zdá, že máme v ČR nedostatek volného času, lidé ve Vietnamu ho mají ještě méně. Děti mají velice málo volna, jelikož se po většinu času učí nebo pomáhají

rodičům. Když už si mladí konečně najdou chvílku pro sebe, chodí si do kaváren posedět s přáteli nebo si jdou zazpívat do karaoke baru. Také hodně čtou, hrají videohry nebo si najdou jinou činnost, která je baví, například sportují (fotbal, badminton). Většina dospělých lidí pracuje 7 dní v týdnu. Když mají volný čas, chodí navštěvovat své příbuzné či známé. Staří lidé cvičí ráno i večer, kdy není takové horko. Přes den zůstávají doma, kde odpočívají a starají se o vnoučata.

Doprava

Doprava ve Vietnamu je velmi chaotická. Nedodržují se dopravní předpisy, ignorují se semaforey, jezdí se v protisměru a dopravní zácpy jsou na denním pořádku. Lidé jezdí nejčastěji na motorkách nebo na kolech. Jen ti nejbohatší si mohou dovolit luxus v podobě aut, která jsou většinou s klimatizací. Pokud nemáte ani jeden z těchto dopravních prostředků, můžete zvolit buď taxi (pro majetnější) nebo xe ôm, tzn. taxi- motorku (pro odvážnější). Dříve se také využívala rikša (xe xích lô), ale v dnešní době se stala spíše turistickou atrakcí.

Humor

Vietnamský humor se velice liší od českého. Chápeme, že každý má rád jiný druh humoru, avšak shodli jsme se na tom, že většině vietnamským vtipům opravdu nerozumíme nebo nám nepřipadají vtipné. Jako příklad jeden uvádíme:

Přijde syn k tatínkovi a ptá se ho:

„Tatínku, nevíš, kde leží Eiffelovka?“

A tatínek odpoví:

„To si nemůžeš svoje věci hledat sám?!“

Zdroj: Tuấn tin mới

Jak vás vidíme – pohled Čechů na Vietnamce

Jsme občany města, ve kterém žije více než 2000 Vietnamců, studujeme na škole, kde tvoří vietnamští studenti 18% z celkového počtu žáků (130 ze 709), a proto je náš vztah k této komunitě určitě jiný, než mají starší generace.

Názor starší generace:

Pro většinu starších občanů Chebu jsou Vietnamci pouze trhovci, jejichž cílem je vydělat si peníze, které pak posílají svým příbuzným domů, a to často i za cenu porušování zákonů ČR. Podle mínění zdejších lidí Vietnamci neplatí daně, prodávají nekvalitní zboží a falšují výrobky známých firem. Český jazyk Vietnamci neovládají, to platí zejména v případě kontrol na tržištích. Své děti posílají Vietnamci do českých škol, aby získaly kvalitní vzdělání, které zúročí v dalším životě. Rodiče nechtějí, aby jejich děti žily ve stejných podmínkách jako oni (tj. aby prodávaly ve stáncích a byly izolovány od většinové společnosti).

Dějiny ani kultura Vietnamců většinu starších Chebanů nezajímá, a proto se ani nesnaží s touto komunitou navázat výraznější vztahy.

Náš názor:

Domníváme se, že nejsme zdaleka tak zatíženi předsudky jako naši rodiče. Je to dáno zejména tím, že s Vietnamci přicházíme mnohem více do styku. Jsme více otevření jiným kulturám, neházíme všechny cizince do jednoho pytle.

Při diskusi jsme se nejvíce věnovali následujícím tématům:

- **Vietnamský jazyk a písmo**

Původně se používaly čínské znaky. Poté, co byl Vietnam kolonizován Francií, písmo se změnilo na latinku s diakritickými znaménky, kterých je celkem 5.

Abeceda obsahuje 29 písmen a 6 slabik, které se vyslovují jako tóny.

Vietnamský jazyk patří do skupiny australoasijských jazyků, je založen na jiném principu než čeština - jména se neskloňují (používají se v 1. pádě) a slovesa se nečasují. To se nám může jevit jako jednoduché, ale výslovnost hlásek je velmi složitá (zejména pokud jde o nosovky), o slovosledu ani nemluvě. Přízvuk a intonace se odlišují podle lokalit.

- **Školství ve Vietnamu**

Docházka do školy není povinná. Kdo se chce vzdělávat, musí platit. Většina lidí chodí do školy 12 let, z toho devět let odpovídá naší základní škole a zbylé tři roky jsou jako nástavba. Při postupu do vyššího ročníku musí žák skládat postupové zkoušky. Ve svém volnu a o prázdninách si děti platí doučování, stejně tak i výuku cizích jazyků (angličtina, čínština). Důležitá je disciplína a úcta k autoritám. Všichni žáci zpívají každé pondělí ráno státní

hymnu. Při této příležitosti nosí speciální čepičku a šálu. V některých školách je povinná uniforma.

Učitel má obrovskou autoritu. Žáci ho musí oslovovat „Prosím pane učiteli“. Učí ženy i muži a jejich platy nejsou příliš vysoké. Proto na většině škol bují korupce – rodiče uplácí učitele penězi nebo věcnými dary. Děti, jejichž rodiče neuplácí, jsou značně znevýhodněni.

Další rozdíly jsou ve struktuře vyučování. Místo tělocviku se každé ráno sejde celá škola na rozcvičku. Největší důraz je kladen na psaní. To opravdu není jednoduché, je to dáno množstvím diakritických znamének. Děti mohou získat známku od 1 do 10, přičemž 10 je nejlepší. Místo zvonění se po školách ve Vietnamu rozléhá zvuk bubnů.

- **Pojetí krásy**

Ve Vietnamu se u žen oceňuje především jemnost a dobré způsoby. Dívky by také měly být křehké. Ideálem pro ně zůstává co nejsvětější pleť, na níž si zakládají. Opálená kůže je pro ně už po několik století znamením nižšího postavení ve společnosti, při práci na poli se totiž člověk opálí.

Pro vietnamské muže jsou velice atraktivní Evropanky. Přitahují je na nich především oblé tvary, bílá pleť a různorodost vlasů. Není se ale čemu divit, i nám připadá zajímavé to, co doma nemáme. Většina českých mužů se také otočí za drobnou Asiatkou. Přesto je většina smíšených manželství tvořena vietnamským mužem a Češkou, naopak je tomu málokdy.

Momentálním trendem ve Vietnamu je, že se tamním ženám líbí štíhlí muži, nejlépe Korejci, s vlasy obarvenými načerveno.

- **Obchody**

Obvyklým jevem ve vietnamských městech je to, že se určitý druh zboží prodává na jednom místě. To znamená, že se v jedné ulici nachází několik obchodů s naprosto stejným sortimentem – např. talíře. Jiné zboží se v dané ulici neprodává, je tedy logické, že ulice nese po daném zboží i název (např. Talířová, Látková). Obchodníci se domlouvají i na cenách – pokud je zákazník šikovný, může cenu smlouváním výrazně snížit.

- **Vietnamská jména**

Vietnamská jména se většinou skládají ze 3 až 4 slov. První část tvoří příjmení po otci (např. Nguyễn), další buď příjmení po matce, nebo doplnění křestního jména. Někdy se za příjmení vkládalo slůvko „Thị“, které označovalo ženské pohlaví. Křestní jméno stojí na posledním místě.

Ve vietnamském kalendáři nejsou uvedena jména, proto se ani neslaví jmeniny. Jména vymýšlejí rodiče. Každé jméno má svůj skrytý význam. Rodiče se snaží vybrat takové jméno,

kteřé by dalo dítěti nějaké vlastnosti do života. V minulosti se vymýšlela především jména ošklivějšího obsahu, protože lidé věřili, že budou přinášet snazší život. Důležitým hlediskem při vytváření jména je i zvuková stránka. Ve Vietnamu se většinou podle jména nepozná, zda se jedná o muže či ženu, takže se také může stát, že má jejich jméno úplně stejnou podobu. Po svatbě ženy nepřebírají manželovo příjmení.

Malý příklad na vysvětlenou:

Nguyễn Thành Đạt (spíše mužské jméno)

Nguyễn – typické vietnamské příjmení (po dynastii vietnamských císařů)

Thành Đạt – úspěch - předpovídá úspěch v životě

Trần Thị Ngọc Lan (typické ženské jméno)

Trần - vietnamské příjmení (po dynastii vietnamských císařů)

Thị – slovo naznačující, že se jedná o ženu

Ngọc – perla

Lan – ze slova phong lan – orchidej

- **Vietnamské svátky**

Ve Vietnamu se řídí běžný život podle gregoriánského kalendáře stejně jako v České republice. Pouze pohyblivé svátky, jako Nový rok, se slaví podle kalendáře lunárního. Oslava nového roku probíhá tím způsobem, že děti dostávají peníze a oblečení. Vše ale musí být úplně nové – jako symbol zrození nového roku. V tomto období se lidé hodně navštěvují. Tradičním jídlem pro tento svátek je bánh trung (viz obrázek). Je to rýžový nákyp v banánovém listu převázaný bambusovými provázky. Pro Vietnamce je oslava nového roku něco jako pro Čechy Vánoce. Místo vánočního stromku však mají rozkvetlé ovocné stromy (na severu broskvoň, na jihu meruňku) a místo cukroví kandované ovoce. Každý rok je ve znamení jiného zvířete (kohout, opice, drak,...), podle kterých se dělá i horoskop.

Letošní rok je ve znamení psa. 19. 12. 2006 byl podle vietnamského lunárního kalendáře 29. den 10. měsíce ve 23. roce 78. cyklu = letopočet 2549.

Dále dodržují svátek mrtvých. Ten souvisí s úctou k předkům, ke které jsou Vietnamci vychovávaní. Při oslavě pálí peníze a papírové oblečení. Věří totiž, že je mrtví užijí v posmrtném životě.

- **Vietnamská kuchyně**

Nejpoužívanější surovinou je samozřejmě rýže. Nesmí chybět ani různé výborné omáčky (např. rybí, krevetí...). Jako příloha se často podává čerstvá zelenina. Za národní jídlo se dají označit jarní závitky. Většinou se jedí hůlkami. Jako nejčastější nápoj se podávají nejrůznější druhy čajů. K snídani se podávají polévky nebo bílé nudle. Běžnému Evropanovi by určitě v jídelníčku chybělo pečivo z mouky. Stolování je ve stylu švédských stolů, výběr je tedy mnohem svobodnější než u nás, kdy dostanete na talíř to, co máte sníst. Každý se obslouží sám. Důležité je, že jídlo zahajuje mladší, a to tím, že vyzve staršího k jídlu.

Petr – 16 let

Nejvíce mě zaujala příprava tradičního vietnamského jídla, při které jsme si mohli sami vyzkoušet, jak se balí závitky.

Erik – 15 let

Největším překvapením pro mě bylo to, jak složité je ve Vietnamu oslovování příslušníků rodiny.

Markéta – 18 let

Ty složité jména!

Pavla – 17 let

Nejvíce mě zaujalo, že postavení žen ve Vietnamu není stejné jako u nás.

Jan – 18 let

Nejvíce mě zarazilo, jak moc Vietnamci pracují a neznají volný čas.

Marie – 18 let

Nejvíce mě šokovaly vztahy ve vietnamských rodinách.

Martin – 19 let

Byl jsem příjemně překvapen komunikativností našich vietnamských spolužáků.

Trần Văn Tiệp – 16 let

Nejvíce mě zaujalo, že Češi, kteří se této akce zúčastnili, měli o nás zájem.

Bùi Thị Huyền Trang – 15 let

Nejvíce se mi líbilo, když se všichni bavili při zabalování závitků.

Lê Thị Vân Anh – 18 let

Překvapil mě velký zájem českých spolužáků o vietnamskou kuchyni a vůbec o celou kulturu.

Nguyễn Trà Mi – 14 let

Velice mě bavilo spolupracovat s ostatními. Čeští studenti z naší skupiny se velice zajímali o Vietnam a to mě potěšilo.

Kristýna – 19 let

Nejvíce mě překvapily názvy ulic ve Vietnamu a otevřenost vietnamských studentů.

Mai Thùy Linh – 17 let

Opravdu mě překvapil zájem českých studentů o Vietnam a hlavně spolupráce při vaření. Hrozně mě bavila diskuse.

Michal – 15 let

Nejvíce mě překvapilo, jak je obtížné naučit se vietnamskou řeč.

Veronika – 19 let

Myslela jsem si, že Vietnamci dodržují své zvyky i přes to, že tu žijí už dlouho. A překvapilo mě tedy, že se tak rychle počestili.

Olga Vykysalá

Překvapil mě velký zájem studentů. Po celou dobu vládla příjemná atmosféra a snaha pochopit jeden druhého. Musím svoje studenty pochválit.

Závěr

Shodli jsme se na tom, že nás poslední čtyři dny velmi obohatily. Informace, které jsme získali, jen potvrdily naši teorii, že v moderním světě není pro předsudky místo. Myslíme si, že jsme alespoň částečně přispěli k odbourání bariér mezi oběma skupinami, a doufáme, že tímto almanachem přesvědčíme o nutnosti vzájemné komunikace i ostatní.

Závěrem jedna perlička: Jedním z účastníků naší akce byl i Trần Văn Tiệp, jehož křestní jméno Tiệp lze přeložit jako „Čechy“.